

KRITIKA & KONTEXT

IS KRITICKÉHO MYSLENIA / JOURNAL OF CRITICAL THINKING

JACQUES DERRIDA

PROFIL / A PROFILE

MILAN ŠIMEČKA

PROFIL / A PROFILE

ARTES LIBERALES

MARTHA NUSSBAUM

VÝBEROVÝ VZDELÁVACÍ SPOLOK

KNIŽNÉ IMPRESÁRIUM

SOME ARTICLES
ALSO IN ENGLISH

3-4/99

ENGLISH str. 3 - 7 **NA ÚVOD... / EDITORIAL** (SAMUEL ABRAHÁM)

str. 9 - 43

JACQUES DERRIDA PROFIL / A PROFILE

✍ **Marc Lilla** Politika Jacqua Derridu (10)

ENGLISH ✍ **Richard Rorty** Dekonstruktivistická teória / Deconstructionist Theory (23)

✍ **Martin Kanovský** Jacques Derrida - otázka vplyvu (32)

LIST / LETTER

ENGLISH ✍ proti udeleniu čestného doktorátu Derridovi / Against a Honorary Doctorate to J. Derrida (38)

RECENZIE / REVIEWS

① **Jean Lacroix** Písmo a prehovor (40) ② **Miroslav Petříček** (42)

str. 45 - 117

MILAN ŠIMEČKA PROFIL / A PROFILE

(V spolupráci s mesačníkom **NOVÁ PŘÍTOMNOST**, Praha)

ESEJE / ESSAYS

ENGLISH ✍ **Vilém Prečan** Velké a malé dějiny Milana Šimečky / The Great and Small Histories of Milan Šimečka (46) ✍ **Miroslav Kusý** Milan Šimečka a dnešok (73) ✍ **Peter Zajac** Estetickosť ako životný princíp u Milana Šimečku (77)

ENGLISH SPOMIENKY A REFLEXIE / REMEMBERING ŠIMEČKA

✍ **Ján Čarnogurský** (83) ✍ **Václav Havel** (86) ✍ **Ivan Kadlečík** (87) ✍ **Agneša Kalinová** (89) ✍ **Ivan Klíma** (97) ✍ **Eda Kriseová** (100) ✍ **Jolana Kusá** (102) ✍ **František Mikloško** (103) ✍ **Alma Münzová** (104) ✍ **H. Gordon Skilling** (108) ✍ **Zuzana Szatmáry** (113) ✍ **Jiřina Šiklová** (115) ✍ **Ludvík Vaculík** (117)

ENGLISH str. 118 **O autoroch v tomto čísle / About authors in this issue**

str. 119 - 127

ENGLISH **ARTES LIBERALES** ✍ **Martha Nussbaum** Patriotism and Cosmopolitanism

str. 128 **VÝBEROVÝ VZDELÁVACÍ SPOLOK**

str. 132 **KNIŽNÉ IMPRESÁRIUM**

MILAN ŠIMEČKA

(1930 - 1990)

OBSAH BLOKU / CONTENTS

ESEJE / ESSAYS

✍ **Vilém Prečan**

Velké a malé dějiny Milana Šimečky / *The Great and Small Histories of Milan Šimečka* (46)

✍ **Miroslav Kusý**

Milan Šimečka a dnešek (73)

✍ **Peter Zajac**

Estetickosť ako životný princíp u Milana Šimečku (77)

SPOMIENKY A REFLEXIE / REMEMBERING ŠIMEČKA

Ján Čarnogurský (83)

Václav Havel (86)

Ivan Kadlecík (87)

Agneša Kalinová (89)

Ivan Klíma (97)

Eda Kriseová (100)

Jolana Kusá (102)

František Mikloško (103)

Alma Münzová (104)

H. Gordon Skilling (108)

Zuzana Szatmáry (113)

Jiřina Šiklová (115)

Ludvík Vaculík (117)

VYCHÁDZA V SPOLUPRÁCI S MESAČNÍKOM **NOVÁ PŘÍTOMNOST, PRAHA**
A S PODPOROU **NADÁCIE MILANA ŠIMEČKA V BRATISLAVA**

VÝZNAMNÉ DIELA MILANA ŠIMEČKA:

SOCIÁLNE UTÓPIE A KRÍZA UTOPIZMU 1961

OBNOVENÍ POŘÁDKU Praha, Edice Petlice, 1977 (samizdat)

THE RESTORATION OF ORDER London, Verso, 1984

VELKÝ BRAT A VELKÁ SESTRA spolu s Miroslavom Kusým, Bratislava, Edice Petlice, 1980 (samizdat)

NÁŠ SOUDRUH WINSTON SMITH československý doslov k románu Georgea Orwella 1984, Praha, Edice Petlice, 1983

KONEC NEHYBNOSTI Praha, Lidové noviny, 1990

DOPISY Z VĚZENÍ 1982 Bratislava, Nadácia Milana Šimečka, 1999

MILAN ŠIMEČKA: PŘEDBĚŽNÁ BIBLIOGRAFIA DÍLA ZA LÉTA 1975 - 1990

spracoval V. Drápal a V. Prečan, Praha, 1991

VILÉM PREČAN

VELKÉ A MALÉ DĚJINY MILANA ŠIMEČKY THE GREAT AND SMALL HISTORIES OF MILAN ŠIMEČKA

Zborník Nadácie Milana Šimečku: Život v slove a život slovom (1992)

Zobrané eseje: V kradeném čase (1994)

Milan Šimečka se narodil 6. března 1930, zemřel 24. září 1990; jeho pozemská pouť „tvorby vlastní skutečnosti“ od zrození do okamžiku smrti, „kosmické katastrofy, kdy se opět všechno vrátí do původního stavu“ (používám jeho vlastní obraty, jimiž charakterizoval svůj pohled na život člověka), trvala šedesát a půl roku. Pokusím se načrtnout hlavní obrysy Šimečkova života a díla; výslovně upozorňuji – nic víc než hlavní obrysy to nejsou, v mnohém jen implicitně naznačuji, kudy by se asi mělo ubírat zkoumání o Šimečkově osobnosti a díle, jakož i jeho místě v nezávislém českém a slovenském myšlení druhé poloviny dvacátého století. Rád bych rovněž přispěl k odpovědi na otázku, čím Šimečka byl a čím zůstává pro ty, kdo měli štěstí prožít kus života v jeho blízkosti, a zejména čím se cítí zasaženi a poznamenáni čtenáři jeho díla.

Narodil se v Novém Bohumíně, sám svůj rodný kraj později charakterizoval jako český cíp Slezska u řeky Odry, kde žili od nepaměti lidé různých národností:

„...podléhal [jsem] v dětství iluzi, že toto dělení [na Čechy, Němce, Poláky, Židy] je druhořadé, že různosti jazyků, povah a původu jsou považovány za přirozené a prospěšné, že nebrání nikomu v dobrých občanských, sousedských a lidských stycích. Dodnes se mi zdá,“ napsal v roce 1987, „že jsem své dětství prožil v nefašovaném internacionalismu. Mé tetičky, které se prohlašovaly za Němky, mi nabízely nedělní bábovku stejně vřele jako ty, které se pokládaly za Češky.“

Do školy chodil před válkou, za války i po válce a podle vlastních slov zakusil na vlastní kůži trojí nebo čtverý typ ovlivňování.

Milan Šimečka was born on 6 March 1930. He died 24 September 1990. His life's pilgrimage, the 'creation of one's own reality', from his birth till the moment of his death, the 'cosmic catastrophe, when everything returns to its original state', to use Šimečka's words to describe human life, lasted 60 years and six months. I shall try to outline the main features of Šimečka's life and work – nothing more than the main features, may I stress, in which I often only suggest where research into Šimečka's life and work should begin, as well as the his place in independent Czech and Slovak thinking in the second half of the twentieth century. I should also like to help to answer the question concerning what Šimečka was and remains for those who had the good fortune to live part of their lives near him, and especially how one feels affected and changed after reading his work.

He was born in Nový Bohumín, and later described his native region as the Czech tip of Silesia at the river Oder, where people of various nationalities had lived since time immemorial. "As a child I was subject to the illusion", he wrote in 1987,

“that the division [into Czechs, Germans, Poles, Jews, and so on] was secondary, that the variety of languages, natures, and origins was considered natural and beneficial, that it prevented nobody from having good relations as a citizen, neighbour, or person. Even now it seems to me that I spent my childhood in authentic internationalism. My aunts, who declared themselves Germans, offered me Sunday cake just as lovingly as my aunts who considered themselves Czechs.“

„Z prvorepublikové indoktrinace mi zůstal v paměti jen matný dojem, byla umírněná, nepříliš militantní a zaměřená cele na postavu T. G. Masaryka, prvního prezidenta. Ten byl prezentován dětské duši jako moudrý a vzdělaný muž, laskavý a starostlivý tatíček. Byla to však jediná výchova v mých školách, která kladla nade všechno ostatní vzdělání, pravdu a duchovní hodnoty.“¹

O svém mládí i o době, v níž dospíval, napsal Milan Šimečka mnoho pozoruhodného v odpovědi na anketní otázku Lenky Procházkové z roku 1985 – „co jste dělal a v co jste věřil, když Vám bylo dvacet“.² Napsal tehdy:

„Každý můj pokus přiblížit se ke svému mládí [je] doprovázen pocitem údivu, vzdálenosti a úplně jiného světa. (...) Byl to svět zvláštního historického okamžiku, byl krutý se snadností, kterou zanechala válka, byl přecpán nadějami a iluzemi. ...dupal a haratusil, že se musíme rozhodnout. Dnes tomu těžko kdo uvěří, ale nutili nás k rozhodnutí hlavně proto, abychom v příštím rozhodném boji zahynuli na správné straně dějin. (...) Byla to doba ajatoláhů.

Vím však, že mladí lidé se neptají na dobu, ale hlavně na to, proč jsme se v takovém množství nachlil pro myšlenku revoluční přeměny světa, když, jak dnes každý vidí, to byla myšlenka přinejmenším diskutabilní a neměla navíc úplně čisté historické zázemí. Jenže tento způsob ptání je už generačně upraven, protože vychází z jiné zkušenosti, a tedy i za předpokladu, že naše tehdejší rozhodování bylo založeno na čtení přehledné mapy, na které byla zakreslena všechna výstražná znamení, všechno, co bylo, a dokonce snad i to, co bude. Pokud si však já pamatuju, byla to mapa jen velmi hrubě načrtnutá, strže, do kterých člověk mohl spadnout, byly šikovně maskovány cudným utajováním pravdy, na kterém se podílely mnohé významné osobnosti. (...) Kdo tehdy věděl, do roku 1948, že o vítězích a poražených bylo už dávno rozhodnuto? Ideový zápas vypadal úplně autenticky. Váha dějin se tehdy zdála být obrovská, výhružná a zlověstná, ponechávala jen málo místa obyčejnému lidskému rozměru a nalhávala působivě mladým lidem, že naslouchat hlasu tajemné historické zákonitosti je mnohem důstojnější člověka než naslouchat uncavenému šeptání jakési starobylé mravnosti.

Vidím při pohledu zpět, jakým determinacím jsme byli vystaveni a jak náhodně nás obracely v tu

He went to elementary school before World War II, during the war, and after it, and, as he himself said, experienced three or four kinds of influence. “Of the indoctrination of the First Republic I have only a vague recollection,” he wrote.

“It was mild, not too militant, and orientated entirely to the person of T. G. Masaryk, the first President. He was presented to the young child as a wise and educated man, a kind and solicitous granddad. It was, however, the only education in my schools that gave truth and spiritual values priority over all other education.“¹

About his childhood and becoming an adult, Šimečka provided much remarkable information when replying to a questionnaire (sent to him by Lenka Procházková in 1985) which asked, ‘What did you do and what did you believe when you were twenty?’²

“Each attempt to ‘approach my youth’, replied Šimečka, “is accompanied by a feeling of wonder, distance, and of a completely different world. [...] It was a world of a particular historical moment, it was cruel with the simplicity the war left behind, it was overflowing with hope and illusions it stomped its feet and berated us that we had to decide. Today few believe we were forced to decide mainly so that in the next decisive struggle we could die on the right side of history. [...] It was a time of Ayatollahs.

I know, however, that young people do not ask about that time, and especially do not ask why so very many of us were enthusiastic about the idea of changing the world by revolution, when, as everybody today knows, it was an idea that was moot at the very least and, moreover, was without a real historical basis. But this sort of inquiry is determined by the generation one belongs to, because it stems from another experience and, therefore, from the assumption that our decision-making back then was based upon reading a clear map on which all the warning signs were drawn, together with everything that had been and would be. As far as I remember, it was a map that had been drawn very crudely; the gullies into which one could fall were carefully masked with the chaste concealing of the truth, which many important persons had partic-

či druhou stranu. Já jsem sice nebyl obdařen dělnickým původem, ale byl jsem sirotek, a to bylo v oné poválečné vlně sociální sentimentality skoro totéž. Žil jsem v laskavé péči své sestry a neměl jsem nouzi, stát mě zahrnoval svou přízní. Osvobozovali mě od všech poplatků, dostával jsem nejvyšší stipendia, všude se mnou jednali vlídně. Studovat jsem mohl, na rozdíl od svých synů, co se mi zlíbilo. Usoudil jsem, že stát je dobrý a že si zaslouží mou vděčnost. Nešlo ani tak o peníze, které mi dával, šlo spíše o to, že mě zhodnocoval v mých vlastních očích. Domníval jsem se, že jednám poctivě, když projevím svůj vděk nadšeným budováním, sjezdil jsem tehdy všechny slavné brigády. Přišlo mi tehdy na mysl, že si stát mou oddanost kupuje? Lhal bych, kdybych řekl, že ano. A přesto, nemohla mít tato determinace i opačný směr? Kdyby se o mě starala katolická charita, nestal bych se věrným katolíkem? Hle, jací jsme!

Miloval jsem Velkého Bratra? Asi ano, byl s tajnými a bolestnými výhradami. Ještě dnes však cítím na kůži tu historickou determinaci. Ve čtyřicátém pátém jsem byl z té prokleté války už děsně vyšokován. Dospěl jsem k přesvědčení, že mě chtějí v této válce zabít. Stríleli na mě z letadla, na čtrnáctiletého kluka, který běhal v bílém tričku po poli. Padesát metrů přede mne shodili na silnici bomby, když jsem jel s dívkou na kole na výlet. Cívil jsem s hrůzou na bezkrevné kosti a cukající se střeva rodin vysvlečených tlakem vzduchu z nedělního oblečení. Maminku zabili při bombardování, a když jsem já vylezl po těch hromových úderech ze sklepa do smradu, prachu a trosečné pouště, ušel jsem v šoku deset kilometrů a dodnes nevím, kudy jsem šel. Zablácené a zpocené Ukrajince z Malinovského armády jsem vítal se stejným pocitem jako ti, kteří píšou výročí do Rudého práva. Nebyl jsem jim vděčen za osvobození, tomu jsem nerozuměl, byl jsem jim vděčen za to, že ukončili tu hroznou věc a že já neumřu, aniž bych poznal ženu, což mi v mém věku připadalo jako vůbec to nejhorší. Kdyby mi však dali šanci k životu nějakí černoši z Virginie, neobrátila by se moje vděčnost k nim? Dnes, když čtu u historiků, jak to s naším osvobozením bylo, je náhodnost mých cest ještě smutnější. Vysvětluji si to tak, že Stalin stál o mou vděčnost, Eisenhower o ni tolik nestál, nestála mu za to riziko v oné předešlé k dnešní konfrontaci.“

V roce 1949 začal Milan Šimečka studovat

ipated in. [...] Who back then knew that the victories and defeats up to the year 1948 had been decided long before that? The ideological struggle appeared to be absolutely authentic. The scales of history back then appeared to be enormous, menacing, and ominous; they left little space to the ordinary human dimension and impressed urgently on young people, that to listen to mysterious historical laws was far more dignified for a man than to listen to the weary whispering of some outmoded morality.

I see, looking back, what sort of determining factors we were faced with and how frivolously they turned us towards this or that side. I was not endowed with a working-class origin, but I was an orphan, and in that post-war wave of social sentimentality that was almost the same. I lived in the loving care of my sister, and was not wanting in anything; the state showered me with its favour. They waived the payment of all fees, I received the largest scholarships, and I met with kind behaviour everywhere. I (unlike my sons) was able to study whatever I liked. I reckoned the state was good and that it deserved my thanks. It was not even so much a matter of the money they gave me; rather it was that they had raised my worth in my own eyes. I assumed I was acting honourably when I demonstrated my gratitude by enthusiastically helping to build [the socialist state]. I took part in all the well-known work brigades. Did it ever occur to me that the state was buying my devotion? I should be lying if I said it did. And yet, might not these determining factors have taken the opposite course? If a Roman Catholic charity had looked after me, might I not have become a loyal Catholic? So, this is how we are!

Did I love Big Brother? I suppose so, but with secret and painful reservations. Even today I feel that historic determining factor on my skin. In 1945 I was terribly shocked by the damned war. I had become convinced they wanted to kill me in this war. They shot at me from an aeroplane, at a fourteen-year-old boy who in a white T-shirt was running through a field. They dropped a bomb on the highway fifty metres in front of me when I was on a bike ride with a girl. I stood gaping with horror at the sight of white bones and the twitching guts of families who were stripped out of their Sunday best by air pressure of the blast. They killed my mother when bombing, and when, after those thundering blows, I crawled from cellar into the stench, dust, and wasteland, I covered ten kilometres in a state

na brněnské univerzitě ruskou a českou literaturu a filozofii. Po letech, za normalizace, otřesen diletantstvím na každém kroku, si vzpomene, jak ho profesor v prvním ročníku – v nejtemnější době temna – sjel za to, že nepřesně citoval Puškina. A při probírce samizdatových knih-neknih si připomene, jak za studentských let dělal knihovníka ve slovanském semináři, přečetl spoustu knih a nejednou se podívoval, „jaký druh kapitalistické ziskovosti vedl vydavatele k tomu, že vydávali v několika stech exemplářích básně tištěné na krásném papíře krásným písmem“.³

Po skončení fakulty učil rok češtinu na jedenáctiletce v Kroměříži a v roce 1954 přišel do Bratislavy. Dráhu vysokoškolského učitele začal na katedře marxismu-leninismu, kde měl za úkol vysvětlovat studentům medicíny a farmacie základy marxistické filozofie. Poznal jsem ho tam o rok později, na podzim 1955, když jsem se souhrou náhod sám ocitl na téže katedře. Z těch prvních měsíců mi utkvěla v paměti vzpomínka jen na jeden rozhovor v jeho bytě, ve studentském internátu v Horském parku, pravděpodobně před vánoci 1955. Svěřil se mi s tím, jak se už nemůže dočkat politického zemětřesení v Moskvě na sjezdu, který byl svolán na únor 1956; mluvil o tom, že legenda o Stalinovi dostane na frak.

Rok 1956 byl bouřlivý; vzpomínám si, jak Milan nedočkavě otevíral každé ráno několikere noviny, které chodily na katedru, jak sledoval zprávy ze zahraničí a jak otevřeně se vyjadřoval k senzácím, jež doba přinášela. A ještě dnes mi zní v uších ortel, který nad Milanem Šimečkou vynesl tehdy, když rok 1956 v Československu skončil, jak skončil, jeden z těch devíti mladých mužů pod třicet na oné katedře marxismu-leninismu, o níž je řeč. „S každým, čo sú tu, by som si stal do zákopu, ale s tebou, Milan, by som sa bál, aby si ma neodbachol zozadu!“, vykřikoval ten, o němž se říkalo, že ho má kvůli jeho alkoholismu v moci Státní bezpečnost. A na jaře 1957 to nevypadalo dobře: největší dogmatik na katedře se nechal slyšet, že Milanovi by „sa zišla na rok lopata“.

Pochybné zocelení manuální prací se Šimečkovi zatím ještě na celých dlouhých třináct let vyhnulo. Po prázdninách roku 1957

of shock, and to this day don't know how I got where I ended up. I welcomed the muddy and sweaty Ukrainians from Malinovsky's army with the same feeling as those who write to Rudé právo about anniversaries. I didn't feel grateful to them for liberation (I still didn't understand that); I was grateful to them for having put an end to that horrible thing and now I wasn't going to die without knowing a woman, which at my age back then seemed like the worst thing that could have happened. If some black Americans from Virginia had given me the chance to live, would not my gratitude have gone to them? Today, when I read about how our country was liberated, the haphazardness of my journeys is even sadder. I explain it to myself by saying that my gratitude mattered to Stalin, but didn't matter so much to Eisenhower, not enough for him to take the risk in that overture to today's confrontation.“

In 1949 Milan Šimečka began to read philosophy, Russian and Czech literature at Brno. Much later, during the Normalization period, horrified by the amateurism he met with everywhere, he recalled how a teacher, during the darkest of the dark years, gave him a tongue-lashing for misquoting Pushkin. And when leafing through samizdat literature he recalled how as a student he worked as a librarian in the Slavonic studies department, read a lot of books, and often wondered 'what sort of capitalistic greed had led the publisher to publish poems printed on beautiful paper with beautiful type-fonts in a print-run of several hundreds.'³

After graduating he taught Czech for a year at a combined elementary and secondary school in Kroměříž, and moved to Bratislava in 1954. His career as a university teacher began at the Department of Marxism-Leninism, where his job was to explain the basics of Marxist philosophy to students of medicine and pharmacy. It was there I came to know him a year later, in the autumn of 1955, when by a combination of coincidences I found myself at the same department. Of those first months what I remember most is a conversation in his rooms in the students' hall of residence in Horský Park, probably before Christmas 1955. He confided to me that he could hardly wait for the political earthquake

změnil působiště a začal učit na Vysoké škole muzických umění. Následujících deset let bylo asi obdobím jeho nejintenzivnějšího studia filozofie, kdy se znovu a nyní důkladně seznamoval s obsahem všech filozofických škol a systémů minulosti. Nešlo jen o přednášky pro studenty; na přelomu padesátých a šedesátých let si ho našlo jedno z témat, jemuž zůstal věrný až do konce života: sociální utopie.

(Důkladná znalost dosavadní filozofické literatury přijde Šimečkovi vhod nejednou v 70. a 80. letech, nejvíce však tehdy, když se při sepisování filozofického traktátu Dopisy o povaze skutečnosti, v ruzyňské věznici v první polovině roku 1982, bude moci spolehnout jen na svou paměť a na své někdejší studium. V textu stylizovaném jako dopis svým dvěma synům prozradil na sebe i to, co jinak – jak výslovně napsal – „před veřejností tajím a k čemu bych se nikdy nepřiznal, že totiž všechno, co člověk potřebuje o filozofii vědět, je v takových desíti až dvaceti nejlepších knihách“; na jiném místě téhož textu napsal ještě něco velmi pozoruhodného, co prozrazovalo jeho hlubokou znalost dějin filozofie i osobitý pohled na to, jak se v celé filozofii vracejí tytéž otázky a tytéž odpovědi: „Mám v podstatě za to, že filosofové se v posledních dva a půl tisíce letech odlišují pouze stylem a pojmoslovím.“⁴

V roce 1961, ve své první knížce Sociálně utopie a utopisti Šimečka daný terén důkladně zmapoval.⁵ Po této přípravné práci se pustil o kus dál: na konci roku 1964 dokončil první verzi knihy Krize utopizmu; myšlenkové těžiště, jakkoli tu a tam zamaskované a terminologicky poznamenané dobou vzniku, spočívalo v analýze vyústění sociálních utopií minulosti v soudobém marxismu. Tato kniha, jež vyšla až v roce 1967, byla v československých poměrech odvážný tvůrčí čin. Přinesla autorovi přirozeně řadu potíží už ve stadiu rukopisu; jeden ze strážců čistoty slovenské marxistické filozofie ji nechtěl přijmout jako habilitační spis. Naštěstí byla publikována v době, kdy společenská krize druhé poloviny šedesátých let dospívala ke svému vrcholení, a tak se věc obešla bez skandálu.⁶

Tuto knihu psal Šimečka v době, kdy už byl

at the upcoming congress in Moscow, which had been called for February 1956; he talked about how the Stalin legend was going to get a good licking.

1956 was a stormy year. I recall how each morning Milan impatiently opened the several newspapers that were delivered to the department, and how he followed news from abroad and openly expressed himself on the sensational events of those times. And I can still hear the sentence passed on Milan Šimečka by one of those nine young men under thirty years of age at the Department of Marxism-Leninism when the year 1956 in Czechoslovakia ended the way it did. 'I would get into the trenches with anybody else in this place, Milan, but with you I'd be afraid you'd shoot me in the back!', stated a person about whom it was said that the secret police had him in their power on account of his alcoholism. And things did not look good in the spring of 1957: the greatest dogmatist at the department let it be known that Milan 'deserves a year with a shovel'.

Šimečka was spared this dubious hardening by manual labour for the thirteen years. After the summer vacation in 1957 he began to teach at the School of the Performing Arts. The next ten years were probably the period of his most intensive study of philosophy, when he became thoroughly acquainted with the essence of all philosophical schools and systems. It was not only a matter of lectures for students; in late 1959 and early 1960 he came to know one of the topics to which he would remain faithful till the end of his life, namely social utopia.

(A thorough knowledge of the philosophical literature often proved useful for Šimečka in the 1970s and 1980s, above all when writing Dopisy o povaze skutečnosti [Epistles on the nature of reality], composed in Ruzyňé prison in the first six months of 1982, and he had to rely entirely on what he could recall of his former studies. In one piece, stylized as a letter to his sons he also revealed things about himself which he had otherwise 'concealed from the public and would never admit, namely that everything one needs to know about philosophy is in those ten to

poznamenán četbou Orwellova utopického románu 1984, tak jak to mnohem později popsal v eseji o Winstonu Smithovi:

„Když jsem četl poprvé Winstonův příběh, bylo mi už přes třicet, byl jsem o něco mladší než Winston, všechno, co potkalo jeho, mě ještě mohlo potkat. Tak jako on jsem dospíval v totalitním systému, nikde jinde jsem nebyl a neměl jsem jistotu o minulosti, o přítomnosti, a tím méně o budoucnosti. V jistém ohledu jsem i já byl zaměstnancem Ministerstva pravdy a žil v zajetí jím šířené ideologie. V každém případě jsem se tak jako Winston vyznal ve výrobě lži a děsil jsem se konfrontace, ke které jsem byl puzen sklíčovými pochybnostmi a čistým papírem. Jako Winston jsem tušil, že čistý papír bude popsán... Kniha ležela přede mnou, díval jsem se na poslední stránku a možná se mi trochu chvěly ruce. Měl jsem nesdělitelný pocit identifikace...“

„Po dvaceti letech mohu jen konstatovat,“ napsal Šimečka v roce 1981, „že můj úlek z prvního čtení byl na místě. Můj životní příběh se pomalu, ale jistě začal připodobňovat příběhu z červené pingvinky. Zvykl jsem si na to a bral jsem, co mě potkávalo, bez velkého překvapení, věděl jsem už od Winstona všechno předem.“⁴

Ve svých sedmatřiceti letech měl Šimečka příležitost dokončit svou vlastní soukromou univerzitu: od podzimu 1967 do února 1968 strávil půl roku v Mohuči jako stipendista tamějšího Ústavu evropských dějin. Nejvíce ze všeho jej vzrušoval současný západní svět a jeho ideologie (schylovalo se k evropskému roku 1968 s jeho revoltami mládeže ve Francii, Německu, Spojených státech), každodenní rozhovory s mladými lidmi z půlky Evropy – historiky, filozofy, teology, kteří byli jako on stipendisty mohučského ústavu; a pak ovšem konfrontace skutečnosti západního světa a skutečnosti domácího socialismu s jeho propagandou o sobě i o Západu, kterou tak důvěrně znal.

Ještě si nikdo nedal práci posbírat Šimečkovy články z roku 1968 a vyslovit o nich soud s odstupem let. Sám si na ně vzpomínám jen matně. Psal hlavně do pražských „literárek“, které se jmenovaly do Srpná *Literární listy* a potom už jen *Listy*, a do *Kultúrneho živ-*

twenty best books'. Elsewhere in the work he makes a remarkable claim which reveals his profound knowledge of the history of philosophy and his unique view that in all of philosophy the same questions and same answers keep recurring. 'I have', he writes, 'good reason to believe that philosophers have differed from one another during the past two and half thousand years only in style and terminology.'⁴

In his first book, *Sociálne utópie a utopisti* [Social utopias and utopians] (1961) Šimečka thoroughly charted the terrain.⁵ After this preparatory work he went a bit further: in late 1964 he finished the first draft of his *Kríza utopizmu* [The crisis of utopianism]: the basis of the ideas here, though now and then camouflaged and terminologically bearing the marks of the period it was written in, is an analysis of how former social utopias resulted in contemporary Marxism. The book, which was finally published in 1967, was a daring act under the circumstances prevailing then in Czechoslovakia. It naturally got the author into a number of difficulties, even in the manuscript stage; one of the guardians of purity of Slovak Marxist philosophy did not want to accept it as Šimečka's habilitation work. Fortunately it was published at a time when the social crisis of the second half of the 1960s was coming to a head, so that the matter blew over without scandal.⁶

That book was written after Šimečka had already been influenced by having read Orwell's utopian novel 1984, as he was many years later to describe in an essay about Winston Smith:

“When I first read Winston's story, I was more than thirty years old, somewhat younger than Winston; everything he had met with I might still meet with. Just like him, I came of age in a totalitarian system, had never been anywhere else, and was not sure about the past, present, or even less about the future. In a certain respect I, too, was an employee of the Ministry of Truth, and was a captive of the ideology disseminated by them. In any case I, like Winston, was knowledgeable in the manufacture of lies, and was terrified of the confrontation to which I was being driven by nagging doubts and a blank sheet of

ta. Znáám dobře jen dva z jeho textů té doby. Jedním z nich je pronikavá úvaha o vztahu Čechů a Slováků, přesně pojmenovávající dilemata tohoto vztahu; byla napsána pravděpodobně záhy po uzákonění federace a dosud nebyla publikována.⁸

Druhý text je ze 7. září a nebyl určen ke zveřejnění; kdosi z přátel v Praze soudil, že Alexander Dubček by se mohl zajímat o názory intelektuálů a že by bylo užitečné napsat nezávislý a otevřený pohled na situaci země. Milan vyhověl mé telefonické žádosti a pohotově napsal soukromý komentář k situaci v Československu a odhad možného vývoje; komentář neztratil nic na brilantnosti ani po letech.⁹

Z textu, který má celkem pět stran, ocituji dvě kratší pasáže charakteristické jak pro Šimečkův tehdejší postoj, tak pro jeho schopnost dohlédnout důsledky selhání vedoucí politické garnitury v posrpnovém čase.

„Autorita dnešních vědců je obrovská, ale je také lehce otřesitelná... Opírá se totiž čistě o sympatie k charakteru, ne o sympatie k programu. Stačí několikér pokrytectví, obětování několika osob nebo cokoliv jiného, a popularita se zřítí. V tom je zrádnost moskevských dohod. Jde v nich fakticky o to, aby moskevskou politiku dělali lidé, kteří získali popularitu právě tím, že se proti ní postavili. (...) Postavení našich vědců je schizofrenické. Lid se dnes zabývá pozorovatelstvím, a přijde chvíle, kdy může mávnout rukou.“

„Mohla by se projevit plíživá restaurace. To by znamenalo poslední a konečné zklamání. Autorita by se ztrácela postupně a téměř nepozorovatelně a rozplynula by se v pasivitě. Další východisko by pak hledal lid už jinde. Zemřela by pak už i poslední naděje socialismu v Československu, socialismu jako řádu, ne jako státního vlastnictví výrobních prostředků. Komunistická strana by se tak sama odepsala z dějin Československa. Moskevské dohody jsou návodem k této plíživé restauraci, stačí, aby se dodržovaly tři roky. Katastrofální stopy by pak tento vývoj zanechal na národním sebevědomí, na národním charakteru.“

V květnu 1969 bylo jasné, že se potvrzují nejhorší obavy, že plíživá restaurace totalitarismu je v běhu a nabírá stále rychlejší tempo.

paper. Just as Winston I suspected that the blank-sheet of paper would be written on The book lay before me; I looked at its last page, and perhaps my hands shook a little. I had the inexpressible feeling of identifying with him ...

In 1981 Šimečka wrote,

“Twenty years later I can only state that my fear after that first reading was appropriate. My life’s story slowly but surely began to resemble the story from the red-jacketed Penguin paperback. I got used to it, and accepted whatever came my way without great surprise; I already knew everything from Winston.”⁷

At the age of 37 Šimečka had an opportunity to complete his own private university. From the autumn of 1967 to February 1968 he spent six months on a scholarship in the Institute of European History, Mainz. Most of all he was excited by the contemporary Western world and its ideology (the events that were to take place throughout the West in 1968, including the revolts of the young in France, Germany, and the United States were just round the corner) and daily conversations with young people from half of Europe (including historians, philosophers, and theologians, who were on scholarships at the Institute in Mainz); and later of course the confrontation with the reality of the Western world and the reality of socialism at home with its propaganda about itself and the West, with which he was intimately acquainted.

No one has so far taken the trouble to analyze Šimečka’s articles from 1968 and, with the advantageous distance of the years, pronounce judgement on them. I myself remember them only vaguely. He wrote mainly for the Prague-based *Literární listy* (renamed *Listy* after August 1968), and for *Kultúrny život*. I know well only two of his pieces from this period. One of them is an incisive essay on the relationship between Czechs and Slovaks, which precisely names the dilemmas of this relationship; it was probably written shortly after the legislation for the Czechoslovak federation was passed, and has not yet been published.⁸

V dopise odeslaném po příteli do zahraničí se o tom Šimečka vyjádřil svobodně, zároveň však z jeho řádek zaznívalo zoufalství:

„Jsem v náladě, protože právě dnes Husák vyskakovat v televizi na aktivu ve Vysočanech. Je to zcela zřejmě šílený psychopat. Podarily se mu výroky, které silně připomínaly skřeky troglodyta z padesátých let. Mimo jiné: nebudeme nikoho kráglovat, ale nedáme si také stranu krieglovat. (...) Kal a bahno lezou pomalu nahoru, impotenti a blbci s komplexy se natřásají na obrazovce a koktají své hovadiny. Sám se divím, že jsem byl ve stejné straně s těmito lidmi. Stalo se to, co jsme předpovídali. Partaj se definitivně zdiskreditovala a stala se prostě pátou kolonou, národní hrdinové jako Černík a Svoboda pokojně přijali úlohu místodržitelů okupantů. (...) Není už kam psát. A cokoli napíšeš, aby to cenzura pustila, je to pod úrovní roku 1963.“¹⁰

Ještě však trvalo dalších devět měsíců, než mechanismus normalizace nabyl i v případě Milana Šimečky konkrétní podobu existenčního násilí. Právě o svých čtyřicátých narozeninách, 6. března 1970, už po vyloučení z komunistické strany, dostal výpověď z vysoké školy. Od podzimu 1970 až do zatčení v květnu 1981 pracoval v různých dělnických povoláních: rok jako šofér, další rok v jakémsi stavebním ústavu, dlouhou řadu let jako řidič bagru v Pozemních stavbách, a po dramatické příhodě, kdy vinou chybných nákresů jim řízený bagr překopl kabel o vysokém napětí a když se poté rozhodl práce s bagrem zanechat, jako dispečer ve výrobě betonu.

Od podzimu 1969 nenapsal Milan Šimečka nejméně po dobu pěti let nic, co by bylo určeno k zveřejnění v jakékoli podobě. Napsal však řadu dopisů, z nichž se část zachovala. Před odjezdem do zahraničí v roce 1976 jsem z naší korespondence pořídil mikrofilmy, které byly propašovány do zahraničí. Tak z nich mohla být řada publikována německy v již zmíněné knize *Die sieben Jahre von Prag*. Tyto dopisy patří k autentickým a prvořadým dobovým svědectvím o tom, jak pokračovalo lidské a politické zranění těch, kteří se osvobodili od své někdejší mladické víry v komunistickou utopii a nyní se zbavovali posledních pozůstatků marxistické a pseudomarxistické

The second work dates from 7 September 1968 and was not intended for publishing. One of our Prague friends reckoned that Alexander Dubček might be interested in the opinions of intellectuals and that it would be useful to write an independent and open view of the situation prevailing in the country. Milan responded to my telephone request, and quickly wrote a private commentary on the situation in Czechoslovakia and a prognosis of direction events might take; years later the commentary lacks none of its original brilliance. From the work, which consists of a total of five pages, I quote two short passages characteristic both of Šimečka's attitude at the time and of his ability to foresee the consequences of the failure of the political leadership in the period after the August intervention. "The authority of today's leaders," he writes,

"is tremendous but it is also easily shakeable ... It is based purely on sympathy for moral rectitude, not on sympathy for a programme. All that is needed for this popularity to come crashing down is a bit of hypocrisy, the sacrificing of some people or anything else. Therein lies the perfidy of the Moscow agreements. In essence they are a matter of Moscow's policy being executed by people who acquired popularity precisely by having set themselves against it. [...] The position of our leaders is schizophrenic. The people today are observing, and the time will come when the people wave their hands in a gesture of resignation."

And, elsewhere:

"A creeping restoration might appear. That would mean the ultimate disappointment. Authority would gradually diminish, almost unobserved, and dissipate into passivity. The people would then search elsewhere for another way out. The last hope of socialism in Czechoslovakia, socialism as an order not as state ownership of the means of production, would then die. The Communist Party would thereby have disqualified itself from the history of Czechoslovakia. The Moscow agreements constitute instructions for this creeping restoration; they need only remain in force three years. This development would then leave catastrophic traces on

ideologie, ale také o jejich hoři z rozumu, o jejich tápání a hledání smysluplné existence.

Ve zmíněných Šimečkových dopisech lze najít řadu pozoruhodných pasáží svědčících o hluboké sebereflexi svého dřívějšího postavení. Tak například 9. listopadu 1971, kdy srovnával oběti dobových čistek s těmi, kdo byli perzekvováni v předcházejících desetiletích:

„Při přísné sebeanalýze dojdeme k závěru, že na tom nejsme tak špatně jako většina našich historických předchůdců. Jen se nám to tak jeví. Celý život jsme vlastně žili v určitém kompromisu se svým společenským zařazením a konečnou také se svým svědomím. Ke konsekvenci jsme byli vlastně přinuceni. Bavilo nás řezat pilečkou do větve, na které jsme sami seděli, pravda v naději, že spadneme na nějakou silnější a spolehlivější. Stalo se, že jsme spadli na zem. Při absolutní přísnosti se nám může vytknout, že jsme se na tu zem nepostavili vlastníma nohama a už dávno.“

O měsíc později komentoval dřívější rozpolcenost těch, které nazýval orwellovskými „doublethinkery“, ještě přísněji:

„Kdysi nám pořád sedělo v týlu, pořád tu byl hlas, který Ti našeptával: tohle ti neprojde, tohle se prostě z taktických důvodů nedá, tohle nechej na pokoji, protože tě to totálně rozloží, tohle zase nemůže být pravda, i když to jako pravda vypadá, a vždycky se pej, či je to pravda. Bylo to tak? Samozřejmě, poctivě jsme chtěli poznat pravdu, ale naše poctivost měla své meze.“

A hned po této kritické sebereflexi následovala střizlivá slova o vlastním postavení jako obrana proti jakékoli sebelibosti, například 4. ledna 1972:

„Nespravedlnost je jenom náš vnitřní pocit a má konkrétní význam jenom pro nás. Pro ty, kteří zůstali, je to jenom abstraktní pojem, nad kterým se dá pozastavit anebo se ho dokonce zhrozit, ale nemá žádnou palčivost. Vypadli jsme sice z vlaku, ale to nezabrání cestujícím, aby nešli do jídelního vozu, když přijde čas k obědu. Mockerát jsem si už zakázal projevovat nad tím jakoukoli trpkost.“

Součástí tohoto zraní bylo také poznání, že

*the self-confidence of the nation and the national character.“*⁹⁰

In May 1969 it was clear that the worst fears were being confirmed, that the creeping restoration of totalitarianism was underway and quickly gaining speed. In a letter sent to a friend abroad Šimečka discusses this freely, though one senses desperation in his words: 'I'm in high dudgeon because today Husák was on television jumping about at a Party meeting in Vysočany. He is quite clearly a psychopath. He managed to make statements that were strongly reminiscent of the croaks of a troglodyte from the 1950s. Among other things, he said,

*'We aren't going to do anybody in [kráglivat], but nor are we going to let the Party be Kriegelized [krieglovat – a reference to František Kriegel, the only reform Communist, soon expelled, not to have signed the Moscow protocol]. [...] The scum and the dirt rise slowly to the top, impotent men and idiots with complexes shake about on the screen and stutter their bullshit. I am amazed I was in the same party with those people. What we predicted has actually happened. The Party has once and for all discredited itself, and has become simply a fifth column. National heroes such as Černík and Svoboda calmly accepted the task of being the governors of the occupying forces. [...] There are no longer any periodicals to write for. And whatever you write the censor deletes it; this is worse than things were in 1963.'*⁹⁰

It was another nine months before the mechanism of Normalization took the form, also in the case of Šimečka, of existential violence. On the day of his fortieth birthday, 6 March 1970, after having been thrown out of the Party, he was dismissed from the university. From the autumn of 1970 till his arrest in May 1981, he worked at various jobs: a year as a chauffeur, a number of years as a power-shovel operator, and after a dramatic event when, owing to misdrawn plans, his power-shovel dug up a high tension cable, he decided to give up that job to become a production manager in a cement factory.

For at least five years, beginning in the

rozchod s politickým establishmentem je definitivní. 4. ledna 1972 Šimečka napsal:

„Uvědomuju si, že pro mě dnes prostě nijaká smysluplná placená existence není; i kdyby mě nechali dělat něco, co umím, nemohl bych to dělat v tom smyslu, jak by si to přáli. A Ty přiznáváš, že taky ne. Příliš těsně jsme se spojili s historií a jen od ní můžeme čekat vykoupení.“

O několik měsíců později, 29. března, ještě jednoznačněji:

„I kdybych chtěl, nemohu najít lávku, po které bych se mohl přišoupat k nějaké podobě smíření s blbostí tohoto režimu. V rámci lidských kontaktů a všech věcí mimo toto základní toleruju mnohé, ale jen zase natolik, abych mohl opustit svou vnitřní emigraci, a ta je psychicky namáhavá tak jako každá emigrace.“

Nedlouho předtím se u příležitosti voleb, jak sám napsal 29.11.1971, pokusil zašeptat, že král je nahý, a k volbám nešel.

„Napsal jsem jednostránkové prohlášení, ve kterém jsem se vyhnul jakékoli manifestaci politického postoje a jen jsem vylíčil svůj osud za poslední dva roky. Závěrem jsem konstatoval, že námořník hozený přes palubu nemá ani fyzickou možnost, aby se zúčastnil slavnostního oběda u kapitánova stolu (...) Přišli agitátoři a trochu udivení pohledem na nezvyklé zvíře prskající ve svém brlohu převzali toto prohlášení a rozpačitě odklusalí (...) Neodsuzuj mne, přáteli, vím že toto gesto je ve svém významu pouze směšné. Ale měl jsem na paměti Garyho Coopera ve známé kovbojce V pravé poledne: když říká pochmurným pohledem svých modrých očí trochu nadšeně – muž nemá jinou možnost.“

V té době ovšem převažovala u Šimečky frustrace, ani ne tak z nesmyslné práce jako spíše z pasivní existence: „Někdy mám takový vztek,“ napsal 4. ledna 1972, „že bych rozbíjel hubu i lidem zcela nevinným prostě jenom proto, že nejsou schopni pochopit, jak těžko je takovou hnilobnou existencí vést.“ Stěžoval si (20.3.1972), že se u něho projevuje odpor k psanému slovu, které by sám kladl na papír.

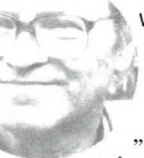
autumn of 1969, Šimečka wrote nothing that was intended to be published in any form. He did, however, write a number of letters, some of which have survived. Before emigrating in 1976 I had microfilms made of our correspondence, and they were smuggled abroad. A number of the letters could therefore be published in German translation in Die Sieben Jahre von Prag. They represent authentic first-rate contemporaneous testimony about how those who had freed themselves of their juvenile belief in Communist utopia and were now shedding the last remnants of Marxist and pseudo-Marxist ideology continued to mature, both politically and as people in general, and also about their ‘woe from wit’, and about their search for a meaningful existence.

In Šimečka’s letters one can find a number of remarkable passages testifying to a profound self-reflexion about his former position. Thus, for instance, on 9 November 1971, when he compared the victims of the contemporary purges with those who had been persecuted in earlier years, Šimečka writes,

“After stringent self-analysis, we come to the conclusion that we are not as badly off as most of our predecessors in history. It only appears that we are. We have actually lived our whole lives in a certain compromise with our social status and ultimately also with our consciences. We were actually forced to be consistent. We enjoyed cutting the branch on which we were sitting, in the hope, it’s true, that we would fall on to another one that was stronger and more reliable. It turned out that we fell to the ground. Strictly speaking, we might be reproached for not having got back on our own feet a long time ago.“

A month later, he commented even more strictly on the former split nature of those who employ what he calls (using an Orwellian term) ‘doublethinkery’. “There was a time when there was something continuously breathing down our necks,“ writes Šimečka,

“there was continuously a voice that whispered to you: “You won’t manage to get that through. For tactical reasons alone that’s impossible. Better leave that alone, because it’ll completely wear you

„Civím na stroj jako na cizí předmět ... a dívím se zašle vzpomínce, že jsem kdysi psával každý den.“ (12.7.1972) „Když se podívám na psací stroj, nepřipomíná mi už nic jiného, než že bych měl napsat nějaké dopisy.“ (12.8.1972.)

Tedy se upjal na změnu v zaměstnání, chystal se od poloviny srpna 1972 do kursu bagristů.

„Díky bohu za to, že jsem takový medvěd a že už teď mám přesně takové břicho jako šoféři dálkových kamionů. Svým vnějškem se přizpůsobovat nemusím. A nedělá mi těžkosti říkat sprostá slova s tím patričním přízvukem, který odlišuje naturálně sprostého muže z lidu od intelektuálního sprostáka. Bude to dobré.“ (12. 6. 1972.)

ŠIMEČKA AKO ROBOTNÍK V BETONÁRNI, NOVEMBER 1977
ŠIMEČKA - A WORKER

Ale nebylo. O rok později, v polovině června 1973 napsal o stavu své duše:

„Je to pomalu se vyčerpávající zásoba trpělivosti. Už jí mám taky na dně. Například když pozoruju, jaké

down. That can't be right, even though it looks right. Always ask what's right." Was that the way it was? Of course. We honestly wanted to know the truth, but our honesty had its limits.“

And immediately after that critical self-reflexion there followed the sober words about one's own position as a defence against any kind of self-pity. On 4 January 1972, for instance, Šimečka wrote,

“Injustice is only our inner feeling, and has concrete meaning only for us. For those who remained it is in only an abstract term which one can stop and think about, or it may even threaten one, but it has no sting. We fell off the train, but that doesn't prevent the passengers from going to the dining car when it's time for lunch. We have too often forbidden ourselves to show any bitterness over that fact.“

Part of that maturation was also the knowledge that parting ways with the political establishment was final. On 4 January 1972 Šimečka wrote,

“I realize that that there is no meaningful way for me to earn a living. Even if they let me do something I know how to do, I would be unable to do it the way they would want me to do it. And you admit that you too would be unable to do that. We are too closely linked with history, and simply cannot expect redemption from them.“

A few months later, on 29 March 1972, he wrote even more unambiguously:

“Even if I wanted to, I would not be able to find a footbridge by which to cross over to some form of reconciliation with the stupidity of this régime. Within the realm of human contacts and all things, apart from that basic one, I tolerate much, but only in so far as I am able to leave my internal emigration, and that is psychologically as strenuous as every emigration.“

Not long before that, on the occasion of the elections, he tried, by not going to the polls, to whisper that the emperor had no clothes.

“I wrote a one page statement“, says Šimečka in a letter,

těžkosti mi dělá sám proces psaní. Ruce mám jako ochrnuté mrtvicí. A to všechno z těch zkurvených pák strojů. A říkám si, že než úplně ochrnou, měly by ještě něco udělat. Vím taky, co nás ničí. Je to pasivita, do které jsme jednak vstoupili a jednak byli uvrženi; ale pro subjektivní stav je horší, že jsme ji pozralé úvaze dobrovolně přijali jako postoj, který nejlépe odpovídá době. Možná je to cítit u nás všech, že nečinnost se začíná projevovat jako chátrání.“

Tehdy, v témž dopise vyjádřil Šimečka přesvědčení, že jde o poslední rok. Uvažoval také o nejzazším termínu, do kterého byl ochoten snášet čekání na Godota. Přípravoval se na rozhovor s přáteli o tom, co udělat a jak si vynutit změnu své situace. Nic z toho nebylo, tápání, frustrace, zmrtvění, na které si opakovaně v dopisech stěžoval, mělo trvat ještě dlouhé měsíce. Až teprve rok 1975 přinesl obrat: Milan Šimečka začal znovu psát.

• • •

O následujícím úseku životního příběhu Milana Šimečky, o posledních patnácti letech jeho existence naplněných stále více psaním se toho ví nejméně. Konečně máme také k dispozici bibliografický soupis jeho tvorby z let 1975–1990, která dává možnost připomenout si všechna témata, jimiž se zabýval, a spočítat, kolik to bylo děl a kolik stran, v kolika jazycích vyšly jeho knihy, eseje, články, glosy, komentáře, fejetony.¹¹

Nemohu se tím podrobně zabývat, chtěl bych jen upozornit na okolnost, že celé období Šimečkovy tvorby od roku 1975 do revoluce 1989 má několik etap, jež se od sebe výrazně odlišují vnějšími okolnostmi, za nichž vznikala jeho tvorba (ať už šlo o jeho vlastní život nebo širší poměry společenské), ale také tematickým zaměřením. Nejvýraznějším předělem byl třináctiměsíční pobyt ve vězení od 6. května 1981 do 27. května 1982.

(Vlastně by bylo třeba hovořit ještě o jednom předělu v Šimečkově životě, společném pro nás všechny, o listopadu 1989, po němž následovalo už jen deset posledních měsíců jeho života, kdy – ve svobodných poměrech – napsal svých posledních 33 textů a dožil se masového, svobodného vydání několika svých

“in which I eschewed any manifestation of a political position, and only described my life during the last two years. In conclusion I stated that a sailor thrown overboard does not have even the physical possibility of taking part in a special lunch at the captain’s table [...]. The agitators came, took the statement, and, a bit surprised at the sight of this unusual beast fretting and fuming in his den, trotted off in embarrassment [...]. Don’t condemn me, my friend; I know that this position is only ridiculous in meaning. But I was thinking of Gary Cooper in that well-known horse opera *High Noon*, when he says with a gloomy glance of his blue eyes and a bit exaggeratedly, “A man’s got to do what he’s got to do”.”

At that time, of course, Šimečka was feeling particularly frustrated, not so much because of the meaningless work as because of passive resistance.

‘Sometimes I get so furious’, he wrote on 4 January 1972, that I could punch even a completely innocent person in the mouth, simply because he is unable to understand how difficult it is to lead this rotten existence.’ He complained (on 20 March 1972), that he was beginning to be repulsed by the written word he himself would put on to paper. On 12 July 1972, he wrote, ‘I stare at the typewriter as if it were a strange object ... and I am amazed at the recollection that I once used to write every day.’ And a month later (12 August 1972): When I look at the typewriter I am inspired to write nothing save some letters.’

At the time he was determined to change jobs, and as of mid-August 1972 was going to take a course for power-shovel operators. ‘Thank God that I’m such a bear of a man,’ he wrote, ‘and that I now have exactly the kind of belly that lorry drivers have. I don’t have to make my appearance conform. And I have no difficulty using foul language with the correct accent, the one that distinguishes the naturally boorish man of the people from the intellectual boor. Things will be fine.’

But they weren’t. A year later, in mid-June, he wrote about his state of mind, saying, ‘The supply of patience is slowly being exhausted. Mine too is nearly run out, when, for instance,

knih a mnoha esejů a studií, které předtím vyšly jen v samizdatu a v exilových publikacích. To je však téma pro jiné pojednání na jiném místě.)

V prvním šestiletí, než byl uvězněn, napsal Šimečka kromě asi desíti fejetonů dvě knihy – Obnovení pořádku a spolu s Miroslavem Kusým knihu Velký brat a velká sestra, dále rozsáhlý esej *Společenství strachu*, esej *Československé Polsko, polské Československo* a předmluvu k italskému vydání Obnovení pořádku; mimo to rozepsal studii *Náš soudruh Winston Smith*. Vyrovnal se v nich především s minulostí a došel až na práh současnosti.

V té době, do uvěznění, normálně pracoval

ZLAVA / ABOVE FROM LEFT: HELENA PREČANOVÁ, EVA ŠIMEČKOVÁ, MADLA VACULIKOVÁ, MILAN ŠIMEČKA, VILÉM PREČAN - DOBŘIČHOVICE, U VACULÍKOV (JÚN 1976)

I notice the difficulty the process of writing causes me. My hands are paralyzed as if by a stroke. And it's all because of those wretched machines. And I say to myself that they ought to do something before they become completely paralyzed. I also know what is destroying us. It's the passivity which we have in part voluntarily entered and in part been cast in to; but what is worse for the subjective state is that we have, after careful consideration, voluntarily accepted it as the attitude that best corresponds to the period. Maybe it can be sensed in the case of each and every one of us that inactivity is beginning to manifest itself as dilapidation.

In the same letter, Šimečka expressed the conviction that it was the last year. He also thought about the most remote date till when he would be willing to bear waiting for Godot. He prepared himself for a conversation with friends about what should be done and how to force a change in their own situation. Nothing, however, became of that; the groping, frustration, and paralysis, which he repeatedly complained about in his letters, was still to last many a month. Not till 1975 did a change take place: Milan Šimečka began to write again.

• • •

The following period, the last fifteen years in the life of Milan Šimečka, is the one that is best known. It was increasingly filled with writing and we now have an extensive bibliography of his work from these years, which provides us with an opportunity to recall the range and sheer volume of his output, as well as the number of languages his books and essays were translated in to.¹¹

I limit myself here to pointing out that the whole period of Šimečka's work, from 1975 till the revolution of 1989, can be divided into several stages. These stages are markedly different from one another owing to the circumstances in which his work emerged (whether it related solely to his own life or to the broader social events) and also to their thematic orientation. Šimečka's three-month in prison, from 6 June 1981 till 27 May 1982, constitutes the most marked division in the

v dělnických profesích, o nichž už byla řeč, mohl tedy psát pouze po práci, o víkendech a o dovolené. (O tom, jak se pokoušel psát v době pracovních přestávek v bagru, se zmínil v uvedené předmluvě k Obnovení pořádku.) To se podstatně změnilo po návratu z vězení.

Mluvil jsem s ním telefonicky dvacet minut poté, co dorazil po propuštění z Prahy do Bratislavy po více než roční nepřítomnosti, a v následujících dnech často a velmi obšírně. Zajímalo mě, jaký je oproti dřívějšímu, jak se zkušenost života ve vězení projevila v jeho životních postojích, v čem se změnil, či naopak nezměnil.

Nemluvil o vězení – ani tehdy, ani později; hovořil o tom, čím přetékal jeho vězeňské dopisy: o ceně lásky a přátelství. Hlásal toleranci a porozumění, brojil proti malichernosti, zakazoval přátelům spory, nesnášel ani náznaky nevráživosti. Snad nejnápadnější bylo, jak svobodně se vyjadřoval: bez zámlk, bez skrývaček, bez ohledů na úřední Ucho, o němž jsme věděli, že naše telefonáty spoluposlouchá.

Zpočátku jsem přisuzoval tento jeho nový stupeň otevřenosti euforii ze znovunabyté svobody. Postupně jsem si však uvědomoval, že jsem svědkem fenoménu, jež znám od jiných, kteří se vrátili „odtamtud“. Už léta před tím se Šimečka rozhodl, že se nedá umlčet, že nebude „nahou lidskou bytostí, která nemá nic, jen samého sebe a své úzkosti o zbytek života a život svých blízkých.“¹² Nyní, po návratu, jako by trval a lpěl na své lidské totožnosti pokud možná ještě víc než před uvězněním; už například nechtěl hrát s režimem ani žádnou směšnou hru na schovávanou. Odmítl jakoukoli roli v reálně socialistickém světě zdání: když mu po oční operaci skončila „nemocenská“, šel se hlásit o zaměstnání na příslušný úřad, ale s výhradou, že nepřijme práci, jež by neodpovídala jeho kvalifikaci. Byl vyslýchán pro podezření z příživnictví; vykázal se potvrzenkami ze Státní banky a sdělil do protokolu, že žije ze skromných honorářů za publikace v zahraničí.

Z vězeňské tvorby jsem v jiné souvislosti už uvedl filozofickou úvahu Dopisy o povaze skutečnosti. Nutno dále připomenout dobré tři tucty skutečných dopisů, které napsal ve vězení svým blízkým; část z nich počínaje číslem osmnáct byla v malém strojopisném nákladu

stages. (One should actually discuss another watershed in Šimečka's life, which was shared by us all, and that is November 1989, which was followed by the last ten months of his life, when, in freedom, he wrote his last 33 pieces, and witnessed the mass publishing of several of his books and many articles, which had previously come out only in samizdat and émigré publishing houses. That, however, is a subject for another discussion.)

In the first six-year period, before his imprisonment, Šimečka wrote approximately ten articles, two books — Obnovení pořádku [The restoration of order] and, with Miroslav Kusý, Velký brat a velka sestra [Big Brother and Big Sister], and also the long essay Společenství strachu [Community of Fear], the essay Československé Polsko, polské Československo [Czechoslovak Poland and Polish Czechoslovakia], and the Forward to the Italian edition of Obnovení pořádku. In addition he began the article Náš soudruh Winston Smith [Our comrade W.S.]. In these works he came to terms with the past and went to the threshold of the present.

At that time, that is, until his imprisonment, while he worked as a manual labourer, he was able to write only after work, at the weekend, and during vacation. (In the Italian Forward to Obnovení pořádku he writes about his efforts while a power-shovel operator to write during breaks.) That changed considerably after his return from prison.

I talked to him by telephone twenty minutes after he had arrived in Bratislava from Prague, immediately following his release from more than a year in prison, and then very frequently and in great detail in the days to come. I was interested to know how his experience of prison manifested itself in his attitudes as compared to before.

He didn't talk about prison — not then, nor later. Rather, he talked about the same thing his letters from prison were abundant in: the value of love and friendship. He advocated tolerance and understanding, he railed against pettiness, forbid his friends to have conflicts, and could not stand the slightest indication of malice. Perhaps what was most striking was

zveřejněna v samizdatu. Nesmí být zapomenut úkol pokusit se zjistit, zda se ve spisech Státní bezpečnosti či prokuratury přece jen nezachovala půldruhá desítka dopisů z prvních pěti měsíců Šimečkovy vazby, které tehdy nebyly rodině doručeny.¹³

Brzy po návratu z vězení Šimečka napsal svého druhu dovětek ke svým studiím o sociálních utopiích – úvahu *Svět s utopiemi, nebo bez nich?* V roce 1983 dopsal svého *Winstona Smítie* a kromě řady recenzí a fejetonů napsal dva závažné texty, každý v jiném žánru, k problematice tehdejších závodů ve zbrojení a mírového hnutí – byly to *Rovnováha* a *Válka je vůl*. A začal psát sérii více než padesáti fejetonistických textů, které nakonec vydaly na celou knihu Kruhová obrana.

HORE: PO NÁVRATE Z VÁZENIA S MANŽELKOU EVOU A SYNO M MARTINOM. ABOVE: AFTER RETURNING FROM PRISON WITH HIS WIFE EVA AND SON MARTIN (AUGUST 1982)

DOLE: S MANŽELKOU EVOU. BELOW: WITH HIS WIFE EVA (1984)

how freely he expressed himself, without concealment, without innuendo, without regard for the 'Ear' of the authorities, which we knew was listening in on our telephone conversations.

From the beginning I ascribed this new degree of openness to the euphoria stemming from the recently achieved freedom. Gradually, however, I came to realize that I was witness to a phenomenon I had seen in others who had returned from 'over there'. Years before that, Šimečka had decided that it was impossible to remain silent and that he would not be a 'naked human being who had nothing except himself and his anxiety about the rest of his life and the lives of those close to him.'¹² Now, after his return, it was as if he were clinging to his identity as a man more than before his imprisonment: he no longer, for instance, wanted to play the ridiculous game of hide and seek with the régime. He rejected any role in the real-existing socialist world of appearances: when after his eye operation his 'sickness benefits' ended, he went to look for work at the employment office, expressing the reservation, however, that he would not accept any work that did not correspond to his qualifications. Under suspicion of parasitism, Šimečka was interrogated: he showed the police the statements from the State Bank and insisted that the police report include the information that he was living from modest payments received for publications abroad.

Apart from the Dopisy o povaze skutečností, I must mention the approximately three dozen letters Šimečka wrote from prison to his closest friends and family. Some of them, beginning with no. 18, were published in a small number of copies in samizdat. There remains the important task of looking into the files of the secret police or the Public Prosecutor to determine whether they do not contain the more than a dozen letters from the first five months of Šimečka's detainment, which were never delivered to his family.¹³

Soon after his return from prison, Šimečka wrote his second addendum to his study of socialist utopias, *Svět s utopiemi, nebo bez nich?* [A world with utopias or without them?]. In 1983 he completed *Náš soudruh Winston*

Povězeňské období Šimečkovy tvorby se vyznačovalo jejím značným kvantitavním rozšířením nejen proto, že se Šimečka stal profesionálním spisovatelem. Také vnější okolnosti – rostoucí společenská objednávka – značně přispěly k tomu, že Šimečka psal víc a víc. Jednak došlo k významnému rozmachu samizdatového vydávání: už od roku 1981 se značně rozšířil počet samizdatových časopisů, po roce 1984 lze hovořit na tomto poli o vydavatelské explozi. Bylo tedy kam psát a současně se množily žádosti o texty; Šimečka takřka pravidelně přispíval do *Obsahu*, který vycházel desetkrát do roka.

Druhým podnětem byly objednávky ze zahraničí, kde se Milan Šimečka ocitl mezi nejžádanějšími nezávislými československými autory. Tiskly ho nejen exilové časopisy, ale také řada zahraničních novin a dalších periodik, obraceli se na něho vydavatelé sborníků a organizátoři univerzitních i jiných konferencí a symposií o závažných otázkách současnosti. Výsledek lze zjistit při pouhém prolistování jeho bibliografie: bez přehánění lze konstatovat, že Milan Šimečka byl v zahraničí vedle Václava Havla nejpřekládanějším domácím autorem z oboru *non-fiction* literatury.¹⁴

Je mimo možnosti tohoto celkového pohledu na život a dílo Milana Šimečky zabývat se všemi tematickými okruhy jeho díla v posledních šesti letech před revolucí roku 1989. Chtěl bych však upozornit alespoň na tři oblasti, jimž věnoval velkou pozornost. Byly to jednak pohyby ve sféře vládnoucí moci; v tomto smyslu se věnoval zejména vývoji v Sovětském svazu. Řadu článků tohoto druhu zahájil jeho komentář k nástupu Gorbačova do funkce prvního muže sovětské nomenklatury Mnohá léta s Gorbačovem z března 1985. Texty k československé současnosti, jež jsem si nazval pro sebe „o československé cestě ke svobodě“, shrnul Šimečka sám do knížky *Konec nehybnosti*.

Třetí tematickou oblastí, kterou nelze v Šimečkově tvorbě druhé poloviny osmdesátých let přehlédnout, byla nezávislá česká a slovenská literatura sedmdesátých a osmdesátých let. Věnoval jí řadu kritických komentářů, recenzí a glos; a také rozhlasový cyklus, který vysílala Svobodná Evropa. Byl to Milan

Smith and apart from a number of reviews and columns he wrote two serious works, each in a different style, on the arms race and the peace movement — *Rovnováha* [The balance] and *Válka je vůl* [Down with war]. And he also began to write a series of more than fifty column-like pieces which were eventually published together as *Kruhová obrana* [Circular defence].

The post-prison period of Šimečka's work is marked by a quantitative expansion in output, not only because Šimečka had become a professional writer, but also because external circumstances — a growing demand among the public, markedly contributed to Šimečka writing more and more. On the one hand there occurred an important boom in samizdat publishing; from as early as 1981 the number of samizdat periodicals grew considerably, and one can safely even call it a publishing explosion after 1984. There were, then, journals to write for and also requests for articles increased; Šimečka nearly regularly contributed to *Obsah*, which published ten times a year. On the other hand, there were requests from abroad, where Milan Šimečka was soon among the most sought-after independent authors from Czechoslovakia. He was published there not only in émigré journals, but also in a number of newspapers and other periodicals abroad; editors of volumes of essays and also conference organizers at universities and elsewhere turned to him for contributions concerning serious contemporary issues. The result is evident from a mere glance at his bibliography: one can, without exaggeration, say that apart from Václav Havel Milan Šimečka was the most translated Czechoslovak author of non-fiction.¹⁴

It is clearly beyond the ambitions and possibilities of this brief survey of the life and work of Milan Šimečka to discuss all the subjects of his work during the six years leading up to the revolution of 1989. I should, however, like to point to at least three areas which he was particularly concerned with. One was shifts within the sphere of the powers that be, where he concentrated mostly on developments in the Soviet Union. He began a number of articles of this kind with his commentary on the ascent

Šimečka, kdo v děkovné řeči napsané u příležitosti udělení Ceny Jana Palacha za rok 1986 zaznamenal „zázrak zrodu svobodné kultury, která začínala obyčejným průklepovým papírem, starými psacími stroji a ... vírou, že to k něčemu je, že to má smysl a že je to účinná zbraň proti lži, útlaku a hlouposti.“¹⁵

V onom Šimečkově textu z ledna 1987 je pasáž, která si zaslouží být ocitována celá.

„Svět, který si prohlíží při večerním posezení u ob-

VILÉM PREČAN OZNAMUJE Z KODANE ŠIMEČKOVI (ROZHOVOR SA PRENÁŠA DO SÁLY), ŽE OBRĚŽAL CENU JANA PALACHA ZA ROK 1986 / VILÉM PREČAN ON THE LINE FROM KOPPENHAGEN WITH ŠIMEČKA WHO JUST RECEIVED 1986 JAN PALACH PRIZE (18. JANUÁR 1987)

razovky barevné obrázky válek, demonstrací, hladu a teroristických akcí, se dnes již příliš nezajímá o mou ztichlou, zklamanou a zdánlivě apatickou vlast. A přesto se mi právě v této zemi dostalo svrchovaných důkazů pro nevyhladitelnost kulturní zkušenosti zažitě na vlastním těle, usazené ve vlastních kostech. Stalo se, co jsem před osmnácti lety malověrně pokládal za nemožné: navzdory rozsáhlé, promyšlené i hloupé perzekuci se v naší zemi rozvinula svobodná kultura do šíře a rozmanitosti, o které se nám ani nesnilo. V letech politické nehybnosti, uprostřed sociálního zmrtnění, ve společenství strachu byly napsány stovky děl, jež se dostaly – nejrozličnějším, často chatrným způsobem rozepsány – do rukou tisíců a v některých případech desetitisíců čtenářů. Udržela se a rozvinula nezávislá historiografie, filozofie, sociologie a všechna věda, která nepotřebuje laboratoře a dílny. Nedala se zadržet mladá hudba, byly napsány divadelní hry a hrály se po by-

of Mikhail Gorbachev to the supreme office of the Soviet nomenklatura, written in March 1985. Next, work on Czechoslovak current affairs, which, for my own purposes, I describe as ‘concerning Czechoslovakia’s road to freedom’, and which Šimečka himself compiled for the volume *Konec nehybnosti* [The end of immobility]. The third thematic group, which should not be overlooked in Šimečka’s work from the second half of the 1980s, comprised Czech and Slovak independent literature of the 1970s and 1980s. He wrote a number of pieces of criticism, reviews, and annotations; and a radio series, which was broadcast by Radio Free Europe. It was Milan Šimečka who in his acceptance speech at the awarding of the 1986 *Palach Prize* noted the ‘miracle of the birth of free culture, which began with ordinary copying paper, old typewriters and ... the belief that it made sense, that there was a point in doing it, and that it was an effective weapon against lies, oppression, and stupidity’.¹⁵

In that article by Šimečka from January 1987 there is a passage that deserves to be quoted in full.

“The world that sits down at the television screen to watch the evening news with its colour pictures of wars, demonstrations, famine, and terrorist attacks is today no longer especially interested in my quiet, disappointed, and apparently apathetic country. And yet it is precisely in this country that I have obtained supreme evidence of the indispensability of cultural experience that one has actually lived, that gets into your bones. What I eighteen years ago sceptically considered impossible has happened; namely, despite extensive, well-thought-out, and stupid persecution, free arts and culture have developed in our country, with a breadth and a variety we would never have dreamt of. In the years of political immobility, amidst social paralysis, in the community of fear, hundreds of works have been written, which have found their way – written out in the most varied and often poor manner – in to the hands of thousands and even, in some cases, tens of thousands of readers. Independent historiography, philosophy, sociology, and the rest of the scholarly disciplines that need no laboratory or workshop, have held their own and even developed. The music of the

tech, vycházely a vycházejí desítky časopisů v tak různém zaměření a spektru názorů, že se člověk nestačí divit. Naši přátelé v exilu vypěstovali druhou větev této svobodné kultury a navíc vybudovali instituce, časopisy, vydavatelství, archívy a nadace. A to vše se zrodilo spontánně, bez předchozích plánů pro zlé doby, bez hmotných podnětů a bez úředních aparátů, prostě jen ze společné potřeby, z báječných nápadů a pracovitosti tisíců lidí... To vše se zrodilo po šoku, z beznaděje a ze zoufalství: kultura se obehnala užší, ale o to pevnější solidaritou.“

• • •

Za patnáct let, v období 1975–1990, vytvořil Milan Šimečka velké dílo, které je ve svém souhrnu významnou složkou soudobého českého a slovenského myšlení, jakož i součástí toho poselství, jež vysíláme z našeho koutku Evropy ostatnímu světu.

O čem toto dílo je? Myšlení čeho se týká především? Na tuto otázku se nedá odpovědět ani jednou větou, ani výpočtem témat, jimiž se Šimečka zabýval. Navíc těsně souvisí s Šimečkovým životem, ba v jistém smyslu z něho vyplývá. Šimečkovy dílo je současně polytematické, má více vrstev, ale má také společného jmenovatele, anebo ještě lépe: je trojjediné, žádnou z jeho vrstev nelze odpreparovat od ostatních dvou, protože se vzájemně prorůstají.

Tedy: je to dílo o naší epoše a jejích velkých dějinách, dále o člověku – totiž o povaze jeho skutečnosti a o jeho malých dějinách, jakož i o neustálé oscilaci člověka mezi velkými a malými dějinami, o tom, jak se vzájemně prolínají (jeden z Šimečkových fejetonů z Kruhové obrany se jmenuje O prolínání velkých a malých dějin), jak jsou tyto póly téže skutečnosti mezi sebou propojeny a jaká vzájemně se prostupující magnetická pole vytvářejí; a je to konečně dílo o Šimečkově skutečnosti a skutečnost Šimečky.

Šimečka, jak by se dalo snadno dokázat rozborem příslušných jeho prací, byl vykladačem naší epochy. V jeho díle dominuje naše neustále živá a všudypřítomná minulost uplynulých padesáti, možná i více let, včetně jejího historického podloží, na němž se odehrála, a všeho, co z ní utváří pomíjivý dnešek a spo-

young could not be held back, plays for the stage have been written and performed in private flats, dozens of journals have been publishing in such a variety of orientations and range of opinions that one is astounded. Our friends in exile have cultivated another branch of this free culture and have also established institutions, journals, publishing houses, archives, and foundations. And all of that was born spontaneously, without plans for hard times, without material impetuses and without office staffs, simply of a social need, of the fabulous ideas and industriousness of thousands of people All of this was born after the shock, of hopelessness and desperation: the arts and culture protected themselves with a narrower solidarity, but one that was therefore all the more solid.”

• • •

Over fifteen years, in the period 1975–90, Milan Šimečka created an extensive body of work, which in sum is an important component of contemporary Czech and Slovak thinking, as well as part of the message that we are sending out from our corner of Europe to the rest of the world.

What is this work about? What are the ideas contained in it mainly concerned with? This cannot be answered in a single sentence or with an enumeration of the topics Šimečka was concerned with. Moreover, it is intimately connected with Šimečka's life, and in a certain sense, in fact, it stems from his life. Šimečka's work is also polythematic, and though it has several levels it also has a common denominator, or could be called 'three-in-one': none of its levels can be separated from the other two because they interpenetrate.

In other words, it is a body of work about our era and its great history, about man — that is to say, about the nature of his reality and about his little history, as well as about the continuous oscillation of man between great and small history, about how they importantly intertwine (one of Šimečka's articles from Kruhová obrana is titled *O prolínání velkých a malých dějin* [The interpenetration of great and small history]), how these poles of the same reality are interconnected and how they mutually create interpenetrating magnetic

lurčuje do značné míry i naši nejistou budoucnost.

Tedy dílo o dějinách této epochy. Vskutku, kdybychom si byt' jen letmo připomenuli dva tucty titulů z několika set Šimečkových textů, potvrdilo by se, že tu nechybí ani jeden z velkých mezníků či otazníků těchto dějin, že tu jsou mapována a pojmenována všechna dilemata této doby, všechny křížovatky, všechna místa, na kterých se nezvratitelně přehazovaly výhybky, najdeme tu všechny osobnosti, které tuto epochu naší současnosti spoluutvářely. A bez jediné výjimky tu asi nalezneme také všechna témata naší nezvládnuté minulosti, pokud ona zasahuje do současnosti: Mnichov, Beneš, Němci, Židé, Slovensko, poválečné prosovětské poblouznění, okolnosti nastolení komunistické totality a jejího udržování při životě přes čtyřicet let.

Ne, nikoli, není to běžné odborné dějepeství, nejsou to politické dějiny, a nejméně pak – snad až na historické partie Ztráty skutečnosti – je to narativní historie. Nejvíc ze všeho se Šimečkovy historické texty blíží takzvané historii problémové, jež si jednak vytyčuje témata k analýze, aniž si staví za cíl vylíčit souhrn dějů vážících se k určité události nebo v určitém uceleném dějinném úseku, jednak využívá metod a výsledků všech disciplín, které se zabývají člověkem a skutečností v nejširším slova smyslu (psychologie, filozofie, ekonomie, sociologie, „věda o politice“ – *political science*). Šimečka také nepracoval jako profesionální historik s odborným či odbornickým aparátem (což samo o sobě vůbec ještě není základním atributem historické práce, spíše jejím vnějším znakem, určeným často k oklamání amatérské veřejnosti, pokud ovšem citace pramenů nebo odkazy na ně nemají základní věcný smysl).

Historické bylo Šimečkovy vnímání skutečnosti a jeho myšlení, historický byl jeho přístup k analýze společenských jevů, osudů národů i jednotlivých lidí. Vycházel totiž z daných dobových souvislostí a z dobové zakotvenosti každé skutečnosti a každého lidského konání, podmíněného právě existující úrovní lidského poznání, vědomí, mentality a zájmů. Z této historické určenosti člověka a všech sociálních jevů vycházel jako z axiomu a takto se jimi zabýval.

poles, and it is ultimately a work about Šimečka's reality and the reality of Šimečka.

Šimečka, as could be easily demonstrated with an analysis of some of his work, was an interpreter of our era. His work is dominated by our ever living and omnipresent past of the last fifty years, if not longer, including the historical basis on which this past was played out, and everything that forms the fleeting present and also to a certain extent codetermines our uncertain future.

In other words, it is a work about the history of this era. In fact, if we were simply to mention two dozen of the several hundred works by Šimečka it would be demonstrated that not a single one of the great milestones or questions of this history is missing, that all the dilemmas of the era have here been charted out and named, including the junctures, all the places where the points on the tracks have irrevocably been thrown; we find here all the figures who co-created this era of our present. And without exception we would probably also find all the themes of our unmastered past, providing they extend into the present: Munich, Beneš, Germans, Jews, Slovakia, the post-WW II pro-Soviet infatuation, and the circumstances related to the establishment of the Communist totalitarian régime and its maintenance for more more than forty years.

No, in no way is it the usual scholarly historiography. It is not political history, all the less, then, is it – except perhaps for the historical excursion Ztráty skutečnosti [Loss of reality] – narrative history. Mostly, Šimečka's work approaches the so-called 'history of problems', which presents topics for analysis without aiming to describe the interplay of events connected with a certain historic moment or in a complete historical period and, on the other hand, it employs the methods and research results of all the disciplines concerned with man and reality in the broadest sense (psychology, philosophy, economics, sociology, political science). Nor did Šimečka work as a professional historian with footnotes (which in and of themselves constitute merely an external attribute of an historical work, often designed to dupe the less informed reader, rather than being a basic attribute, providing,

Šimečka používal s oblibou svůj vlastní *terminus technicus*, odvozený z jeho vlastního pojetí lidské skutečnosti, pojem „velké dějiny“. Velké dějiny, to je v jeho názoru determinace člověka sociálním a politickým systémem, determinace silami, jež se snaží učinit ho svým objektem, tj. manipulovat jím, vnutit mu svou vůli, ovládnout jej, podrobit si ho. Dalo by se po mém soudu také hovořit o „velké politice“, aniž bychom se dopustili příliš velkého posunu oproti tomu, co měl na mysli Šimečka svými „velkými dějinami“, zejména když se pod velkou politikou chápe politika totalitního komunistického státu, jejíž analýza byla v centru mnoha Šimečkových delších nebo kratších textů.

Šimečka ovšem velké dějiny, resp. to, co se za nimi často skrývá, také demaskoval, a to hned ve dvojím ohledu. Kritizoval zbytněly stát a jeho moc, mocenské struktury vydávající své zájmy za zájmy celé společnosti, lidu, národa, opakovaně si za terč své kritiky volil bojovné ideologie a ideologické konstrukce posvěcující velké dějiny, jež se „neustále snaží valit nás svým vlastním řečištěm jako oblázky“. A znovu a znovu poukazoval na to, jakou úlohu ve velkých dějinách, velké politice hrají docela obyčejné motivy z malých osobních dějin člověka: ambice, ctižádost, strach z budoucnosti, závist, naděje, poslušnost. (Doporučuji jako příklad nade všechny závěrečnou část *Proč?* z *Našeho soudruha Winstona Smithe*.)

Politika je v Šimečkově díle podrobena zkoumání nejen jako velké dějiny, stát, moc, vnější determinace člověka, ale také v původním antickém smyslu, totiž jako starost o věc obce, jako úsilí o svéprávné občanství, tedy v tom významu, který nabyl znovu váhy právě v naší epoše, jejíž převážnou část vyplňovala vláda totalitarismu; a politika také jako úsilí být sebou samým, mít svobodu říci, že dvakrát dvě jsou čtyři.

V této souvislosti mě původně napadlo, zda by nebylo nejpřípadnější charakterizovat Šimečku jako filozofa politiky. V Anglii takový pojem není neobvyklý; anglicky se sice říká *political philosopher*, ale myslí se tím právě to, že předmětem filozofické reflexe je politika, čili že filozofuje o politice. Pravděpodobně by však nebylo správné takto vymezovat zorné pole

of course, that citing sources or references to sources serves no basic factual purpose.)

Šimečka's perception of reality and his thinking was historical; his approach to the analysis of social phenomena and the destinies of nations and individual people was historical. He started from the given context of a period and the roots of each reality and each human act in that context, which were conditioned precisely by the existing state of knowledge, awareness, mentality, and interest. He started from that historical determination of man and of all social phenomena as from an axiom, and thus dealt with them.

Šimečka enjoyed using his own terminology, which he derived from his own conception of human reality, namely the term 'great history'. Great history is in his view the determination of man by the social and political system, the determination by forces that try to turn man into their object, to manipulate him, to force their will upon him, to control him, to make him submit to them. One could, I believe, also talk about 'great politics' without making too much of a jump from what Šimečka had in mind with his 'great history', especially when one takes great politics also to mean the politics of the totalitarian state, the analysis of which was at the centre of much of both the shorter and longer works by Šimečka.

Šimečka, however, also exposed great history, or at least that which was often hidden behind great history, and he did so in two respects. He criticized the hypertrophied state and its power, that is, the power structures pretending that their interests were those of the whole society, the people, and the nation. He repeatedly chose as the target of his criticism the militant ideology and ideological constructions sanctifying great history which 'continuously tries to roll us along its riverbed as if we were pebbles.' And again and again he pointed to the role played in great history and great politics by quite ordinary motifs from the small personal history of man: ambition, fear of the future, envy, hope, obedience (I recommend in particular the concluding section 'Proč?' [Why?], from *Naš soudruh Winston Smith*.)

Šimečky – filozofa jen politikou. Došel jsem k závěru, že bychom se neměli ostýchat hovořit o něm jako o filozofovi beze všech přívlastků. S jeho filozofováním je to ovšem podobné jako s jeho historií. Šimečka nezmýšlel uplatnit se ve světě akademické filozofie a pracovat s celým jejím citačním aparátem; na to ostatně neměl ani pracovní podmínky. Nicméně byl filozof v původním smyslu toho označení, zkoumal svět jako celek, a otázky, jež byly v hlavním zorném poli jeho zájmu a probleskovaly na pozadí zkoumání každého dílčího jevu, o kterém psal, patřily mezi základní otázky filozofie od jejího počátku.

Ledaže by vadilo, že své tázání a své odpovědi nám předkládal v takové podobě, „kdy se ještě filosofie nestyděla za prostotu a srozumitelnost a dokonce i jistou naivitu při kladení otázek“. Cituji z traktátu *Dopisy o povaze skutečnosti*, kde svým synům připomínal: „V moderních filosofiích, jak víte sami, se s touto prostotou už nesetkáte a jednoduše položená otázka tu vzbuzuje údiv a někdy i pohoršení.“

Řekl jsem, že neodmyslitelnou vrstvou Šimečkova díla je Šimečkova skutečnost (tj. jeho vlastní vidění skutečnosti, o němž odmítal uvažovat jako o odrazu nějaké objektivní reality) a skutečnost Šimečky. Myslím opravdu, že tomu tak je, a to hned v několika směrech.

V Šimečkově díle je neoddelitelně přítomné jeho vlastní zmítání mezi velkými dějinami (které ho pokopaly, jak někde napsal) a jeho malými dějinami, jejichž hlavním obsahem byla řetězová reakce sebeosvobodování a naplňování povinnosti intelektuála, jak ji sám chápal: „alespoň popsat situaci v sociálním společenství, v němž žije“.¹⁶ Historie jeho psaní, jež se mu stalo základním obsahem a smyslem života, je také příběh o tom, jak Šimečkovy malé dějiny, odvíjející se v rámci nepočtené nezávislé intelektuální komunity, pomohly připravit změnu velkých dějin, obnovení svobody v naší zemi.

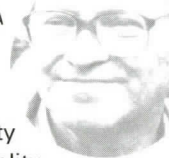
To zdaleka nevysvětluje to hlavní, co Šimečka svým dílem dával a co zanechal jako nepomíjející klíč k pochopení doby. Nebyl vykladačem naší epochy jen tím, že by byl poskytoval informace, sumu vědomostí: hlavně, nebo nejvíc ze všeho pomáhal rozumět každodennosti, v níž jsme žili. Kronikář naší doby ne-

Politics in Šimečka's work is submitted to careful scrutiny not only as great history, the state, power, the external determination of man, but also in the original analytical sense, that is to say, as a concern for public affairs, as an attempt at citizenship with full rights, in the meaning that re-gained importance in our era which was filled mostly with totalitarian government; and politics as the attempt to be one's self, to have the freedom to say that two times two are four.

In this connection I originally asked myself whether it would not be most fitting to describe Šimečka as a philosopher of politics. In Great Britain, for instance, the term 'political philosopher' is not unusual, and by it they mean precisely that the subject of philosophical reflection is politics, that one explains politics philosophically.

It would, however, probably not be right to limit the field of vision of Šimečka the philosopher only to politics. I have come to the conclusion that one should not be reluctant to talk about him as a philosopher without any other qualifiers. The matter of his philosophy is similar to that of his history. Šimečka did not intend to make his mark in the world of academic philosophy and to work with its system of footnotes and references; in any event, he didn't have the professional resources at his disposal for that. And yet he was a philosopher in the original sense of the word — he investigated the world as a whole, and the questions which were at the centre of his interest and flashed at the background of his investigation of each separate phenomenon he wrote about have ranked among the basic questions of philosophy since the beginning. The difficulty, however, is that he would present his questioning and his answers in the form 'when philosophy was not yet ashamed of simplicity and comprehensibility and of even a certain naivety when asking questions.' I quote from *Dopisy o povaze skutečnosti*, where Šimečka offers a warning to his sons. 'In modern philosophy,' he writes 'as you yourselves know, you no longer meet with that simplicity, and the simply asked question evokes astonishment and sometimes even indignation.'

I have said that an essential level of

Šimečka's work is Šimečka's reality (that is to say, his own vision of reality, which he refused to meditate on as a reflection of some objective reality) and the reality of Šimečka. I truly believe that is the way it is, and in several senses.

In Šimečka's work his own state of being tossed about between great history (which, as he once wrote, had kicked him) and his small history, the main content of which was the chain reaction of self-liberation and the carrying out of the duties of the intellectual, as he himself understood them: 'at least to describe the situation in the social community in which one lives.'¹⁶ The history of his writing, of the basic content and purpose of his life, is also the story of how Šimečka's small history, developing within the small community of independent intellectuals, helped to prepare the change in great history, the restoration of freedom in our country.

That is far from a full explanation of what Šimečka gave us with his work and what he left behind as the lasting key to understanding the period. He was an interpreter of our era not only because he provided information or a sum of knowledge; above all he helped one to understand everyday life. To call him a chronicler of our times would not be correct, either; rather, far more important, he taught us to understand the world in which we lived, he explained the logic behind what seemed to be illogical, nonsensical, against all nature and common sense, and he answered the question 'Why?'. He did all of this by means that were and remain intelligible even to the reader who has never heard of philosophy, never read a single scholarly book on history, and is not particularly knowledgeable about history.

Milan Šimečka made no attempt to hide the fact that he was presenting his own vision of reality, that he was sharing with us his own personal knowledge. He rejected the existence of what is sometimes called 'objective reality', he did not try to objectify, to separate himself from his own personal perception of the world and history. Šimečka, who analyzed the destructiveness and catastrophic consequences of any kind of ideological blindness, started from the position that 'all ideological

NOČNÝ ROZHOVOR V SCHEINFELDE
/ LATE NIGHT DEBATE IN SCHEINFELD (28. 12. 1989)

ní to pravé slovo, šlo o něco jiného a daleko důležitějšího: učil rozumět světu, v němž jsme žili, vysvětloval logiku toho, co se zdálo být nelogické, nesmyslné, proti vší přirozenosti a zdravému rozumu, odpovídal na otázku *proč*. A to všechno dělal způsobem, který byl a je srozumitelný i čtenáři, který nikdy nic neslyšel o filozofii, nepřečetl jedinou odbornou historickou knížku a příliš se nevyznal v politice.

Milan Šimečka se netajil tím, že podává své vidění skutečnosti, že se s námi dělí o své individuální poznání. Odmítal existenci toho, čemu se říkalo „objektivní realita“, nesnažil se objektivizovat, oddělit se od svého osobního vnímání světa a dějin. Šimečka, který analyzoval zhoubnost a katastrofální důsledky jakékoli ideologické zaslepenosti, vycházel z toho, že „všechny ideologické motivy dějinného jednání byly posvěcené objektivitou, bez tohoto posvěcení by nebyly možné. Na straně všech ideologií“ – argumentoval –

„byla pravda, pravda, která se vždy odvolávala na nějaké posvěcení, mohlo přijít shůry, ale hlavně přicházelo z objektivní skutečnosti [zde by patřily uvozovky, tedy „objektivní skutečnosti“ – pozn. V.P.], ve

... které našly potvrzení všechny pravdy světa. Z většiny takových pravd zůstal prach a popel. Proto se mi nikdy nelíbilo heslo Pravda vítězí,“ dovozoval Šimečka až kacířsky v zemi, kde si její první prezident dal toto heslo na svou vlajku, „protože si nikdy nemůžete být jisti, o jakou pravdu jde. Pro slušnost v sociálním životě stačí dodržovat zásadu, kterou znám od Winstona Smithe a která požaduje, aby člověk mohl říci [přesněji: směl říci – pozn. V.P.], že dvakrát dva jsou čtyři, a ostatní už přijde samo. To je veliký rozdíl. Dvakrát dva nemusí být za všech okolností čtyři, ale důležitá je svoboda tvrdit to nahlas. Svoboda je důležitější než pravda. Pravdu nemůže člověk zaručit nikdy, svobodu ano. To je základní poučení, ke kterému nad dějinami dochází mé pojetí skutečnosti, které vám však v rámci tohoto poučení vůbec nevnucuju, protože tím pádem by se celé poučení rušilo,“

psal Šimečka ve vězeňském filozofickém traktátu svým synům.

Květoslav Chvatík v recenzi Kruhové obrany, jež vznikla po Dopisech o povaze skutečnosti a v níž se odrážejí některé filozofické axiomy, jež Šimečka přijal za své, dvakrát připomenul Karla Čapka.¹⁷ Poprvé, když zdůraznil Šimečkovu mistrovskou schopnost

„přejít od věrohodného detailu, od nejautentičtější osobní zkušenosti se současným světem reálného socialismu sovětského typu, se světem technické a byrokratické manipulace člověka k určitému hlubšímu zamyšlení nad smysluplným lidským bytím. – Připomíná-li autorova kniha něco z tradice české literatury,“ napsal Chvatík, „tedy nejspíše knihu Karla Čapka O věcech obecných čili Zóon politikon z roku 1932, v poválečném boomu Čapkova díla zcela potlačenou, neboť obsahovala jeho demokratické politické kredo včetně úvahy Proč nejsem komunistou.“

Na jiném místě citované recenze Chvatík uvedl, že ho překvapuje, „jak blízko se Šimečka ocitl tomu, co ‘naše levice’ za první republiky vytýkala Karlu Čapkovi, jeho elementárnímu antropologickému relativismu. Moc by mne zajímalo, co Milan Šimečka tomuto sousedství říká; já bych je bral všemi deseti.“

Naštěstí víme, co na to Šimečka řekl.

motives of historical action were sanctified with objectivity; without that sanctification those motives would have been impossible. Truth,’ he argued,

was on the side of all ideologies, the truth, which always makes an appeal to some sort of sanctification, could come from above, but mainly it came from an “objective reality” in which all the truths of the world found confirmation. Most of those truths turned into dust and ashes. That is why I have never liked the slogan “The Truth Shall Prevail”; you can never be sure what truth it is. For decency in the life of society one needs merely to abide by the principle I know from Winston Smith, which demands that one is allowed to say that two times two is four; the rest will follow. That is a big difference. Two times two does not in all circumstances have to be four, but what is important is the freedom to state this aloud. Freedom is more important than the truth. The truth can never be guaranteed. Freedom can be. That is the basic lesson to which my conception of reality while thinking about history leads, which, however, I am not imposing on you as part of this lesson, because in that case the whole lesson would be made null and void.

It must be recalled that what Šimečka postulated here in a philosophical work written to his sons while he was in prison was nearly heretical in a country whose first president had placed the slogan ‘Truth Shall Prevail’ on the presidential standard.

Květoslav Chvatík, in his review of Šimečka’s Kruhová obrana, which was written after Dopisech o povaze skutečnosti and reflects some philosophic axioms that Šimečka had adopted as his own, recalls Karel Čapek on two occasions.¹⁷ First, when he mentions Šimečka’s masterly ability

to move from credible detail, from the most authentic experience with the contemporary world of real-existing Soviet-type socialism, with the world of the technical and bureaucratic manipulation of man, to a certain deeper meditation on meaningful human existence. If the author’s book is reminiscent of something from the tradition of Czech literature, then it is probably Karel Čapek’s O věcech obecných čili Zóon politikon [On public affairs or: The politi-

V dopise ze září 1989 adresovaném autorovi uvedené recenze napsal:

„Samozřejmě máte pravdu i s Čapkem. Já jsem prostě z cudnosti nikdy Čapka nepřipomínal jako svého mistra. Přelouskal jsem ho celého už jako student a dodnes si myslím, že je to jediná tradice, která by nás mohla zachránit; nemyslím tradice literární, ale tradice čapkovského myšlení. Když se dívám okolo, vidím, že to sice není tradice jako nit tenká, ale silný provaz z ní už také není. Ale probudit by se mohla. Slyším často její odezvu, i když třeba lidé nevědí, že tento relativisticko-člověčí, neideologicky slušný postoj pochází od Čapka.“¹⁸

Ke všemu, co platí o Šimečkovi – filozofovi, o jeho hlubokém historismu, o jeho schopnosti uchopit téma a vyložit je v širokých souvislostech a přitom srozumitelně, s šimečkovsky neopakovatelným porozuměním pro determinaci člověka a jeho údělu i pro jedinečnost jednotlivých lidských osudů, s tím vším se spojoval ještě jeden atribut jeho tvorby, s léty stále dokonalejší v přímé úměře s tím, jak se Šimečka stával víc a víc samostatným a svébytným myslitelem. Mám na mysli stále rostoucí a košatější Šimečkův vykladačský talent. Svě vidění skutečnosti a svou skutečnost podával Šimečka s velikou literární kulturou, jako umělec slova. Výsledným efektem byl zázrak komunikace mezi autorem a čtenářem: nejen že dokázal pojmenovat to, co jsme doposud pouze nejasně cítili, takovým způsobem, že jsme pojednou chápali a rozuměli; napsal to tak, že jeho texty se čtou s potěšením z krásné literatury.

Ale ani to ještě není celé tajemství Šimečkova díla, toho, jak nás jeho texty oslovují, jak se nás zmocňují a jak nás poznamenávají. Zápasím s vlastní nedostatečností a potřeboval bych Šimečku, aby mi pomohl vyjádřit, co mám na mysli. Vypomohu si jeho textem. V jednom dopise napsal: schvaluji každý výklad světa, který by mohl vést k laskavosti; dobrý je každý výklad světa, který nereprodukuje strach.

Řekl bych, že Šimečkovy texty kromě rozumu oslovovaly vždycky i naše srdce, přesněji řečeno naše lepší „já“. Ani tehdy, když psal o nepěkných stránkách našeho života, o oškli-

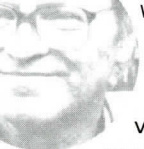
cal animal] (1932), a book that was completely suppressed in the post-war “boom” of Čapek’s work, for it contained his democratic political credo, including the essay “Proč nejsem komunistou” [Why I am Not a Communist].

Elsewhere Chvatík states he was surprised ‘how close Šimečka had found himself to that which “our leftwing” during the First Republic reproached Karel Čapek, namely his elementary anthropological relativism. I wonder what Milan Šimečka would say to that proximity. I myself would jump at the opportunity of being so identified.’

Fortunately, we know Šimečka’s reply. In a letter of September 1989, addressed to Chvatík, he wrote:

Of course you are right about Čapek too. Out of modesty I simply never mentioned Čapek as my master. I gobbled him up as a student, and to this day I think it is the only tradition that could save us. I don’t mean the literary tradition, but the tradition of Čapekian thinking. When I look round me I see that that tradition is no thin thread yet nor is it a strong rope. But it might rouse itself. I often hear its echo, though people do not know that this relativistic human, non-ideologically decent attitude originates with Čapek.

There is one other attribute of his work, which is connected with everything that is true about Šimečka the philosopher, his profound historical, his ability to tackle a topic and interpret it in its broad contexts while remaining comprehensible, and which is connected with his unique understanding for the determination of man and his lot and for the uniqueness of the destinies of individual human beings, an attribute that increasingly improved in direct proportion to how Šimečka increasingly became an independent and unique thinker. What I have in mind is Šimečka’s increasingly growing and broadening talent as an interpreter. He presented his vision of reality and his own reality with great literary refinement, as a literary artist. The result was a miracle of communication between author and reader; not only was he able to name what we had so far only vaguely felt, and to do

vostech a zrůdnostech totalitního komunistického systému, nebyla v tom obsažena nenávisť. V jeho textech naopak nikdy nechyběl apel na lidskou touhu po dobru, porozumění, lásce a přátelství, která je také nezničitelně přítomná v každém člověku.

1) Údaje a citace o zážitcích z dětství M. Š. jsou převzaty z jeho eseje *Cizinci*, který byl napsán v srpnu 1987 pro vydavatelský projekt o vztazích Němců a jejich evropských sousedů. K vydání knihy nedošlo a esej nebyl dosud zveřejněn. Originál rukopisu i s německým překladem je uložen stejně jako ostatní jeho rukopisy ve sbírce textů Milana Šimečka v archivu Čs. dokumentačního střediska nezávislé literatury v Scheinfeldu-Schwarzenbergu; kopie nejdůležitější části sbírky jsou k dispozici v Ústavu pro soudobé dějiny v Praze.

2) Šimečkova anketní odpověď byla uveřejněna v samizdatovém periodiku *Obsah* v říjnu 1985 a v knize Lenky Procházkové: ... a co si o tom myslíte Vy? München: Obrys/Kontur, 1986, s. 63–67.

3) Srv. známý Š. fejeton *Knihy-neknihy* z února 1979, který byl publikován také v anglickém, německém, francouzském a švédském překladu.

4) Dopisy o povaze skutečnosti s autorovou předmlouvou ze srpna 1982 vyšly pouze samizdatem v ediční řadě Edice Petlice (sv. 254, Praha 1982, 100 stran strojopisu).

5) Bratislava: Obzor, 1961.

6) Kříza utopizmu. O kontinuite a vyústění utopických názorů. Bratislava: Obzor, 1967.

7) Citováno podle knižního vydání eseje *Náš soudruh Winston Smith*: československý doslov k románu George Orwella 1984, vydaného spolu s Orwellovým románem v Našem vojsku, Praha 1991 (citát ze s. 208). Esej vyšel v plném znění rovněž německy a švédsky a jeho části byly publikovány také anglicky, dánsky, francouzsky a italsky.

8) Text úvahy je uložen v mém osobním archivu. Byl zařazen do sborníku o česko-slovenských vztazích, jehož vydání se připravuje.

9) Vilém Prečan: Die sieben Jahre von Prag 1969–1976. Briefe und Dokumente aus der Zeit der „Normalisierung“. Frankfurt/M.: Fischer Taschenbuch Verlag, 1978. Úplný text v češtině byl publikován až koncem roku 1991. Srv. Milan Šimečka: *Od ledna do srpna*. Soukromý komentář k situaci, odevzdaný v září 1969 sekretariátu Alexandra Dubčeka. *Listy*, roč. 21, 1991, č. 6, s.12–14.

10) Zde a v následujícím cituji ze souboru fotokopií dochované části korespondence mezi mnou a M. Š. v letech 1969–1976. Soubor je uložen v mém osobním archivu. Cituji bez jakýchkoli redakčních úprav, třebaže naše dopisy byly psány narychlo, bezprostředně reagovaly na tehdejší události nebo naše zážitky a byly také jistým pojistným ventilem námi pocítované frustrace a začasté i zoufalství. Samozřejmě nás ani nenapadlo, že by tyto dopisy byly někdy zveřejněny.

11) Milan Šimečka. Bibliografie díla za léta 1975–1990. Zpracoval Milan Drápala ve spolupráci s Vilémem

so in a way that we suddenly understood; he also wrote so that reading his work provides the pleasure of belles-lettres.

But even that is not the whole secret of Šimečka's work, of how his writing spoke to us, enraptured us, and left its mark on us. I am struggling here with my own shortcomings and I need Šimečka to help me to express what I am feeling. For assistance I again turn to his writing. In one of his letters he wrote something to the effect: I approve of every interpretation of the world that can help us towards kindness; every interpretation of the world that does not reproduce fear is good.

Šimečka's writing spoke not only to our reason, but also to our hearts, more precisely to our better 'selves'. Even when writing about the less than nice sides of our lives, about the ugliness and monstrosity of the totalitarian Communist system, his words were free of hatred. His writing, on the contrary, never lacked an appeal to the human desire for good, understanding, love, and friendship, a desire so indestructibly present in every man.

1) For Šimečka's childhood see his essay *Cizinci*, which was written in August 1987, for inclusion on a publication on relations between Germans and their neighbours. Neither the book nor the essay has ever been published. The manuscript and its German translation are to found in the Šimečka Papers, the Czechoslovak Documentation Centre, Scheinfeld–Schwarzenberg.

2) Published in the samizdat journal *Obsah*, October 1985, and in Lenka Procházková, ... a co si o tom myslíte Vy? Munich: *Obrys/Kontur*, 1986, pp. 63–7.

3) See Šimečka's well-known essay *Knihy-neknihy*, written in February 1979, and published also in English, German, French, and Swedish translation.

4) Dopisy o povaze skutečnosti was published in samizdat (100 typescript pp.) with a Foreword by Milan Šimečka, Prague: Edice Petlice, 1982.

5) Sociálne utópie a utopisti, Bratislava: Obzor, 1961.

6) Kříza utopizmu. O koninuite a vyústění utopických názorů. Bratislava: Obzor, 1967.

7) Milan Šimečka, *Náš soudruh Winston Smith*, published as the Afterword to the Czech translation of George Orwell, 1984, Prague: Naše vojsko, 1991; quotation on pp. 208–9. The essay was also published in full in German and Swedish and in part in English, Danish, French, and Italian.

8) Copy in the personal archive of the author; the essay is included in a forthcoming volume on Czechoslovak relations.

Prečanem. Pro seminář o životě a díle M. Š. organizovaný 20. září 1991 Nadací Milana Šimečky v Bratislavě vydal Ústav pro soudobé dějiny Praha a Čs. dokumentační středisko nezávislé literatury Scheinfeld-Schwarzenberg.

12) Z dopisu M. Š. z 5. dubna 1979, který je uložen v mém osobním archivu. Další pasáž z tohoto dopisu včetně uvedeného citátu jsem uveřejnil v článku *Sebrali ho ve středu 6. května, Svědectví*, roč. XVII, č. 65 (1981), s. 38. Zmíněný článek čtenář nalezne také v této knize (pozn. autora z prosince 1993).

13) Kromě samizdatového vydání opisů části Šimečkových vězeňských dopisů najdeme obsáhlé pasáže z jeho vězeňské korespondence v publikaci *Světelná znamení: nad otcovými listami z roků 1981/82*, která byla komponována jako koláž dopisů M. Š. a původních reflexí a záznamů jeho syna Martina M. Šimečky. *Světelná znamení* vyšla poprvé v samizdatu v roce 1984 a knižně v nakladatelství Archa, Bratislava 1991.

14) V tomto směru odkazují na bibliografii citovanou v pozn. 11. Namátkou upozorňuji na některé nejčastěji překládané Šimečkovy práce: *Obnovení pořádku* vyšlo celé francouzsky, italsky, anglicky a polsky, *Společenství strachu* anglicky, francouzsky a italsky, v zkrácené verzi německy, *Válka je vůl* anglicky, dánsky, italsky, německy, švédsky, *Rovnováha* anglicky, dánsky, francouzsky, italsky, německy, švédsky. Článek *Svědění ruské inteligence* byl přeložen do deseti jazyků. Srv. též pozn. 7

15) Citováno z rukopisu, z něhož byl uveřejněn jen úryvek, a to v časopise *Listy*, roč. XVII, č. 2, duben 1987

16) Srv. esej *Československé Polsko, polské Československo*, jehož podstatnou část otisklo *Svědectví*, roč. XVI, č. 63 (1981) pod titulkem *Dračí setba totální odpovědnosti*. Plné znění eseje dosud nebylo zveřejněno.

17) Květoslav Chvatik: *Opožděná recenze aneb Kruhová obrana Milana Šimečky*. *Obrysy*, roč. 9, č. 2, červen 1989, s. 24–26

18) Citováno z dopisu M. Š. Květoslavu Chvatikovi, který je datován v Cyrilově 29. září 1989. Kopie dopisu je uložena v mém osobním archivu.

9) Vilém Prečan, *Die sieben Jahre von Prague 1969–1976*. Briefe und Dokumente aus der Zeit der „Normalisierung“, Frankfurt: Fischer, 1978. It was first published in full in Milan Šimečka, *Od ledna do srpna: Soukromý komentář k situaci*, odevzdaný v září 1969 sekretariátu Alexandra Dubčeka, *Listy*, 21.6 (1991): 12–14.

10) Quotations here and elsewhere are from a collection of photocopies of the surviving part of the correspondence between Vilém Prečan and Milan Šimečka; in the possession of author.

11) Milan Drápala with Vilém Prečan, *Milan Šimečka: Předběžná bibliografie díla za léta 1975–1990*. Prague and Scheinfeld-Schwarzenberg: Institute of Contemporary History and the Czechoslovak Documentation Centre, 1991.

12) Letter from Milan Šimečka, dated 5 April 1979, in the personal archive of Vilém Prečan. See also Vilém Prečan, *Sebrali ho ve středu 6. května....*, *Svědectví* 15.65 (1981), pp. 38 ff; republished in Vilém Prečan, *V kradeném čase*. Prague and Brno: Institute of Contemporary History and Doplněk, 1994, pp. 440–6.

13) Apart from Šimečka's prison letters that appeared in samizdat, one can find extensive passages from his prison correspondence in Martin M. Šimečka, *Světelná znamení: Nad otcovými listami z roků 1981/82* [Light signals: Concerning Father's letters from 1981–2], samizdat, 1984, and Bratislava: Archa, 1991, comprising a collage of letters by Milan Šimečka and original reflections and notes by his son.

14) See Drápala, Milan Šimečka: *Předběžná bibliografie*. Šimečka's most translated works include *Obnovení pořádku*, which was published in French, Italian, English, and Polish; *Společenství strachu*, published in English, French, Italian, and in an abridged German version; *Válka je vůl*, in English, Danish, Italian, German, and Swedish; *Rovnováha*, in English, Danish, French, Italian, German, and Swedish. The article *Svědění ruské inteligence* [The conscience of the Russian intelligentsia] was translated into ten languages. Concerning *Náš soudruh Winston Smith*, see footnote no. 7.

15) Quoted from a manuscript, an excerpt of which appeared in *Listy* 17.2 (April 1987).

16) Cf. *Československé Polsko, polské Československo*, which remains unpublished, though most of it appeared as *Dračí setba totální odpovědnosti*, *Svědectví*, 16.63 (1981).

17) Květoslav Chvatik, *Opožděná recenze aneb Kruhová obrana Milana Šimečky*, *Obrysy* 9.2 (June 1989): 24–6.

18) Copy of letter from Milan Šimečka to Květoslav Chvatik, dated 29 September 1989; in the personal archive of Vilém Prečan.

Translated from Czech by **Derek Paton**

MIROSLAV KUSÝ MILAN ŠIMEČKA A DNEŠOK

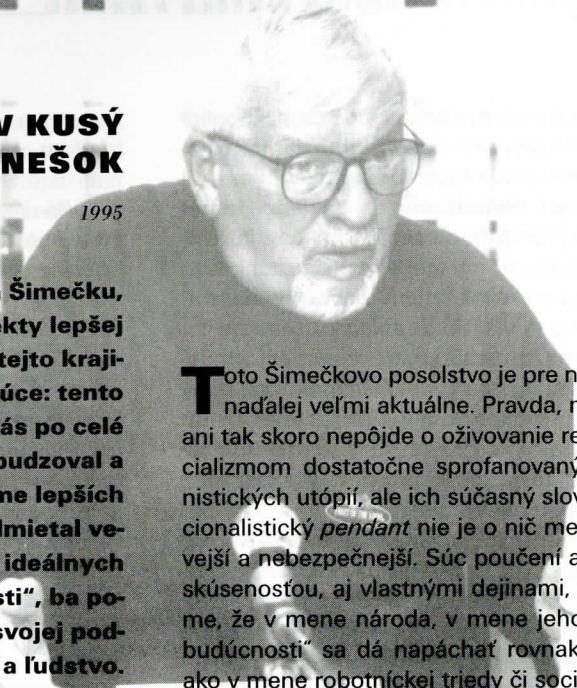
1995

Keď listujeme dielom Milana Šimečku, nenájdeme v ňom nijaké projekty lepšej budúcnosti ľudstva, či aspoň tejto krajiny. Zdanlivo je to prekvapujúce: tento programový optimista, ktorý nás po celé obdobie nášho disentu povzbudzoval a živil v nás nádej, že sa dožijeme lepších časov, zároveň principiálne odmietal venovať sa tvorbe akýchkoľvek ideálnych konštrukcií „lepšej budúcnosti“, ba považoval ju za čosi, čo je vo svojej podstate priamo škodlivé pre ľudí a ľudstvo. Ako prenikavý analytik utópií - teda projektov ideálnej sociálnej organizácie spoločnosti - presne odhalil a definoval ich scestnosť.

V Šimečkovej Strate skutočnosti čítame:

„Autoři ideálních projektů společenského řádu kopirovali prostě abstraktní přístup k řešení sociálních problémů; nahradili v utopickém projektu lidské vztahy vztahy rozumnými, které odpovídají funkcím společenského řádu tak, jako třeba jednotlivé součásti odpovídají funkci stroje. To je hlavní příčina toho, že jsou všechny takové konstrukce nedemokratické, autoritářské, elitářské a diktátorské“ (in: Kusý - Šimečka, *Európska skúsenosť s reálnym socializmom*. Toronto 1984, s. 112). Táto škodlivosť utópií by bola iba hypotetická, keby boli - ako sa to bežne traduje - iba akýmisi nerealizovateľnými chimérami.

Beda však, dôvodí Šimečka, „utópie jsou uskutečnitelné, a dokonce se dnes a denně uskutečňují, jak na to upozornil třeba Šestov a Berďajev, nebo Huxley a Orwell“ (tamže, s. 113)

Toto Šimečkovo posolstvo je pre nás aj dnes naďalej veľmi aktuálne. Pravda, nejde a ani tak skoro nepôjde o oživovanie reálnym socializmom dostatočne sprofanovaných komunistických utópií, ale ich súčasný slovenský nacionalistický *pendant* nie je o nič menej škodlivejší a nebezpečnejší. Súc poučení aj vlastnou skúsenosťou, aj vlastnými dejinami, dobre vieme, že v mene národa, v mene jeho „šťastnej budúcnosti“ sa dá napáchať rovnako veľa zla ako v mene robotníckej triedy či socializmu.

Nejde však iba o utópie. Milan Šimečka rovnako odmietal konštruovať konkrétny politický model, o ktorý by sme sa boli mali z disentu usilovať. To nebol dôsledok nevedomosti alebo neschopnosti: Šimečka bol dostatočne dobre poučený o prednostiach a slabinách rôznych typov parlamentných, poloprezidentských, či prezidentských demokracií. To nebol dôsledok akejsi koncepčnej neujasnenosti v československom chartistickom disente - ako sa dávali počuť niektorí jeho kritici: títo disidenti vraj vedeli iba pomenovať to, čo nechcú, čo odmietajú, nedokázali však definovať, o čo im ide, kam konkrétne smeruje ich úsilie o zánik komunistického režimu. Končili vraj pri likvidácii, k premysleniu samotnej transformácie sa nedostali.

Táto kritika, týkajúca sa rovnako Havla, Pitharta, a ďalších mysliteľov chartistického disentu, vrátane Šimečku, však nie je oprávnená, nepochopila podstatu veci. Chartistické hnutie bolo a zostalo „občianskou iniciatívou“ a principiálne sa odmietalo stať akousi opozičnou politickou stranou s tieňovým kabinetom, alternatívnym vládnyim programom, vypracovanou koncepciou revolučného prevzatia moci a jej zafixovania vo svojich rukách. „Občianska iniciatíva“ smerovala inam, k budovaniu základov samotnej občianskej spoločnosti v tejto krajine. Takých základov, na ktorých budú

môcť stavať pragmatickí stranickí politici pri budovaní konkrétneho demokratického režimu, konkrétnej formy takej či onakej parlamentnej demokracie na základe demokratického mandátu od svojich voličov. Túto etapu sme nemohli a nechceli preskočiť, ak sme sa nemali stať revolučnými uzurpátormi, ktorí si svojvoľne privlastňujú politickú moc na to, aby jej pomocou realizovali svoje stranické politické a ideologické ciele. Nechceli sme revolúciu bolševického typu a práve Milan Šimečka patril medzi tých, čo vehementne varovali pred takouto orientáciou československého chartistického disentu.

Bez rozvinutej občianskej spoločnosti nemožno realizovať rozvinuté demokratické zriadenie, fungujúci demokratický štát. Na to nestačí priaznivá volebná matematika, získanie väčšiny kresiel v parlamente, obsadenie kľúčových politických a hospodárskych pozícií predstaviteľmi či priaznivcami víťazného revolučného či volebného zoskupenia. Ak nám teda vtedy šlo predovšetkým o občiansku spoločnosť, o iniciovanie jej vzniku a rozvoja, šlo nám o samotnú podstatu veci. Vtedy sme to nazvali „paralelná polis“, čo bol termín zavedený českým filozofom Ladislavom Hejdánkom na označenie základných cieľov chartistického hnutia, v tejto súvislosti sme hovorili o *undergrounde*, práve túto suť občianskej spoločnosti mal na mysli Dominik Tatarka so svojou „obcou božou“. Občianska spoločnosť, ako od daného režimu nezávislé spoločenstvo aktívnych občanov, ktorí si žijú svojim vlastným životom, ktorí si sami spravujú svoju obec, ktorí si vytvárajú vlastné mechanizmy a inštitúty tejto svojej samosprávy: počnúc voľbou svojej nezávislej reprezentácie, pokračujúc rôznymi špecifickými občianskymi iniciatívami v podobe jednotlivých NGO - mimovládnych organizácií a končiac demokratickým delegovaním časti svojich občianskych právomocí vládnym organizáciám, štátu a jeho orgánom. Práve k týmto základom občianskej spoločnosti sa Milan Šimečka stále znovu vracia v celom svojom diele, o tom je jeho rozvažovanie o veľkých a malých dejinách, o podstate každej diktatúry a každého totalitarizmu.

Šimečkove „malé dejiny“ majú však v rámci tohto projektu občianskej spoločnosti aj svoj

celkom prozaický rozmer, meraný triezvym pohľadom obyčajného človeka.

„Otvoreně přiznávám, že vzhledem k historickým zkušenostem nepovažuji nízkou formulaci cílů evropské civilizace za velké neštěstí. Bylo by pokrytecké tvářit se, že většine lidí jde o něco jiného než mít se dobře. Mít se dobře je celkem slušný programový cíl všední politiky, je to v každém případě pro život na kontinentě nejméně riskantní cíl. Podezření by měla budit každá vláda, která začne tvrdit, že cílem jejího úsilí je národní velikost, nějaký nový pořádek, nový a spravedlivý řád, shůry nebo historicky určené poslání vůči jiným národům, rozšíření nějaké víry atd. Dnes je už dost dobře vědět, že politika, která sledovala tyto vznešenější cíle, zanechala za sebou spoušť“ (*Kruhová obrana*, Archa, Bratislava 1994, s. 165-166).

V podmienkach komunistického totalitarizmu mohla občianska spoločnosť vznikáť a vyvíjať sa iba ilegálne. Totalitarizmus začínal likvidáciou občianskej spoločnosti, podriadením všetkých zložiek a vrstiev spoločenského i súkromného života ľudí štátnej moci, štátnej mašinérii. Charta 77 a celý rad na ňu nadväzujúcich aktivít znamenali v tomto zmysle znovuzrodenie občianskej spoločnosti u nás. Tu nešlo iba o podpisy na úvodné prehlásenie Charty, tu nešlo iba o zverejňované stanoviská jej hovorcov a expertízne dokumenty Charty kriticky rozoberajúce jednotlivé problémy a neduhy režimu. Základným prejavom čulosti života tejto obrodzujúcej sa občianskej spoločnosti boli predovšetkým všetky tie samizdatové vydavateľstvá ako Vaculíkova *Edice Petlice* či Havlova *Edice Expedice*, ako boli rôzne samizdatové noviny a časopisy (počnúc *Lidovými novinami*), bytové divadlo Pavla Kohouta, Patočkova univerzita s jeho slávnymi filozofickými seminármi, rôzne undergroundové hudobné skupiny počnúc *Plastic Peoples of the Universe*, naše slávne „kvartály“: stretnutia československých spisovateľov združených okolo samizdatového literárneho mesačníka *Obsah*, ktoré inicioval práve Milan Šimečka na svojej brnianskej chate.

Teda občianska spoločnosť ako spoločenstvo nezávislých, sebastačných občanov, ktorí svoj pôvod neodvodzujú od štátu, ale od obce.

Sú predovšetkým občanmi svojej suverénnej, samosprávnej obce a iba odvodené, v druhom slede, aj občanmi štátu, ktorému postúpili časť svojich právomocí podľa princípu subsidiarity. Ak si štát uzurpuje viac, ak si chce podrobiť a privlastniť občana, prestáva spolupráca medzi občianskou spoločnosťou a štátom, prestáva fungovať demokratické vymedzenie služobnosti štátu podľa princípu: štát môže iba to, čo mu občianska spoločnosť výslovne dovolí: občan však môže všetko okrem toho, čo mu občianska spoločnosť výslovne zakazuje.

Žiaľ, tento nový typ občianskej spoločnosti sa v podmienkach československého komunistického totalitarizmu zrodil a rozvinul iba na českej strane našich federálnych hraníc a aj tam to bolo predovšetkým v Prahe. Praha sa tak stala prirodzeným centrom všetkých československých občianskych aktivít a iniciatív, tam bolo útočisko celého nášho disentu. Milan Šimečka veľmi zanietene a tvrdošijne participoval na všetkých pokusoch vytvoriť akési paralelné slovenské centrum občianskej spoločnosti aj v Bratislave, preniesť sem mnohé tie druhy občianskych aktivít, ktoré sa úspešne rozvíjali v Prahe. Takým bol napr. pokus o založenie tzv. ilegálnej univerzity (toto meno jej dali eštebáci vo svojich protokoloch z vypočúvaní), avšak po prvých policajných zásahoch veľmi rýchle stroskotal. Obdobne tomu bolo aj v mnohých iných prípadoch. Povedané jazykom fyziky, nepodarilo sa nám dať dohromady „minimálne kritické množstvo“ ľudí, od ktorého závisí reťazová reakcia príslušných občianskych iniciatív a aktivít, tvoriacich živnú pôdu fungujúcej občianskej spoločnosti. Inak povedané, na Slovensku vznikli a jestvovali jednotlivé disperzné ostrovčeky nezávislých občianskych činností, tieto činnosti však nevedli k zrodu samotnej občianskej spoločnosti. Na tento okamih sme si museli počkať až do novembra '89.

Pokiaľ tu jestvovali nejaké významnejšie nezávislé aktivity, boli iného druhu a slovenská občianska spoločnosť sa z nich samotných zrodiť nemohla. K takým patrila, napríklad, slovenská „tajná cirkev“, fungujúca v opozícii nielen voči komunistickému režimu, ale aj voči oficiálnej katolíckej cirkvi a s masovým zázemím nespokojných veriacich. Jej predstavitelia (František Mikloško, tajný biskup Ján Ch.

Korec, Ján Čarnogurský) udržiavali veľmi dobré vzťahy so slovenským i českým občianskym disentom, menovite s Milanom Šimečkom, ktorý bol na takéto „prekračovanie horizontov“ zvlášť uspôsobený. Od počiatku však jednoznačne zdôrazňovali, že nemajú od svojich veriacich mandát na to, aby s nimi vstupovali do občianskych politických iniciatív. V zmysle tohto mandátu sa obmedzovali na boj za náboženské slobody, za obsadzovanie uvoľnených biskupských stolcov a pod. Obdobná situácia bola so slovenským hnutím zelených, ktorého najpribojnejšia reprezentácia šla do konfrontácie s establišmentom v takých enviromentálnych akciách, ako bola kauza *Martinský cintorín* či *Bratislava nahlas*; zároveň však úzkostlivo dbala na to, aby nebola spájaná s občianskym politickým disentom, čo by ju - ako to zdôvodňoval Šimečkovi a mne Ján Budaj - mohlo v očiach režimu nepríjemne kompromitovať a čo by režim mohol proti nim účinne využiť.

To, že sa slovenská občianska spoločnosť rodí až v novembri 1989, malo však aj špecifické dôsledky pre slovenskú politickú scénu. České *Občianske fórum* bolo produktom dlhodobého občianskeho disentu, fungujúcej a rozvíjajúcej sa občianskej spoločnosti. Jeho reprezentácia bola od počiatku politicky zreteľne čitateľná, do veľkej politiky vstupovali ľudia s jasnou disidentskou politickou minulosťou, vedelo sa o nich *who is who*. Havel, Pithart, Dienstbier, Rumlovci, Benda, Dana Němcová, Jan Urban a desiatky ďalších prešli tvrdou politickou školou disentu a aj keď sa potom politicky diferencovali, spoločná skúsenosť disentu ich poznamenala a istým spôsobom, aj naďalej, predsa len stmelovala.

Na Slovensku sme však nemali takéto zázemie spoločného disentu, spoločných občianskych aktivít a iniciatív. Ľudia, ktorí 19. novembra 1989 vytvorili *Verejnost' proti násiliu*, sa v mnohých prípadoch osobne stretli v bratislavskej Umeleckej besede po prvý raz, všetci vstupovali do veľkej politiky prakticky bez politickej minulosti, boli politicky nečitateľní: preveriť ich v tomto ohľade mala len ich budúca činnosť. Milan Kňažko bol verejnosti známy iba ako herec. Ján Budaj ako environmentalista, Fedor Gál bol vtedy prakticky neznámy

pracovníkom Prognostického ústavu.

Michal Kováč bol korektným bankovým úradníkom, Marián Augustín Húska skromným vysokoškolským učiteľom: takto ich môžeme prebrať jedného po druhom. Druhý sled, ktorý sa k hnutiu postupne pridával, nebol na tom o nič lepšie. Politici bez politickej minulosti, bez možnosti predchádzajúceho postupného politického rastu, ktorý preveruje schopnosti a charaktery. A tak sme často len otvárali oči. Z niektorých sa stali politické osobnosti, niektorí nakrátko oslnili a zhasli, niektorí sa vyvinuli v politických chameleónov, iní v bezohľadných kariéristov či chladnokrvných machiavelistov.

Toto novovzniknuté občianske politické hnutie, bez zázemia fungujúcej občianskej spoločnosti, sa rýchlo, klukato a nepredvídateľne vyvíjalo podľa vlastných zákonitostí stmelovania i rozkladu. Jedno je však v ňom naprosto jasné: na rozdiel od vývoja v Čechách predstavitelia československého občianskeho disentu v ňom nemali rozhodujúce postavenie a rozhodujúce slovo. Nevytvárali v ňom potrebné „kritické množstvo“... Ich skúsenosti z občianskeho disentu, z otvorenej konfrontácie s totalitným režimom boli neprenosné do prostredia, ktoré sa vyvíjalo iným spôsobom.

Dnes skladáme zaslúžený a úprimný hold mŕtvemu Milanovi Šimečkovi ako prenikavému politickému analytikovi a mysliteľovi. Nezaškodí, ak si pripomenieme aj druhú stránku veci. Živý Milan Šimečka nenašiel primerané uplatnenie na slovenskej politickej scéne, v hnutí *Verejnost' proti násiliu*. Žiaľ, toto hnutie mu neposkytlo priestor, ktorý by si bol zaslúžil, v ktorom by sa bol cítil dostatočne využitý. Preto napokon akceptoval veľkorysú ponuku prezidenta Havla a odchádza na Pražský hrad. Neadresujem to ako výčitku nikomu menovite, je to iba konštatovanie situácie na vtedajšej slovenskej politickej scéne.

Nie som si istý, či sme za tých pár rokov od Šimečkovej smrti urobili nejaký pokrok v rozširovaní priestoru pre človeka jeho malých dejín, teda pre človeka, ktorý sa chce mať jednoducho dobre a ktorý sa usiluje naplniť svoju skromnú, prízemnú vidinu spokojného života a osobného šťastia. Tento priestor mu nevytvára politický režim, štát so svojimi mocenskými nástrojmi, ale rozvinutá občianska spoločnosť.

Ak je to tak, musíme byť skôr skeptickí: proces jej vytvárania v ostatnom období skôr ustrnul, miestami môžeme dokonca pozorovať spätný pohyb: namiesto decentralizácie recentralizácia, namiesto rozvoja plurality násilná homogenizácia, namiesto rozvoja samosprávy úsilie o etatizáciu našej spoločnosti.

Aj to je vlastne jeden z tých trpkých dôvodov prečo je pre nás Milan Šimečka stále taký aktuálny, prečo máme taký silný dojem, že k nám hovorí práve teraz, že sa vyjadruje k nášmu dnešku. Áno, jeho *Obnovenie poriadku* akoby sa odohrávalo práve tu a teraz, áno, ono sa naozaj odohráva práve tu a teraz. Je to trvalé úsilie politickej moci o ovládanie človeka, ktorého jednu metamorfózu popísal Šimečka tak pregnantne, že dosiahlo nadčasovú platnosť.

Teda rezignácia nad nevyhnutným stavom vecí, rezignácia nad nevyhnutnými návratmi do stále toho istého východiskového bodu?

Naopak, Milan Šimečka nám celým svojím dielom i osobným príkladom dokazuje, že sa tomu možno a treba vzoprieť. Jeho dôvody pre to sú veľmi prosté a ľudsky prijateľné. Nežiada hrdivé činy, ale iba elementárnu ľudskú slušnosť a dôstojnosť. Človek má v sebe zabudované hranice svojej prispôsobivosti realite, budovaním ktorej si ho chce politická moc podrobiť.

„Odmítl jsem se adaptovat až v obnoveném pořádku, protože se prostě převážili váhy. Na misce se starými ideály zůstala v konkrétní situaci jen zaprášená slova, slova a slova. Adaptace už nebyla zdůvodnitelná politickou logikou a sebeobratnějšími racionálními argumenty, ale pouhou obavou z existenčního pronásledování a z obrovského množství příkorie, které si může na člověka vymyslet rozzlobený stát. A dnes vím, že toto odmítnutí adaptovat se v obnoveném pořádku bylo u mně, tak jako u většiny jiných lidí, motivováno stavem duše, kterému státní bezpečnost říká tvrdohlavost. Je to však touha uchovat si pro zbytek života o sobě dobré mínění. Je to naprosto jednoduchá motivace a vždy mě udivuje, že ji nechápou ani mnozí lidé, kteří by měli mít k tomu dobré předpoklady“ (*Obnovení pořádku*, edice Rozmluvy, Londýn 1984, s. 177).

Latinčinári pri takýchto príležitostiach zvykli povedať: *De te fabula narratur!* O tebe je reč!

PETER ZAJAC

ESTETICKOSŤ AKO ŽIVOTNÝ PRINCÍP U MILANA ŠIMEČKU

Pulzovanie literatúry, Slovenský spisovateľ, 1993

Tvorivosť je neodňateľne spojená s problémom ľudského individua. Problematika individua, jeho tvorivosti, desubjektívizácie, kolektivismu je jednou zo základných tém filozofie, sociológie, politológie posledného polstoročia.

Uvedme len principiálne Hayekovo odmietnutie kolektivismu (1944,1990), Eliasovu základnú formuláciu o „spoločnosti individuí“ (1936,1991), Popperovu predstavu „otvorenej spoločnosti“ (1982), základnou podmienkou ktorej je tvorivé individuum. Bonhoefferovu formuláciu o ľudskom „bytí s tými druhými“ (1951,1991), Levinasov „humanizmus toho druhého“ (1983, 1989) či filozoficko-teologické zdôvodnenie tvorivosti M. Novaka (1991,1992). Jeho druhou stranou mince je súčasné postmoderné uvažovanie o „konci subjektu“ (Foucault, Derrida, Lyotard).

V našej tradícii existujú dve línie tohto uvažovania. Na jednej strane línia kresťanského humanizmu, vychádzajúca z L. Hanusa (1943,1991), ku ktorej patrí svojim začiatkom a záverečným oblúkom aj Dominik Tatarka (1984) a rozvíja ju M. Hamada (1991,1992) na strane druhej sekulárna línia - jej najvýznamnejším predstaviteľom je Milan Šimečka, a to predovšetkým Dopismi o povahe skutočnosti (1982,1992).

Pravda, táto téma prekračuje hranice literárnovedného výskumu. Predstavou „estetickú skutočnosť“ však tému tvorivosti, jej principiálne pulzačného rázu otvára smerom k estetike, filozofii a etike a poukazuje na vnútorné prepojenie literárnovednej a filozofickej stránky celého problému.

Hovoriť o estetickosti u Milana Šimečka možno dvojako. Ako samozrejme téma sa ponúka literárnosť jeho diela. Je zjavná nielen v jeho literárnej, literárnokritickej či esejistickej tvorbe, ale už aj v prvých takpovediac akademických dielach o utopickosti. Šimečka má jasný, pregnantný štýl s presnou metaforou a systémom obraznosti, ktorý aj do vedeckého pojmového aparátu vnáša prirodzený jazyk. Opis bytu, detail šálky, príjemný pocit z vyhladenej košele - to všetko sa u Šimečku prepája so svetom úvah, reflexii, pojmového uvažovania. Do Šimečkovho filozofického sveta tak už od počiatku vtrháva prirodzený svet, rovnako ako sa samozrejmu súčasťou životného sveta stáva preňho uvažovanie, rozjímanie, reflektovanie. Silné prvky literárnosti ako výrazu zážitkovosti nachádzame u Šimečku už od počiatku, v sedemdesiatych a osemdesiatych rokoch sa však mení základná proporcia. Ak bolo pre Šimečku sprvu základom uvažovanie, hľadajúce si svoj zážitkový korelát, neskôr sa preňho stáva podstatnou individuálna skúsenosť ako zdroj, základ a korektor uvažovania.

Dalo by sa hovoriť aj o Šimečkovom vzťahu k slovu. O tom, s akou obsesiou - najmä vo väzení - sa k nemu upiera. Ako si nahrádza neprítomný svet slovom, ako si ho slovom evokuje, ako sa mu samotné slovo stáva svetom, a to až do tej miery, že si ním chýbajúci svet vytvára. Osobitnú rolu hrá v tejto súvislosti písané slovo, list ako náhrada za neprítomný živý dialóg, za reč. Písmo, písané slovo, a to nielen u Šimečku, ale u viacerých píšucich disidentov, nadobúda v tejto krajnej životnej situácii priam mýtickú podobu toho, čo možno z člo-

veka, štátom určeného „na zabudnutie“, uchovať, čím možno pretrvať, neupadnúť do zabudnutia.

Chcem však hovoriť o druhom, esenciálnom rozmere Šimečkovho písania. O jeho základnej estetickovej povahe, o estetickosti ako životnom princípe a spôsobe ľudskej existencie.

Kľúčom k tomuto problému sú Šimečkovy Dopisy o povahe skutočnosti. Ide o súbor listov synom, ktoré Milan Šimečka napísal vo väzení a vydal roku 1982 v edícii *Petlice*. Z nich možno odčítať základné kroky, ktoré viedli u Šimečku k principiálnemu zlomu v nazeraní na skutočnosť.

V prvom rade ide o zmenu utopického horizontu. Utopickosť ako budúcnostný princíp nahrádza Šimečka prítomnostným princípom existencie v životnom svete. S tým súvisia dva momenty. Hodnotovo sa všetko v ľudskom živote prestáva viazať na iný svet či svet budúcnosti, hodnoty sa viažu na prítomný svet, na každý jeho okamih a v tom zmysle na ľudský život. Z toho potom vyplýva vedomie slobody ako základného zdroja ľudského rozhodovania, ale aj vedomie zodpovednosti - za seba a za druhých. Sloboda a zodpovednosť sa stávajú u Šimečku kľúčovými pojmami. U Šimečku má sloboda silný individuálny, zodpovednosť zreteľne sociálny rozmer - ako zmysel komunikácie, obcovania, vzájomného učenia.

V druhom rade ide o Šimečkovu preformulovanie „povahy skutočnosti“. Šimečka dospieva vo väzení, podobne ako Václav Havel v Dopisech Olze (1991) k levinasovskému presvedčeniu, že ľudsky neexistuje nejaká objektívna skutočnosť, ale vždy len skutočnosť „mňa a toho druhého“, medzi ktorými existuje alebo neexistuje priechodnosť a spoločné pole. Táto principiálna dialogickosť sveta má výrazne estetickú povahu.

S tým súvisí aj zásadná individuovanosť sveta. Svet kolektivity, v ktorom ostáva jednotlivec rozpustený, sa mení na svet individuí, spojených spoločnou rečou, skúsenosťou, obcovaním, alebo odcudzených neschopnosťou spoločnej reči, skúsenosti, komunikácie.

S tým sa však spája aj zmena vzťahu k ľudom z účelového na existenčný. Výstižný príklad uvádza Šimečka zo svojej skúsenosti pri vylúchoch: „Byl jsem mnohokrát dotazován

na to, proč jsem navázal kontakt s tím či oním člověkem a nebo proč někdo jiný navázal kontakt se mnou. Odpověděl jsem, že jsem navázal kontakt s nějakým člověkem proto, že jsme se o sebe zajímali jako lidské bytosti a nebo, že jsme pocítili, že by mezi námi mohlo vzniknout přátelství.“ Práve táto zmena vzťahu účelového na vzťah existenčný pomáha preklenúť základný pocit osamelosti vo svete. Šimečka k tomu hovorí: „Ztráta zájmu o cizí skutečnosti se rovná ztrátě zájmu o život...taková komunikace se uskutočňuje nabízením a přijímaním, nabízením vlastní skutečnosti a přijímaním cizí. Samy pojmy přijímání a nabízení jsou pojmy starých rituálů. Jsme schopni zažít radost z rozměrnosti a mnohotvárnosti světa, z jeho nepřeberných podob, přijímaním cizích skutečností...“ V tejto súvislosti hovorí Šimečka o „prijímaní hostí“, o bohatstve vnútra, a nie „bohatstve predmetov“ atď. Rozmanitosť a mnohotvárnosť sú kľúčovými pojmami súčasného estetického nazerania na svet.

K týmto momentom pribúda ešte jeden: akt tvorby, tvorivosti, ktorým sa mení človek z „púheho zrkadla“, z „pasívneho registrátora všetkého diania“ na „aktívneho zmocňovateľa sveta“. Týmto vymedzením sa Šimečka situuje medzi filozofov ľudskej existencie.

Posledným bodom, vyznačujúcim Šimečkov „estetický obrat“, je dramatický moment „ľudského zlyhania“ ako základnej skúsenosti všetkých povojnových generácií u nás. Táto otázka sa stala hádam kľúčovým ľudským problémom našich moderných dejín. A práve vo svojej mnohorozmernej, mohovrstevnatej a často aj mnohoznačnej podobe prestáva mať čisto utilitárnu povahu a nadobúda rozmer estetický. Šimečka si kladie otázku zlyhania často a naliehavo, až nutkavo; hádam najpresnejšia je však formulácia Václava Havla „Ručit za své úspěchy je snadné. Přijmout však odpovědnost i za svá selhání, přijmout je bezvýhradně jako selhání opravdu svá, nikam a na nic nepřesunutelná...tudy vede cesta k novému, lepšímu a hlubšímu nalezení sebe sama, k obnovené suverenitě nad svými věcmi...“

Zlyhanie, a to či už individuálne alebo kolektívne, jeho pochopenie a „vnútorne spracovanie“ to je hádam najdramatickejšia otázka súčasného človeka, pričom tento dramatismus

zvyšujú dve základné odpovede: prijatie alebo neprijatie predovšetkým vnútornej, ale niekedy aj bolestnej vonkajšej zodpovednosti za toto zlyhanie. Dramatizmus dvoch možných odpovedí, ale aj celej škály otázok a odpovedí medzi týmito dvoma krajnými pólmi tvorí jeden z kľúčových estetických momentov súčasnosti.

Šimečkovu cestu vyznačujú predovšetkým tri knihy: Obnovenie poriadku (1978), Kruhová obrana (1985) a Koniec nehybnosti (1989). V nich sa utvára nielen Šimečkov názor na politický, ekonomický, sociálny život v Československu a jeho rastúci odpor voči porušovaniu základných ľudských práv v spoločnosti reálneho socializmu, ale aj - a možno najmä - dramatizmus ľudského oblúka, ktorý vyznačuje Šimečkovu cestu.

Milan Šimečka bol počas celého života učiteľom. Najprv povoláním, a keď to nebolo verejne možné, svojím ľudským údelom. Učenie ako formu poznania uňho postupne nahradilo učenie ako forma ostenzie t.j. učenie prostredníctvom vlastnej nesprostredkovanej skúsenosti. Čo znamená pre Šimečku učenie? Na jednom mieste v Konci nehybnosti o tom hovorí: „... (učenie znamená) spleťat do sebe dění uvnitř lidské bytosti s děním světa a děním jeho nejbližšího okolí.“ Učenie znamená pre Šimečku predovšetkým účasť - účasť na svojom živote i na živote druhých.

Šimečka začína ako katedrový učiteľ. Povaha takéhoto učenia je akademická. Učenie v tomto zmysle znamená sprostredkovať tomu druhému to, čo je opakovateľné, prijaté všeobecne skúsenosťou, inštitucionalizované. Je to učenie epistemologické. V sedemdesiatych a osemdesiatych rokoch ho u Šimečku nahrádza učenie existenciálne, prostredníctvom vlastnej zažitosti, učenie životné, kryté vlastným životom. Nie náhodou sa v Šimečkových úvahách tak často objavuje motív sklamaní z akademického, inštitucionálne posvätného bádania. Neznamená ani tak skepsu z vedeckého poznania (hoci aj jej stopy možno u Šimečku nájsť), ako predovšetkým kritiku vyprázdneného poznania, skrývajúceho sa za formálne atribúty vedeckosti. Prechod od epistemologického poznania k existenciálnemu nazeraniu je jedným zo základných prejavov

Šimečkovho diela sedemdesiatych a osemdesiatych rokov. Vedeckú štúdiu, monografiu (Sociálne utópie a Kríza utopizmu) nahrádza v sedemdesiatych rokoch politická eseje (Obnovenie poriadku), v osemdesiatych meditatívny fejtón (Kruhová obrana), forma listov (Dopisy o povaze skutečnosti resp. Světelná znamení) a napokon forma denníka (Koniec nehybnosti). To nie je náhoda. Tzv. oficiálne žánre nahrádza Šimečka žánrami neoficiálnymi, marginálnymi, intímnymi. Tým sa nemení len komunikačný štatút žánru, ale predovšetkým oblasť tematizovaného životného sveta: svet pojmov nahrádza svet zážitkov a skúseností - prirodzený, životný svet sa stáva východiskom uvažovania a jeho elementárnym zdrojom, anonymný, abstraktný adresát sa mení na individuálneho, konkrétneho, bezčiasne na naplno zakúšaný prítomný čas ľudského života. Esej, meditatívny fejtón, list, denník sú žánrami individuálnej ľudskej existencie.

Tam, kde vyrastá uvažovanie, poznanie z existenčnej bázy, objavuje sa aj zreteľný estetický moment. Estetický v zmysle prežívania a nazerania skutočnosti v jej otvorenej podobe, najmä v podobe otvoreného zmyslu. Hľadanie zmyslu a zmyslupnosti ľudského života je vždy otvorené a chvejivé, pulzačné. Nelineárny, chvejivý svet je principiálne estetický.

Vo svete Šimečkových textov prestáva platiť len „veľká dejinnosť“. Šimečka opakovane - najčastejšie v Kruhovej obrane - hovorí o zmysle „malej dejinnosti“, o zmysle ľudského života ako východiska, z ktorého vyviera, rodí sa a utvára veľká dejinnosť. V tomto Šimečka - zrejme nevedomky - nadväzuje na Bachtina. Základné zistenie Šimečkových textov spočíva v skúsenosti a poznaní, že „veľká dejinnosť“ reálneho socializmu je v príkrom rozpore s „malou dejinnosťou“ ľudských životov. Dramatizmus tohto poznania však spočíva v tom, že Šimečka v súlade s ľudským svedomím volí ozajstnosť ľudského života a zamietá falošnú pravdu „veľkých dejín“ - a to aj so všetkými následkami. Autenticnosť vlastného života kladie Šimečka na váhy ako posledný možný dôkaz falošnosti „veľkých dejín“. Šimečka však neostáva len pri tom. Hľadá možné podmienky, za ktorých by mohli „malá dejinnosť“ ľudského života a „veľká dejinnosť“ pospolitosti začať vzá-

jomne pulzovať, vzájomne na seba pôsobiť, splietať sa, prepájať sa.

V tejto súvislosti sa u Šimečka vynára problém bezdejinnosti a dejinného pohybu. Šimečka chápe dejiny reálneho socializmu ako zastavené, znehybnené, umŕtvené dejiny. Opätované prepojenie „malých dejín“ ľudských životov a „veľkých dejín“ chápe potom ako nevyhnutnú podmienku znovuoživenia dejinného pohybu.

Závažnú úlohu hrá v Šimečkových textoch politikum. Šimečka sa doslova na vlastnej koži prepracúva k zmenenej politickej koncepcii sveta. Ešte v Obnovení poriadku vychádza z perspektívy reformovateľnosti socializmu. Zrejším obratom v tvorbe politického názoru bola pre Šimečka účasť na Charte 77, a najmä väzenská skúsenosť. Tá spôsobila radikálny zlom Šimečkovho názoru. Šimečka postupne dochádza k presvedčeniu, že socializmus je nereformovateľný, že nestačí len výmena režimu, ale potrebná je zmena systému. V Kruhovej obrane, ale najmä v Konci nehybnosti formuluje už jasnú predstavu pluralitnej spoločnosti ako jedinú možnú cestu k demokracii. K tomuto obratu nedochádza opäť suchou, racionálnou cestou, ale vlastnou životnou skúsenosťou, životne dramaticky, vnútorným zlomom: jeho zviditeľnenie je opätovným zdrojom principiálnej estetickej Šimečkových textov.

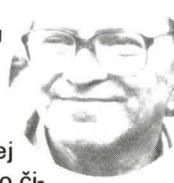
Na rozdiel od Havlovho príklonu k nepolitickej politike, vychádzajúcej z pôvodnej skúsenosti s absurdnosťou socializmu, u Šimečku dochádza k základnému obratu, keď pochopil jeho utopickú iluzórnosť. Za socializmom a jeho odkazmi do budúcnosti sa preňho skrývala predovšetkým neschopnosť riešiť problémy prítomnosti. Rozdielna skúsenosť vedie napokon Havla i Šimečku k podobnej odpovedi - k patočkovskému „životu v pospolitosti“, ktorú Dominik Tatarka nazval v augustínovskej tradícii „Obcou božou“ - pospolitosťou, kde sú ľudia nielen tolerantní, ale predovšetkým sa navzájom rešpektujú, „uctievajú“ jeden druhého.

Havlova koncepcia nepolitickej politiky vedie neskôr k predstave demokracie, založenej na rešpekte k osobnostiam; u Šimečku k príklonu k osvedčenému modelu politiky, založe-

nej na inštitúcii parlamentnej demokracie. Tento zápas o demokratickú spoločnosť, ktorý Šimečka predvídal, zažívame v postkomunistickom mätení pojmov ako zápas o otvorenú, neistú - nezaručenú skutočnosť práve v tomto čase. Naším problémom je, aby sme v boji účelov a moci nezabudli na pôvodný zmysel celého zápasu, na jeho existenčný, a teda aj estetický zmysel.

Šimečkov vnútorný zápas je aj sporom osvietenského racionalizmu, rátajúceho s rozumovým výkladom a usporiadaním spoločnosti a romantizmu so svojim dôrazom na prirodzený svet, prežívanie, nedelegovateľnú individuálnu skúsenosť a skutočnosť. Šimečka je človek rozumu a vôle - a zároveň oka a srdca. Vie, ale zároveň aj vidí a vníma. Rozum a vôľa uňho ostávajú koherentné, až monolitné. To, čo však prezrádza - a zrádza - je srdce a oko. Oko ponajprv vo fyzickom zmysle. Jedným z najdramatickejších momentov listov z väzenia je miesto, kde Šimečka letmo a akoby mimochodom opisuje svoje zistenie, že prichádza o zrak a že - natoľko vedený vôľou - to zistil až veľmi neskoro. No oko je aj tu vo fenomenologickom zmysle slova. Oko ako orgán videnia, z ktorého sa odvíja vedenie. Srdce, tento druhý „zradný“ motív listov, sa objavuje u Šimečku veľmi často - ako predtucha smrti. Šimečkova principiálna výhľadovosť, presvedčenie nevyhnutných zmien vo „veľkom čase“ tu naráža na hranice a ochránenie „malého, ľudského času“. Dramatické napätie a kolízia rozumu a vôle na jednej a oka a srdca na druhej strane, napätie jasu v temnej skutočnosti a temnosti, spojené s týmto jasom, je ďalším zo zdrojov estetickej Šimečkových textov.

Z tohto napätia vyrastá Šimečkova ambivalentná schopnosť predvídať, dovidieť dopredu, byť nositeľom nádeje a zároveň dovidieť aj na horizont zmeny. Temného tónu v posledných mesiacoch Šimečkovho života pribúdalo. Motív intelektuálneho zlyhania, ktorý sa v tomto čase začína objavovať, predznačuje už pasáž z Konca nehybnosti: „Nemyslím ani na to, zda dojde k té zmenej kterou pořád prorokují a o kterou se sázím, myslím spíše na to, zda budeme dost zralí, abychom skýtající se šanci opět nepromarnili...“ Za hnevom a smútkom zo

stavu veci sa skrýva nádej do budúcnosti, za nádejou smútok a neblahé tušenie jej možného premárnenia.

Kľúčom k Šimečkovmu chápaniu života je aj dôraz na pojem prítomnosť. Prítomnosť znamená pre Šimečku plné prežívanie, nech je to za akýchkoľvek životných podmienok. Ono naplno znamená nevzdať sa ani v minimalizovaných životných podmienkach: znamená nahraďiť vonkajšiu neslobodu vnútornou slobodou a postaviť ju proti vnútornej neslobode zdanlivej vonkajšej slobody.

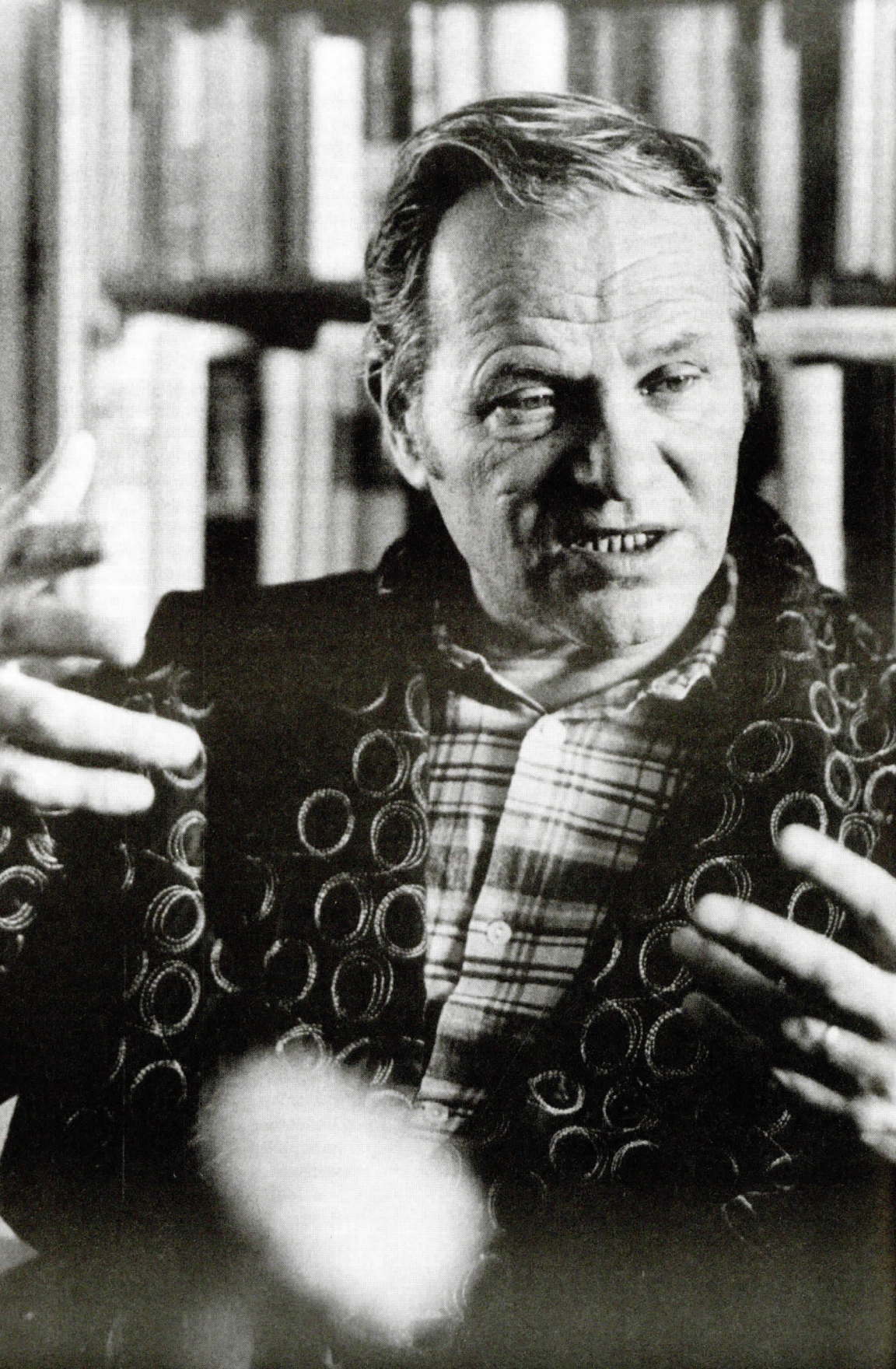
Estetické chápanie skutočnosti je pre Šimečku základom utvárania estetickej spoločnosti. Touto koncepciou sa však dostáva Šimečka do širších súvislostí uvažovania o modernej civilizácii. Existenciálna estetika je v nej spoluhráčom a protihráčom postmodernity. Oproti lyotardovskej či baudrillardovskej koncepcii simulovaných životov, kreativity príjmu, hedonizmu, účelovosti správania, vyviazania z osobnej zodpovednosti v spoločnosti, kde túto zodpovednosť preberajú na seba inštitúcie, oproti fukuyamovskej liberálnej koncepcii konca dejín ako clivého dôsledku „defitívneho víťazstva liberalizmu“ stavia Šimečka - s Havlom hádam najzreteľnejšie - koncepciu života

v pravde, neprenosnej individuálnej zodpovednosti, zmysluplnosti ľudského činu a života, svedomia, dejinného pohybu.

Šimečka tak nadväzuje na kantovskú a schillerovskú koncepciu estetického štátu. Schiller na jednom mieste hovorí, že politika estetického štátu je politikou učenia. V takomto chápaní sa prepájajú tri zložky: politická, etická a estetická. Politika má v nej rozmer etický aj estetický, etika politický aj estetický, estetika etický aj politický. V postmodernom chápaní pôsobia všetky tri zložky izolovanie, akoby nezávisle od seba. V Šimečkovi, Tatarkovi, Havlovi či Patočkovi možno vidieť druhý pól súčasného civilizačného uvažovania. Nie náhodou práve ich uvažovanie oslovilo západoeurópsku civilizáciu ako to, čo by mohlo byť pre ňu prínosom z východoeurópskych a stredoeurópskych zvrátov posledných rokov - ako sa zdá, možno aj väčšmi ako u nás.

V súčasnosti začíname žiť v omnoho väčšej miere vo svete funkcií a účelov. Fungujúci štát, účelná ekonomika sa stávajú sloganmi doby. Pod ich príkrovom by však rozhodne nemal ostať zasunutý ľudský zmysel a zmysluplný ľudský život.

JÁN ČARNOGURSKÝ

ŠIMEČKOVE LISTY Z VÄZENIA

ŠIMEČKA'S LETTERS FROM THE PRISON

(jún 1999)

Čítam si Šimečkove Listy z väzenia a odrazu akoby som sa vrátil o päť a viac rokov späť. Síce do komunistického obdobia, ale do svetlejšej stránky komunistického obdobia. Svetlejšou stránkou komunistického obdobia boli nezabudnuteľné stretnutia s priateľmi, so slobodnými ľuďmi, medzi ktorých patril aj Milan Šimečka.

Aké to boli príjemné stretnutia. Či pri šachu, alebo len tak, alebo pri víne Mira Kusého. Diskutovali sme o politike - akože inak, ale snívajú sme aj svoje sny o slobodnej krajine v slobodnej Európe. Boli to sny aj preto, dnes to už vieme, že slobodná krajina v nich vyzerala oveľa harmonickejšie než je dnešná skutočnosť. Ale v tom je pôvab snov.

Najkrajšie sny rozprával Milan Šimečka. Boli obsahovo bohaté, pekne a zaujímavo podané a veľmi presné v predpovedi budúceho vývoja. V Obnovení poriadku, v Kruhovej obrane a ďalších knihách, ale aj v osobných rozhovoroch dokázal Milan Šimečka spojiť malé a

As I read through Šimečka's Letters from Prison, I suddenly find myself re-living a time, more than fifteen years ago, that today we call the Communist period. But it is the brighter side of the Communist period that I now recall. That brighter side was filled with unforgettable meetings with friends and freethinking people, one of whom was Milan Šimečka.

How pleasurable those meetings were - over a game of chess or a glass of wine made by Miro Kusy. We discussed politics - what else? But we also dreamt our dreams about creating a free country in a free Europe. That those were indeed dreams, we now know. For the free country we imagined looked much more harmonious than today's reality is. But therein lies the charm of dreams as opposed to the reality.

Milan Šimečka used to tell the most beautiful dreams. They were rich in their contents, related in a beautiful and interesting way, and also very precise when predicting future developments. In The Restoration of Order, Circular Defence, and other books, as well as in personal conversations, Šimečka was able to interconnect small, human histories and big, world-historical events and place everyday human life into a larger, global perspective. That is what his book, Letters from the Prison, is about as well, although from a different perspective. During that time, fifteen or more years ago, one could write from prison only about one's family and other personal matters (in contrast to today, when one can write from prison about anything).* Šimečka wrote about his family affairs, but he managed to squeeze

veľké dejiny a každodenný ľudský život zasadiť do dejinnej a kontinentálnej perspektívy. Aj Listy z väzenia sú o tom, ale v pozmenenej perspektíve. Pred onými pätnástimi a viac rokmi sa z väzenia smelo písať iba o rodine a osobných veciach. Poznávam, že dnes sa smie písať z väzenia o všetkom. Milan teda písal o rodinných veciach, ale vtlačil do nich svoje úvahy o dejinách a aj o mohutnosti kontinentov.

Slovo vtlačiť vlastne nie je namieste, pretože rodina je základnou bunkou spoločnosti a ľudstvo sa v nej odráža ako v kvapke vody. Či neodhaľuje podstatu sveta aj podstatu rodiny napríklad táto veta písaná rodine z ruzyňskej väznice: „Mal som možnosť zväziť hodnoty života a vyšlo mi, že láska vo všeobecnom zmysle, takmer dostojevskom, je asi najzávažnejším poludšťovacím prostriedkom a nie práca ako sa domnieval Engels.“ Alebo iná veta: „Istota lásky je nad všetky istoty sociálne a istoty pokoja a bezpečia.“

V ktoromsi liste Milan Šimečka píše, že by asi mal podpísať vyhlásenie o svojom poslovenčení. Nevie, či také vyhlásenie nakoniec podpísal, a nie je to dôležité. Na jeho knihách a listoch je cenné práve to, ako v nich spájal Bratislavu a Slovensko s Európou a svetom. V Šimečkových listoch vystupuje Železná studienka, Horský park, Pražská ulica, bratislavské Staré mesto, a tak sa dostávajú na rovnakú úroveň obrazotvornosti ako klub v Exeteri, v ktorom sa schádzali Pickwickovci, hostinec u Kalicha alebo mestá, cez ktoré cestoval Štefan Zweig s manželkou na úteku pred nacistami. Stávajú sa európsky zaujímavými.

Väzenský život privádza človeka aj „do úzkych“ a vtedy je sila transcendentálnej podpory neoceniteľná. Milan Šimečka ju nevyznával, ale túžil po nej. V liste z októbra 1982 píše: „Škoda, že neverím v Boha, bolo by to nádherné odovzdať sa do jeho vôle.“ O šesť rokov neskôr, v októbri 1988 sa opäť ocitol vo väzení, tentoraz iba na štyri dni, a potom na stretnutí rozprával, ako osamote v cele pociťoval potrebu modliť sa. Poznal iba starosloviensky Otčenáš - ešte z dejín českej literatúry na brnianskej filozofickej fakulte. A tak sa prechádzal po cele a odriekal starosloviensky Otčenáš. Svätý Tomáš Akvinský by vedel dokonale teo-

into these accounts his thoughts about history and the impact of continental power.

The word 'squeeze' is, perhaps, too strong since the family is the basic cell of any society and the whole of human kind is reflected in the family like in a drop of water. The following sentence, written by Šimečka to his family from Ruzyn prison, reveals both the essence of the world and the essence of the family: "I have had an opportunity to weigh the values of life and I've concluded that love in its general sense, almost Dostoyevskian, is perhaps the most important humanising means and not work as Engels had thought." Or, to take another example: "The certainty of love is above all social certainties, and the certainties of peace and security."

In one of his letters Šimečka writes that he probably ought to sign the declaration of Slovak naturalisation. I do not know if he eventually signed such a declaration, and it is not important now. What is valuable in his books and letters is precisely the way he connected Bratislava and Slovakia with Europe and the world. Železná Springs, Horský Park, Prague Street, and Bratislava's Old Town merge together in Šimečka's letters and so signify and become part of the same picture as the club in Exeter where the Pickwick's used to meet, the [Sveik's] U Kalichu, or the places through which Stefan Zweig travelled with his wife as they fled the Nazis. They become interesting in a European context.

At those times when prison life makes one feel down, the power of a transcendental faith can be invaluable. Šimečka did not believe in the divine, but still he sometimes longed to. In a letter dated October, 1982 he writes: "Pity that I do not believe in God, but it would be beautiful to give oneself over to his will." Six years later, in October, 1988, he was imprisoned again - this time for four days only - and afterwards, during our meeting, he said how, in the loneliness of a cell, he had felt the need to pray. He only knew the old Slavonic "In the name of the Father" - which he recalled from his studies of the history of Czech literature at the Philosophical Faculty in Brno. So he paced his cell and recited the old Slavonic prayer. St. Thomas Aquinas would be perfectly able to

logicky vyjadriť to, čo ja vyjadriť svojím pocitom: Mám pocit, že Milan Šimečka sa teraz na nás pozerá, s porozumením a láskou sa na nás usmieva zo sveta slobody a večnosti vďaka, že sa s nami opäť stretne ešte osobnejšie a vrúcnejšie než sa s ním stretávame dnes, tu cez jeho Listy z väzenia.

V knihe sú publikované Šimečkove listy z väzenia. Vo viacerých z nich si „teskní“, že už dlhšie nedostal od nikoho list do väzenia. Vysvetlenie je v liste, ktorý mi v auguste 1989 napísal Milan Šimečka do väzenia. Kópiu poslal mojej manželke a v sprievodnom liste napísal: „Bo som navyknutý písať listy z väzenia domov a vždy som sa čudoval, prečo mi tak málo pišu zvonka, keď to majú také jednoduché. A teraz som zistil, že písať listy do väzenia je oveľa ťažšie ako naopak.“ V samotnom liste napísal: „Milý Jano, máš už odkrútené dva týždne, čo je podľa mňa dosť na to, aby si človek mohol spracovať jednu dôležitú ľudskú skúsenosť. Takže keby bolo na mne, povedal by som: Stačilo, poď domov. Lenže na mne nezáleží a nezáleží ani na Tebe a dosť dobre ani neviem, na kom záleží. Ty by si asi pristal na tvrdenie, že je to v božích rukách, čo sa mi od začiatku aj tak javí... Bol by som najradšej, keby toto bol posledný list, ktorý píšem do väzenia.“ Bol to naozaj posledný list, ktorý písal do väzenia. Aj vďaka tomu, že predtým písal listy z väzenia, pretože sa sám dostal do väzenia.

Milan, chcem ti poďakovať za ten list do väzenia a za všetky listy z väzenia.

express in theological terms, what I can express only with my feelings. I have a feeling that Milan Šimečka is now watching us, with sympathy and love, smiling at us from the world of freedom and eternity, knowing that he will meet us once again ever more personally and ardently than we encounter him here today through his Letters from the Prison.

In several of his letters, he “complains” that he has not received a letter from anyone for quite some time. The explanation can be found in a letter that Milan Šimečka wrote to me in prison in August 1989. He sent a copy to my wife and added in an accompanying note: “I was used to writing letters home from the prison and I always wondered why I received so few letters from outside, when it is so simple for them.” In the letter itself he wrote: “Dear Jano, you’ve done two weeks already, which I think is enough for one to master one important human experience. If it were up to me, I’d say: “Enough, go home”. But, it’s not up to me and it is not up to you, and I don’t even properly know who it is up to. You would perhaps agree with the judgement that it’s in God’s hands, which has appeared to me to be so from the very beginning. I’d be happiest if this were the last letter I were to write to you to prison.” It really was the last letter he wrote to me to prison.

Milan, I want to thank you for that letter to prison and for all your letters from prison.

* The author is currently the Minister of Justice in Slovakia.

VÁCLAV HAVEL

Písané pre / written for Nová Prítomnosť and K&K

Iknew Milan Šimečka at the beginning of the seventies, that is, at the beginning of the so-called period of normalisation. It was Milan who wrote what is perhaps the most thorough analysis of the entire normalisation era. His book, The Restoration of Order, is an excellent analysis of the situation which prevailed at that time. It has a certain phenomenological touch but is, at the same time, very readable.

Throughout the entire seventies and eighties, Milan Šimečka and I took part in the meetings of writers who were then banned and who later began to publish the journal, *Obsah*. Šimečka regularly came to these meetings from Slovakia - our meetings took place nearly every month, certainly, several times a year, in various locations, always in someone's country house or a flat - and, in a practice that quickly became tradition, he presented his political analysis of the situation at the start of each meeting. Many of us derided him for being perennially over-optimistic, but his presentations were always frank, thoughtful, perhaps a little too impassioned, and always admirable for their remarkable scope. Šimečka was a sensitive and perceptive man who took everything deeply to heart - indeed, his sensitivity to others made one feel a sense of well-being in his presence. Nevertheless, this did not mean that his analyses ever succumbed to excessive emotion nor did he get upset or overly excited by our debates. He succeeded in rising above whatever subject that was then under dispute in a calm, deliberate, and matter-of-fact style - as if he was watching all this worldly commotion from someplace higher up. He was above things.

Milana Šimečku jsem poznal na počátku sedmdesátých let, tedy na počátku tzv. normalizace. Byl to ostatně on, kdo napsal v té době asi nejdůkladnější rozbor celé té normalizační éry. Jeho kniha Obnovení pořádku je výbornou analýzou tehdejší situace, měla jistý až fenomenologický přídech, ale zároveň byla velmi čtivá.

Milan Šimečka i já jsme se pak po celá léta sedmdesátá i osmdesátá zúčastňovali setkání těch tehdy zakázaných spisovatelů, kteří později začali vydávat časopis jménem *Obsah*. Do tohoto spisovatelského seskupení Šimečka ze Slovenska pravidelně dojížděl - naše setkání se konala snad téměř každý měsíc, určitě několikrát do roka na různých místech, vždy u někoho na chalupě nebo v bytě - a obvykle úvodem předložil (stala se z toho během doby tradice) svůj politologický rozbor situace. Mnozí se mu permanentně posmívali, že je příliš velký optimista, býval to ale velmi věcný, rozvážný, možná až trochu rozšafný výklad, který se vždy vyznačoval obdivuhodným nadhledem. Šimečka byl sice člověk velmi citlivý, který všechno velmi prožíval, a člověku vedle něj bylo dobře právě pro jeho vnímavost a citlivost, nicméně to neznamenalo, že by ve svých úvahách podléhal přílišným emocím, že by se na něco příliš rozčiloval nebo byl něčím přemrštně nadšen. Dokázal se prostě nad

předmět úvahy povznést, a při svém klidném, pomalém a věcném výkladu jako by se na to všechno hemžení světa díval odněkud z vyšších míst. Byl nad věcí.

Po čase jsme se s Milanem Šimečkou krátce sešli tak říkajíc zaměstnanecky, kdy jsem ho pozval na Pražský hrad - ještě v oněch prvních, jaksi revolučních dobách, kdy prezidentská kancelář ještě nebyla pořádným úřadem, vše bylo poznamenáno improvizací a hledáním správného způsobu práce. Vedl toho půl roku kolegium mých poradců. Zemřel náhle, nečekaně, všechny nás to šokovalo... Vzpomínám, jak jsme všichni letěli na jeho pohřeb do Bratislavy.

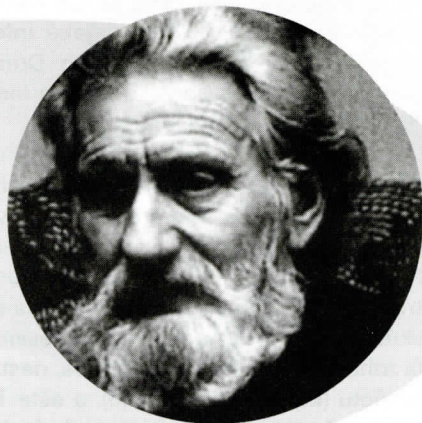
Přiznávám, že jeho věcný pohled na politické dění mi dnes velice chybí. Bylo by dobré, kdyby s námi ještě býval nějaká léta setrval.

After some time had passed, Milan Šimečka and I met again for a brief period, when I invited him to work at Prague Castle as a counsellor. It was in those first, revolutionary days, when the Presidential Chancellery was still not a proper office, when everything was improvised, and when we were still searching for the right way to do things. For a half-year period, he headed the team of my advisors. He died suddenly, unexpectedly; we were all shocked. I remember how we all flew to Bratislava to attend his funeral.

I confess that today I miss his frank views of political events. It would have been good if he could have stayed with us a few years longer.

IVAN KADLEČÍK

Písané pre / written for Nová Prítomnosť and K&K

Jednu z kapitol môjho rukopisu Epištoly tvorí nasledujúci text zosnulému Milanovi, datovaný v decembri 1989:

Chystal som sa Ti napísať, brat mojej duše, ale kým som sa rozkýval, stihol si šikovne odísť k otcom, pridať sa k mŕtvym, k (rozhodujúcej?) väčšine. Mienil som napísať Ti najnovší vtip o...

Je tu nadbytok necitu, nevášne a nevrúcnosti; suchých očí, nerozhovoru pri víne a nepočúvania, ale poučania a manipulácie, neporozumenia.

Nadváha nesúcitu a nemilosrdenstva; neúcty a neodpovedania na listy i neobjatia pri lúčení, nemlčania.

Prevaha neúsmevu a neotvorenosti; neoblesy, netaktu, nedôvery a nemyslenia na smrť, neutpenia a nesúcitu, nebolesti; neradosť z jestvovania.

Všetkého toho bolo s nami o čosi menej, keď sme sa mohli stretávať s človekom Milanom Šimečkom.

Ale nevyhovárať sa dnes na neho, radšej po kvapkách uberať sa z veľkej presily, lebo on to už telom nemôže: iba chce skoro ako nemŕtvý.

jeseň 1999

Ale bolo, vieš, treba ošetriť sudy pre nové víno, nuž som ich vyteperil zo skalnej pivnice (na stenách okato iskria slzy, aby udržali nepremennosť klímy), položil na chrbát na vodorovný rebrík, lačnými dľaňami hladil ich optimálne a funkčne i ladné tvary, kým som nezosúchal mnohofarebnú ročnú plesň a starootcovské pavučiny, a staré drevo nadobudlo staručkú čerň (len temnota má správnu teplotu), čo pohlcuje lúče a všetko, potom som ich, gu-

ľaté súdky oba nerovnaké, nežne ponatieral slnečnicovým olejom, vymasíroval, vyleštil ako vetu, nech čakajú na svoje naplnenie - v tom je ich význam, v tej žičlivej plnosti, plnej seba pre iných. Tak sme sa všetci spolu nežnili. Z tohtoročného vína sa ale už nenapiješ. No tú pivnicu si iste dobre pamätáš, ide sa do nej rovno dolu z vonkajšej chodby, ktosi zabudol privrieť sklopné vrátka, nuž si sa v hodine medzi psom a vlkom zgúľal dolu schodmi vlni, Tvoj list mi to pripomína: „Pôvodne som chcel pred ženou zatajiť, že som spadol do pivnice, lebo by ma nechcela nikde pustiť, lebo sa raz prizabijem. No vyzliecť som sa musel, a tak zbadala odreninu na rebrách, musel som si vypočuť litánie. Inak cesta bola dobrá a aj nejaké dobré správy sa objavili, nie že by zasa až tak moc dobré. Z Moskvy volali Mirovi o nejaké informácie v súvislosti s ruským vydaním Dominovho Démona súhlasu. Niečo sa predsa len hýbe.“ Začína sa Koniec nehybnosti.

Počúvam Ťa teraz z nedávneho magnetofónového záznamu, kde sa ma v rozhlasovej besede pýtaš, ako som prežíval svoju vidiecku *splendid isolation* počas najnehybnejšej nehybnosti dejín, a ja odpovedám, že som bol aj trochu rád, keď som si mohol sám na sebe vyskúšať, koľko asi znesiem a čo unesiem - podľa toho si človek môže vážiť seba, nestraťiť samoučtu (kto trpí, ten panuje), a ešte Ti odpovedám, že aj teraz, v nových podmienkach, by si mal tvorca uchovať, pestovať - krehký prúťik viniča hrozodorodého - čo najviac sústredenej osamelosti, veď' vieš.

Aj na filmovom zázname Tvojho Martinovej japonskej kamery z apríla 1989 vidím: rómsku pripitú kapelu, tancujeme tu čardáš - a tajní majú pohotovosť (to na kamere nevidno), a počujem: Cigánsky plač a Rákoczyho marš. Vidieť to dnes všetko zachytené zázrakmi techniky pôsobí dosť skľučujúco, vanie z toho akási melancholická irónia. Oveľa bližšie, hodnoverne a dôvernejšie mi Ťa pripomína živé priezračné víno, ktoré mi čosi utešujúce šepce do ucha, keď ho priložím k čiernej sudovej dierke, lebo v hĺbinách suda pracujú, žijú a hmýria sa miliardy mikroorganizmov (mikroorgazmov), kvasiniek, pretvárajúcich podstatu. Na to víno sa ponášaš - je čisté, statočné, bez cudzích prísad a falše. A ušľachtilé, noblesné, harmonic-

ké, dôstojné, aristokratické duchom svojím. Mimochodom, v súvislosti s tým duchovným aristokratizmom, možno Ťa bude zaujímať, čo hovorí tvoj menovec Milan: subtilný mysliteľ a maliar Thomka Mitrovský. Napísal kdesi, že vlastní zaujímavú knihu, volá sa Rembrandt als Erzieher, a v nej je plno vlastnoručných Vajanského margových poznámok. Je tam napríklad veta *Ein guter Aristokrat ist der beste Demokrat*. Riadok je vraj hrubo ceruzkou podčiarknutý a pripísané je k tomu: „tak je!“ Mitrovský pokračuje: „No počujte! Nech tak Vajanský dnes žije, toto „tak je!“ zavolá do sveta na plné ústa. Nejedným fulminantným článkom bol by nemilosrdne krstil demokratické experimentovanie našich víťazov!“ A ďalej: „Vulgárne sa myslí, že hrať veľkého pána, to že je ten aristokratizmus. Vieme však, že aristokratizmus znamená vlastne syntézu ľudského snaženia von sa dostať zo surového stavu, duševnou silou a mocou hmotných prostriedkov vyšínúť sa nad úroveň všednosti a beštiality ľudského plemena“ (1926).

Milan milý. U Sergeja Machonina na chalupe v lete t. r., keď sa už vyplnili Tvoje najoptimistickejšie vízie, ktoré sme roky od Teba počúvali a ktorými si nás utešoval a dodával sily, si povedal: Ale já jsem vám lhal! Bol to vynikajúci žart. Alebo ktovie... Odkiaľ, sám zráňaný, si však bral mravnú energiu posilňovať iných? Ajhľa, v júni 1989 mi píšeš: „Hlavu hore, Ivan. Ak počúvaš rádio, musíš čerpať nádej z pohybu vo veľkých dejinách, tam sa to pekne vyvíja. Tak sa drž, brat môj, slnko svieti, všetko je zelené a ja by som dal neviem čo za to, keby som si vedel zahrať niečo povznášajúce na organe...“ (Tak - o rok a ešte čosi Ti - alebo nám? - v krematóriu zahrajú Bachovu chorálovú predlohu č. 66 z organovej zbierky Letňana a Wurma; znehybnel si telom, ktoré sa ukončilo.)

Za listy, Milan, Ti hlboko ďakujem: pomáhali žiť, keď bolo teskno a praslovansky tkливо. Aj takto, 10. 11. 1989: „Vykašli sa na spleen aj na splín. Veď vidíš, čo sa deje. Neviem, či vy tam chytíte ORF, ale to, čo som videl včera, totiž ako ľudia liezli z oboch strán na múr v Berlíne a tam sa objímali a plakali, to bolo naozaj niečo, o čom som si myslel, že sa nemôže stať. A to som známy optimista. Kamarát môj,

ináč s očami mi nie je do smiechu, včera som bol na prehliadke a že vraj už mi nie je vidno na pozadie, natoľko mám zakalené šošovky. Takže ma čaká operácia a z toho nemám veľkú radosť. Poondiate dejiny ma oklamali, dali sa do pohybu až neskoro, takže ich poriadne ani neuvidím. Ty máš výhodu, zavrieš oči a hráš na organe. Pozdravuj ženu a deti a piš, lebo neskoršie nebudeš mať čas.“

Nuž tak, dosť som toho popísal dnes - a na čo toľko slov? Bude treba teraz už len škrtat', lebo literatúra nie je písanie, ale predovšetkým

škrtanie. (Literatúra je škrtanie.) Takže som sa ani nedostal k načatej slúbenej anekdote. Ale ak to bude čo len trochu možné, stretneme sa raz dakde v ďalšom rozmere, v inom spôsobe bytia, potom Ti ju dopoviem - aj tak sa ešte nevie, akú má ten frk pointu; možno ani nie smiešnu; možno ani nie veselú.

Tvoj Ivan

AGNEŠA KALINOVÁ

NENORMALIZOVANÉ STRETNUTIA S ISTÝM OBČANOM MILANOM ŠIMEČKOM

(Mníchov, marec 1995)

Ked' som na jeseň 1978 odchádzala s mužom a s dcérou do emigrácie, dal mi Milan spolu s niekoľkými ďalšími darčekmi, ako bola vlastnoručne do plechu vytepaná československá zástava, na pamiatku svoju fotografiu. Stál na nej usmievaný a plavý a bradu si s profesionálnym pohybom nekladného hrdinu opieral o riadnu robošskú lopatu. Na druhú stranu sa pod venovaním a dátumom podpísal ako istý občan Milan Šimečka.

Vypožičal si totiž titul nedávno predtým publikovaného, tuším dvojdielného hanopisu v bratislavskej Pravde. Nebol to, prirodzene, ani prvý ani posledný štvák proti nemu, ale keď sa na to dnes dívam, týmto titulkom vlastne dosť presne vystihol, čo Milan svojím spôsobom života i spôsobom písania tak dôsledne sledoval: byť občanom, zrelým a svojprávnym občä-

nom, plniť si aj za cenu rizika pre seba i rodinu a z toho vyplývajúce povinnosti, teda medzi iným dožadovať sa pre seba i pre spoluobčanov všetkých svojich práv. Predovšetkým práva na vlastný, nikým dopredu nenalinkovaný názor na dianie okolo seba.

Fotografiu som dlho nosila v priesvitnej priehradke peňaženky, po čase sa mi však už zdala akási neprímeraná: z diaľky som sledovala, ako si Milana osud, či presnejšie neúprosná, ale anonymná ruka normalizátorov surovo podáva, ako ho zavreli a potom s nalomeným zdravím o rok zas pustili, ako sa so slabnúcim zrakom ďalej bil o svoju dôstojnosť, ako zápasil so slovami, aby im navzdory všetkému vdýchol nielen svoje myšlienky a presvedčenie, ale aj ľudskú bezprostrednosť a šarm ľahkosti. Pritom si čoraz naliehavejšie uvedomoval, cítila som to z jeho riadkov i z hlasu v telefóne,

ako nenávratne plynie čas a aká neistá je perspektíva zásadných zmien, ktoré nám všetkým, blízkym i vzdialeným neprestal sľubovať. To bolo začiatkom osemdesiatych rokov.

Keď som ho po jedenástich rokoch a to presne na konci osemdesiatych rokov, deň pred Silvestrom 1989-90 opäť stretla v Mníchove, jeho úsmev sa nezmenil, ale i tak to už nebol mladý muž z mojej fotografie, ktorý pokojne mohol vystupovať v role hrdinu zo socrealistického filmu. Nad úsmevom sa vznášalo trocha skepsy, plavé vlasy nepatrne zredli a nebola som si celkom istá, či nie sú skôr osivené. Pre mňa nezvyklo hrubé sklá zahmlených okuliarov celkom neprekrývali smútok v očiach. Kdesi mám fotografiu aj z tých dní, ale bez venovania.

Chcela by som však predovšetkým zaspomínať na obdobie, ktoré sme s Milanom a s jeho rodinou najintenzívnejšie spolu prežívali: na to, ako sme na vlastnej koži skúsili obnovenie reálnosocialistického poriadku, ktoré Milan vo svojej prvej samizdatovej knihe tak presne pomenoval a analyzoval. Teda na desaťročie od pražskej jari po Chartu 77 a potom po emigráciu našej rodiny. Vídali sme sa v tých rokoch priemerne raz - dvakrát za týždeň, podelili sme sa o strasti a prečo to tajiť i o príležitostné slasti, aké nám naservirovali zamračené, ale neraz aj tragikomické veľké dejiny a naše, zväčša nemenej klopotné, ale chvíľami i veselé súkromné malé dejiny.

Už neviem kedy presne som sa s Milanom zoznámila, ale muselo to byť niekedy v šesťdesiatych rokoch. Zaregistrovala som ho ako jedného zo sympatických mladších manželových kolegov na Vysokej škole múzických umení, kde obaja učili. Zato si dobre pamätám (takmer počujem svoj mierne vyčítavý tón), ako som sa niekedy na samom začiatku onej jari, teda už vo februári či v marci 68, spýtala manžela prečo nepovie tomu Milanovi Šimečkovi, že keď tak inteligentne vypisuje do *Literárok*, mohol by čosi napísať aj do *Kultúrneho života*, ktorý som vtedy do roztrhania tela redigovala. Milan skutočne čoskoro do *Kultúrneho života* napísal: volalo sa to *Návrat do Európy* (mal priam vaculíkovský talent na osudné titulky!) a bol to jeden zo smrteľných hriechov, ktoré pro-

ti nemu o dva roky vytiahli pri straníckych previerkach, keď ho vytipovali a vypudili z komunistickej strany.

Keď som po prvýkrát bola u Šimečkovcov v byte na Pražskej ulici za bratislavskou hlavnou stanicou, už bolo chvíľu po veľkej nádeji, nastala jeseň. Do Bratislavy prišiel Ludvík Vaculík ešte s kýmsi z *Literárok*, aby s redaktormi a spolupracovníkmi už nevychádzajúceho *Kultúrneho života* dohodovoril obsah slovenského čísla, ktorým ich chceli pražskí kolegovia potešiť a povzbudiť. Po porade sme sa vybrali k Šimečkovcom, kde žiarila taká upravenosť a pohoda, že mi vôbec na um nezišlo, aký je ten dvojizbový byt v podstate tesný pre oboch píšucich, prekladajúcich, neustále čosi študujúcich manželov vysokoškolských pedagógov s dvojicou dorastajúcich synov. Možno mi to došlo až po rokoch, keď som žila dávno v Mníchove. Spytovala som sa však už vtedy Evy či Milana, odkiaľ majú tie dve krásne farebné litografie Fernanda Légera, s tým spojenú historku som však zabudla, hoci som si ju po čase na vlastnú žiadosť znova vypočula. Neskôr k litografiám pribudla ešte koláž od Koláča, ale to je už udalosť z neskorších rokov. Vtedy, na jeseň 68, nám Vaculík za všeobecného a najmä Milanovho nadšeného súhlasu objasňoval svoje heslo dňa: nepředposírejme se...

O pár týždňov sme s Milanom a s Evou oslávili prvý z našich spoločných Silvestrov. Nový rok 1969 sme vítali u nás, na Kúpeľnej ulici, v priesečníku medzi Carltonom a Dunajom, bolo nás tak do tucta, aj s milým mladým Francúzom synom známeho publicistu, ktorý sa neobyčajne angažoval za Dubčeka, socializmus s ľudskou tvárou a za nás všetkých, ale osobne si už netrúfal do okupovaného Československa. Mladík prišiel z Paríža aj s pôvabnou slečnou, ktorú nám staromódne predstavil ako svoju sesternicu či snúbenicu a Laco, môj manžel, každému z prítomných aspoň raz za tú noc ukázal telegram, v ktorom nám slávny karikaturista z Talianska na novoročné povzbudenie pripomínal, že popri bratoch máme aj priateľov. Všetci sme sa teda tvárili, či aj verili, že svet je gombička a všetko sa v novom roku na dobré obráti. O polnoci povedal Milan prípitok na *Kultúrny život*, na jeho vzkriesenie. S ďalšími stratami sme zrejme vte-

dy ešte nerátali, takže sme si aj zatancovali.

Nič sa však neobracalo, najmä nie na lepšie, presedeli a prediskutovali sme o tom s Milanom a s nápadne sa zmenšujúcou hŕstkou ďalších priateľov dlhé hodiny, rozoberali sme chýry, klebety, povesti, analyzovali sme stupňujúce sa novinové kampane proti reformistom a iným sionistom, ale stále sa nám akosi nechcelo veriť, že povedané s V+W - *poměry se konsolidují směrem k nule* a to nadhlo a neodvolateľne. Ten pocit ma hádam prvý raz ovanul, pokým ma nepochytí zlosť a vzdor, som totiž z radu skutočných a nenapraviteľných optimistov, na akého sa Milan azda vždy len štylizoval, keď k nám raz hneď popoludní nečakane vpadol. Osebe to nebolo nič zvláštneho. Veď aj v rokoch, keď sme vôbec nerátali s tým, že nám odpočúvajú telefón, alebo že nás dokonca sledujú, priatelia často prichádzali neohlásení na kus reči a na šálku kávy. Len tak, idúcky okolo. Bývali sme v strede mesta, manžel pracoval zväčša doma a pri jeho schopnosti rýchle sa opäť koncentrovať na robotu, mu takéto vyrušenie vôbec nevadilo. Netušil, že si z toho slediči raz vyfabrikujú zárodok sprisahania.

Ukázalo sa, že tentoraz neprišiel Milan len tak, idúcky okolo. Išlo o čosi vážne aj keď to vyslovil poľahky, akoby mimochodom, keď už bol chvíľu posedel, vypočul si naše novinky a takmer dopil svoju kávu: Dnes mám štyridsať rokov a práve som dostal výpoveď zo školy. Možno poradie v akom to uviedol bolo opačné, ale viem, že ma zamrazilo. Uvedomila som si totiž, a neraz sme o tom neskôr s Lacom hovorili, tú relatívne väčšiu generačnú osudovosť, či povedzme len smolu už v pomere k mojim šiestim, ale najmä k Lacovým sedemnástim rokom navyše: on už čosi skúsil, prežil, urobil, ba takmer dokončil, aj keď tiež za krajne nepriaznivých okolností, uprostred neustálych hektických a nevypočítateľných atmosfericko-politických tlakov a zmien, aké predstavovali štyridsiate, päťdesiate, ba i tie relatívne požehnané šesťdesiate roky pre človeka, živiaceho sa perom. Milan sa však presne štyridsaťročný, teda na vrchole tvorivých schopností, duševných síl a elánu ocitol v situácii načisto zablokovanej, čelom k múru zákazov: čokoľvek publikovať, slobodne a verejne rozvíjať a potom konfron-

tovať svoje myšlienky s inými, venovať sa mladým ľuďom, práci na vysokej škole, ktorú miloval a ktorú robil výborne a úspešne. Ba ešte aj s nemožnosťou pokojne si študovať, s prísunom informácií na úrovni storočia.

Vtedy, na začiatku sedemdesiatych rokov, však nestála v popredí obava z intelektuálnej frustrácie, smútok rozlúčky s doterajšou prácou a problém vlastných nevyužitých tvorivých schopností. Na krku mal každý z nás - Milan ako práceschopný pomerne mladý muž dvojnásobne - naliehavú otázku ako a kde získať nové zamestnanie. Na základné živobytie aj ako krytie pred hlúpym ale nebezpečným paragrafom o príživníctve, ktorý hrozil trestným postihom, ak si normalizačným kádrovaním postihnutý nenašiel chytro inú prácu. Aj keď hlboko pod svojou kvalifikáciou, bez perspektívy zmysluplnej činnosti.

Milan sa tu rozhodol celkom nezávisle od lokálnych konvencií a tým nenápadného, nezavadného, teda slušného chovania. Neurobil to, čo od neho očakávali, hore i dole ba aj uprostred, politická verchuška, bývalí kolegovia ešte sediaci na svojich miestach i terajší spolupratelia, rovnako ako on prepustení z úradov, škôl či redakcií: neprijal miesto, ktoré mu aj keď len na pol úst a s milostivou zhovievavosťou ponúkol bývalý univerzitný kolega, teraz všemocný ideologický tajomník slovenského ÚV KSS Ľubomír Pezlár. Milan totiž, ako nám tiež trochu prekvapeným, ale rýchle presvedčným vysvetlil, vôbec nestál o milosť, aby mohol za mizerný plat (hovorili sme tomu dvatisícpäťstovka, čo znamenalo maximálny plat dvatisícpäťsto korún brutto a súčasne pripomínalo zákon č.255 o uznaní účasti na protifašistickom odboji), trčať plných osem hodín v akomsi zbytočnom, zle vedenom archíve, unudiť sa na smrť a ešte prejavovať za to komusi vďačnosť. Pritom bolo práve toto pochybné slovenské privilégium, šanca zotrvať aspoň zdanlivo v zamestnaní na úrovni, v suchu a v teplúčku, sladkým tajomstvom zakríknutosti a dvadsaťročnej pasivity veľkej časti z partaje i z pôvodného zamestnania vyhodenej slovenskej inteligencie. Milan Šimečka takmer jediný odmietol sadnúť na lep tomuto válkovsko-pezlárovskemu triku, ktorý si vynucoval vďačnú poslušnosť za to, že na rozdiel od situácie v

Čechách, nikomu zo slovenskej inteligencie nedovolili zostúpiť až do nižín (občas aj o čosi lepšie platených) robotníckych povolání.

A tak sa, aby sme si to neidealizovali : sčasti zo vzdoru, sčasti z hrdosti na vlastné dve zdravé ruky a vtedy ešte železné zdravie i na ostravský pôvod, sčasti hádam aj z túžby po malom dobrodružstve a predovšetkým z čírej, krásnej, ľudskej i vedecko-sociologickej zvedavosti, ako to tam dole medzi tými jednoduchými ľuďmi v skutočnosti vyzerá, začala Milanova anabáza. Tí hore, vrátane eštechákov a útočníkov z Pravdy, to označovali za Milanovu zámernú a zlovoľnú provokáciu. Akoby bolo bývalo jeho súkromnou vôľou, rozhodnutím a provokáciou, že už neprednášal na Vysokej škole múzických umení...

My, jeho kamaráti, sme si z jeho robotníckych skúsenosti užili vlastne vždy hlavne to pozlátko: zabával nás historikami o svojich šéfoch i iných poloveličinách, ktoré sprvu rozvážal ako šofér akéhosi štvrtvedeckého ústavu. To sa mu však pochopiteľne a rýchle sprotivilo, ešte kratší čas mu vyhovovala pseudokancelárska nepráca, ktorú mu v tom istom podniku potom predsa len nanútili. Stálo ho však istú námahu, aby sa odtiaľ vôbec vymotal, kým ho láskavo neuvolnili, aby si konečne skúsil mužnejšiu robotu: povolanie bagristu v Pozemných stavbách. To už bolo preňho aspoň spočiatku skutočné eldorádo, nevyčerpatelný prameň príbehov zo života, ľudských typov a osudov, nečakaných, sviežich postrehov, metafor, slovných obrátov, proste každodenného, nefalšovaného, ľudského folklóru.

Najkrajšie stopy bagristických zážitkov, cudzích i vlastných bájok, môžeme poľahky nájsť vo fejtónoch z tohto obdobia, v rozprávaní o Kameňožrútoch, či vo Fejtóne o zemine. Sama si pravdu povediac už konkrétne na veľa z toho nespomínam. Viem len, že sme sa skvostne zabávali a zároveň aj to, že si Milan očividne uvedomil a pripustil, ako tvrdo a nepekne zasahoval údajný socializmus už od samého začiatku aj do tohto prostredia, medzi polosediakov a polo či celkom-Maďarov z bratislavských predmestí a zo Žitného ostrova, ktorých pri bagri postretal. To presvitálo cez príbehy, ktorými nás chcel hlavne rozveseliť. Najhlbšie mi však utkveli v pamäti jeho občas

utrúsené poznámky, že život bagristu na bratislavskom sídlisku je nebezpečný, ba neustále ohrozený: lebo nik v kancelárii nemá a preto mu ako bagristovi ani nedá do rúk plány, podľa ktorých tu predtým uložili a viedli káble vysokého napätia. Ak o ne však rýpadlo bagra nebudaj zavadiť, môže to pripraviť posádku o ruku, o nohu, či aj o hlavu. Bol zopárkrát očitým svedkom takéhoto nešťastia. Preto som s oveľa väčším potešením načúvala ďalším historikám o pánovi Molnárovi či Nagyovi, o záračnej tekvici, ktorú si v skleníku vypestovali alebo o ich manželských trabloch, smiala sa citátom z ich svojrázneho slovníka, keď som v mesiacoch pred našim odchodom vedela, že s nimi Milan rozpráva len ako skladník, ktorý im vydáva cement a čo ja viem čo ešte, čo pri práci na bagri potrebujú, sám sa však na tých obľudách viac nevozí.

Hoci som tu už spomínala fejtóny, ktoré vznikali až od polovice sedemdesiatych rokov, musím sa ešte vrátiť späť. K roku 1972, ktorý tvrdo zasialhol nás všetkých, hŕstku priateľov, čo nám ostala, moju rodinu a s akýmsi zvláštnym druhom nadpráce aj Milana a jeho najbližších. Po pražských zatýkaniach, ktorým tam v postihnutých kruhoch hovorili bartolomejský deň (skôr na počesť ulice, kde sídlili vyšetrovatelia, než pre historickú paralelu s nočným zásahom krutej Kataríny Medicejskej), prišiel rad na Bratislavu. Raz za skorého rána, bolo to v posledný deň januára, sa do zasnežených ulíc vyrojili šesťstotrojky a iné čierne autá, aby odviezli na Februárku niekoľko desiatok ľudí. Zväčša takých, ktorých už normalizácia stihla odsotiť kamsi nabok. Takmer pre všetkých, aj pre mňa, pre Laca a pre Milana, to bol prvý, ale ako sa ukázalo vôbec nie posledný takýto zážitok, prvá skúsenosť s čudným dialógom hluchých, medzi raz bodrými, inokedy hrozivo sa tváriacimi, ale vždy sebaistými eštechákmi a ich zneistenými, ale časom, po dlhoročnej praxi, čoraz chladnokrvnejšími a odvážnejšími obeťami, či neskôr už protihračmi v čudnom politickom pokri.

Nikdy sa nám nepodarilo presne zistiť, aký bol pôvodný plán tohto velezáťahu. Faktom ostáva, že ráno zatknutá protištátna skupina, o ktorej informovala minispráva v bratislavskom

Večerníku, sa do večera scvrkla na minimum: na manžela a mňa. Ostatných, aj Milana, pustili po mnohohodinovom vypočúvaní domov, obohatených o dôležitú skúsenosť, priam poučenie do ešte krízovejších rokov. Dôsledky, ktoré z toho Milan vyvodil hneď i neskôr, jeho úvahy o cene odvahy a o miere prípustných ústupkov, môžeme poľahky vystopovať v jeho esejach, úvahách až po hádam najbolestnejšiu z nich, ktorú venoval po vyše desiatich rokoch svojmu duchovnému bratovi Winstonovi Smithovi, hrdinovi Orwellovej knihy 1984.

Ale čoskoro sme zistili, že Milan si z tejto i z iných podobných skúseností vyvodil aj návod k činom. Nemám pritom na mysli také preňho samozrejme veci, akou bolo to, že sa po našom zatknutí usiloval pomôcť našej osamelej dcére, vykoľajenej v týždni maturitných písomiek, ani to, že bol vždy ochotný venovať mi čas, pozornosť, poradiť a prediskutovať so mnou všetky možnosti ako uľahčiť Lacovu situáciu, keď som sa sama po deviatich týždňoch vyhrabala z vyšetrovacej väzby. Pritom ani to akosi nebolo samozrejmosťou pre rad ľudí, ktorých sme donedávna pokladali za blízkych priateľov. Solidarita vtedy nebola okriedlým slovom. Ťažšie zavážil strach.

Teraz, päť rokov potom, čo odzvonili skrytému, ale permanentnému psychoteroru stranických sekretariátov a Štátnej bezpečnosti, sama neviem presne odhadnúť, do akej miery to musím podrobne vysvetľovať, čo to vtedy znamenalo, ak sa pri normalizačno-justičnom údere, ktorý mal príkladne a pre ostatných výstražne dopadnúť na Slovensku práve na hlavu môjho muža, satirika Jána Ladislava Kalinu, ktosi verejne zastal, ba priam obhajoval dopredu odsúdeného. Azda stačí konštatovať, že to vonkoncom nebývalo zvykom. Milan Šimečka to urobil hneď dvakrát: prvý raz na procese, aj keď tu priamou verejnosťou bol len sudca Mestského súdu, jeho prísediaci a ja s dcérou ako celé prípustené obecnstvo. Musím podotknúť, že nik z ostatných svedkov, ktorí bez výnimky boli z okruhu našich dobrých známych, Laca nepotopil, ani nepotvrdil nezmyselné obvinenia z poburovania. Všetci si našli spôsob ako sa z trápnej a nebezpečnej situácie vykrútiť a netratiť tvár.

Milan však zašiel tak ďaleko, že sa ako sve-

dok obhajoby pustil so sudcom do priamej, aj keď slušne formulovanej polemiky. Rozhodne poprel, že ho Laco poburoval, ak o známej sérii protireformných článkov v *Pravde* z jesene 68 tvrdil, že sú antisemitské, pretože on sám, Milan, si to tiež vždy myslel, aj hovoril. Vlastne vypovedal sám proti sebe, mohli ho rovno soťiť ku Kalinovi na lavicu obžalovaných. Ak sa to nestalo tak pravdepodobne len preto, že to nemali na súde dopredu naplánované. Je už len trpkou iróniou nie osudu, ale normalizačnej justície, že sa Milanova vskutku odvážna výpoveď ocitla v zdôvodnení rozsudku v svojráznej formulácii, že obžalovaný J. L. Kalina utvrdzoval iných v ich nesprávnych postojoch... . Nepamätám sa, že by sme o tom boli s Milanom niekedy hovorili, mali sme iné starosti, väčšmi nás boleli a mrzeli iné veci.

Keď Mestský súd vyniesol rozsudok a odsúdil na dva roky nepodmienečne notorického poburovateľa Kalinu (lebo si v byte pred priateľmi púšťal ešte v republike, roku 1969 vydannú Krylovu platňu, súkromne tvrdil, že v sérii článkov *Pravdy* o hriechoch z jari 1968 sa prejavil antisemitizmus a do tretice previnení s kamarátkou žijúcou v Belgicku sa raz, takisto doma, radil, či by svoju, nedávno v Bratislave publikovanú knihu Tisíc a jeden vtíp, nemohol vydať aj niekde v zahraničí, napríklad v Bruseli), patril Milan medzi tých, čo to nijako nevedeli preglgnúť. I sadol si a urobil vec vtedy a najmä v Bratislave ešte načisto neslýchanú, až nepredstaviteľnú: napísal tri listy na obranu, či záchranu kamaráta. Za adresátov si vybral predsedu SNR Ondreja Klokoča, známeho mu aj ako šéfredaktora *Pravdy* z jej relatívne najsvetlejšieho obdobia v druhej polovici šesťdesiatych rokov, predsedu zboru povereníkov Petra Colotku, ktorého si ešte pamätal ako vcelku slušného kolegu docenta z Právnickej fakulty a Jozefovi Lenártovi, od ktorého si ako od známej trasorítky asi sľuboval ešte menej ako od prvých dvoch.

V tomto liste trom vtedy nadmieru vplyvným a mocným slovenským stranovládnym činiteľom sa pozastavil nad sústavnou perzekúciou našej rodiny, pripomenul odpočúvačku, objavenú pred rokom pod našimi parketami a upozornil na nehorázny rozsudok v načisto za vlasy pritiahnutom procese proti Lacovi.

Napísal to jasne a krásne ako to vedel a myslím, že mi list ukázal až keď, azda aj na jeho veľké prekvapenie, dostal pozvanie navštíviť predsedu Slovenskej národnej rady Ondreja Klokoča. A to dokonca pomerne rýchle po odoslani listu.

Ako nám to hneď začerstva vyličil a neskôr aj opísal, naozaj zotrvali s predsedom Slovenskej národnej rady v dlhšom a živom rozhovore. Milan povyratúval všetky absurdity procesu, pospomínal aj iné skrivodlivosti, napríklad ako bránia pracovať Vilovi Prečanovi, českému historikovi s mimoriadnym záujmom a nespornými zásluhami o Slovensko. Neboli sme veľmi prekvapení, ale isto trocha sklamaní, keď z toho všetkého nakoniec nič nebolo, keď Ondrej Klokoč pri ďalšom stretnutí Milanovi síce povedal, že oni hore vlastne nemajú zvláštny záujem na tom, aby na odvolacom pojednávaní Laca znova odsúdili. Dodal však, že to sám nemôže sudcovi oznámiť, to by bolo predsa nedovolené zasahovanie, ale zato to sudcovi môžem pokojne pošepkať ja ako manželka obžalovaného. Keď som sa o to pokúsila, sudca Krajského súdu sa zaškaredil, čosi zlostne zamrmlal, otočil sa na opätku a bežal potvrdiť rozsudok. Lacovi, mne i dcére Julke sa však aj vtedy, v tej mizérii i neskôr nesmierne rávalo vedomie, že sa našiel človek, ktorý sa ho v tejto situácii zastal a riskoval kvôli tomu ešte väčšiu mieru nemilosti, než v akej sa už i tak ocitol. Nebol to v tom čase a na Slovensku vôbec bežný, ani normálny prístup k priateľstvu.

Pritom ťažkosti, nepríjemnosti, smútok sa v tom čase sypali na Milana z mnohých strán: začiatkom roka Eve zlyhávali nervy. Liečili ju posilňovacími dávkami glukózy tak dlho, kým nezistili, že jej stav spôsobila cukrovka. Len ťažko ju z toho dostali a oboch bolestne zasiahlo vedomie, že to je chronické, trvalé ochorenie invalidita, ako odvtedy hovorí Eva.

Koncom školského roka sa ukázalo, že na rozdiel od staršieho syna Petra, ktorý rok predtým ešte nenápadne a bez námietok z ktorejkoľvek strany preplával zo základnej školy na gymnázium, Milankovi - či malému Milanovi ako sme mu hovorili bez podceňovania, v zmysle juniorstva, kým sa sám nepremenoval na Martina M. Šimečku - sa to už rozhodne nepodarí a napriek výbornému prospechu a ne-

sporným všestranným vlohám si musí hľadať miesto na učňovke.

To bola prvá Milanova konfrontácia s tvrdou realitou vydierania, pre ktoré o čosi neskôr našiel výstižnú charakteristiku: označil deti občanov reálneho socializmu za rukojemníkov štátu. Sám sa s touto skutočnosťou nikdy nevedel zmieriť, nikdy ho neprestali prenasledovať muky pochybností, či skutočne má právo obetovať vlastnej vnútornej slobode, svojim predstavám o cti a pravde synove vyhliadky do života. Pritom našej Julke, ktorá sa roky márne prebýjala na univerzitu, dôsledne a presvedčivo vysvetľoval, že skutočné vzdelanie, ani pravá ľudská hodnota nezávisí od stupňa formálneho akademického štúdia.

Ibaže vydieranie už neprestalo. Naopak, rozšírilo sa neskôr na Petra, ktorý sa akosi prešmykol na techniku, ba s nevídanou perverzitou aj na Evu. Ale to už bolo v rokoch po Charte, keď Milan dávno poznal celú paletu nápadného i nenápadného sledovania, odstrašovania kamarátov, domových prehliadok, habania kníh a osobných zápiskov, zadržovania korešpondencie, opakovaných vypočúvaní, vynútených návratov z Prahy - napríklad keď mu Jiří Kolář venoval svoju koláž ako osobné vyznamenanie za Obnovenie poriadku ako samizdat roka - a iné, vtedy bežné „ukazovania nástrojov“. Čiže drobného, ale o to sústavnejšieho psychického mučenia, civilizovaného násillia, ako to pomenoval sám Milan. Neprestalo ním byť, hoci sme si ho všemožne zľahčovali, hoci sme si o tom vymýšľali vtipy a pripravovali drobné úskoky. Vynikal v tom Miro Kusý, ktorý napríklad raz pri vypočúvaní potiahol vyšetrovateľom zo stola kópiu Milanovho fejtónu Lúčenie. Lebo, ako vravel: keď ich to tak strašne zaujíma, predsa im to tam nenechám.

Vráťme sa však zase trocha späť v čas: vtedy, v lete 1972, keď môj muž sedel v Justičáku a Milan s Milankom urputne vymýšľali, aké by mohli byť výhody či dokonca prínos rokov, strávených v závodnom učilišti pri Slovnafte, umrel v Ostrave jediný Milanov brat. Päťdesiatročný. Na infarkt. Čo to pre nich znamenalo, som vlastne naplno pochopila o tri roky neskôr, keď sme sa po spoločnej dovolenke v Novej Seninke nad Šumperkom s Milanom a Evou zastavili na dva dni v Ostrave u jeho sest-

ry lly a precítili samozrejmu, bez veľkých slov fungujúcu, ale o to hlbšiu vnútornú zviazanosť tejto rodiny.

Nemusela som však chodiť do Ostravy, aby som zvedela, čo je najdôležitejšie, čo si odtiaľ priniesol do života. Bolo mi to jasné z rozhovorov, historiek i z vážnych úvah, z nekonečných rečí, ktoré sme viedli u nich doma či na našej jurskej chate na strmom kopci, teda vždy aj s pocitom akéhosi nadhľadu, či za večerov po lyžovačke v skromnom moteli na Borovej Sihoti pod Nízkymi Tatrami. Netvrdím, že Milan na Ostravu často spomínal. Ale bolo jasné, že práve tam si natrvalo osvojil plne prežitú skúsenosť, ako sa na kúsku zeme, kde sme sa narodili, nerozmotateľne prelínajú národy a kultúry a že práve v tom je krása a pôvab tejto kultúry a tohto stredoeurópskeho života. Malo to chvíľami podobu tragikomických historiek, napríklad o jeho tetách, maminých sestrách, z ktorých sa jedna vydala za Poliaka, druhá dokonca za Nemca, poslušne sa mu aj jazykovo prispôbila a nikomu to vtedy, pred vojnou, na Ostravsku nevadilo. Ibaže ich dcéru, Milanovu nemeckú sesternicu - krásavicu musela rodina, jej česká časť po vojne skrývať a ratovať, kým sa do nej nezamiloval a neoženil sa s ňou tuším vojak zo Svobodovej armády. S nadhľadom a s rovnakou úsmevnou nezaujatosťou, ale zároveň s hlbokou vážnosťou pristupoval Milan k problémom česko-slovenským: starostlivo v mysli preosieval slovenské výhrady proti desaťročiam spoločného života, neraz ho rozhorčil povrchný český pohľad na Slovensko. Stál uprostred: boleli ho krivdy z oboch strán. Azda najviac v posledných mesiacoch, týždňoch a dňoch života. Keď sa postupne vytrácala eufória a vzájomná zhovievavosť nežnej revolúcie .

Svet sa mu ani v uzavretom a dusnom priestore, na aký sa na dvadsať normalizačných rokov scvrklo Československo, nevytrácal z vedomia, ani sa nezmenil na čierno-bielu kulisu, aj keď s opačným znamienkom než bolo to oficiálne. Takisto ako nezabudol na svoje štúdium ruskej literatúry a na úctu k tejto kultúre, zaujímal sa o anglosaský svet, ktorý mu otvárala Eva. Prírodné sme si v tých rokoch radi zacetovali s prstom po mape, či len tak, v čírej

fantázii. Ak som ja pritom tvrdievala, že sa pri prvej príležitosti vystrčiť nos z republiky vyberiem na grécke ostrovy (priznám sa, dosiaľ som sa tam nedostala), mal zas Milan vo zvyku vytiahnuť z náprsnkej tašky starostlivo poskladaný plán londýnskeho metra a recitovať nám názvy jednotlivých staníc. Dokonca im takýto plán v pamiatkovom prevedení visel aj na stene v predsieni.

Mala som teda pocit obrovskej, priam osudovej satisfakcie, keď som sa v júni 1990 stretla s Milanom a s Evou v akejsi vznešenej londýnskej sále, kde prednášal britským intelektuálom o zázračných zmenách v Česko - Slovensku (už vtedy s pomlčkou) a potom s nimi diskutoval o blízkej minulosti a vzdialenejšej budúcnosti. Pritom veľmi trezrivo, s taktným úsmevom odmietal či vyvracal niektoré iste dobre namierené ľavičiarско-utopické, tretocestné rady a interpretácie. Trvalo to dosť dlho a nevidelo sa mi to veľmi podnetné. Aj jeho očividne diskusia trocha unavovala, ale zároveň aj bavila ako intelektuálny ping-pong.

Potom sme s najvytrvalejšími z anglických diskutérov aj s mojou v Londýne žijúcou dcérou Julkou (trochu sklamanou, že sa Milanovi neušlo viac času pre ňu a pre jej rodinu), posedeli v nádhernom anglickom *pube*. Milan očividne ožíval, aj oči mu už po operácii lepšie slúžili a občas zažiaril spoza okuliarov presne tak ako predtým, kedysi na Borovej Sihoti. Obzeral si svojráznu starosvetškú výzdobu, dal si akési britské pivo a trocha roztržito počúval naše nesúvislé reči, *small talk*. Možno pritom aj rozjímal, tak ako na osamelých prechádzkach, na ktoré sa vždy vyberal popoludní na Silvestra, aby nám potom o polnoci mohol zvestovať, kde sa bude svet uberať. Teraz sa nám beh sveta videl príjemne ustálený, nebolo ani Silvestra a tak sme sa pred polnocou a bez prípitkov všetci zdvihli a vyšli na ulicu. Podali sme si ruky, aj sme sa tak zbežne, konvenčne pobožkali, veď z Mníchova už do Bratislavy nebolo ďaleko, chodila som tam aspoň každý druhý mesiac a potom sme sa s Julkou dívali, ako odchádzali. Milan sa trochu opieral o Evu, v tme sa na svoje choré oči celkom nespoliehal, ona kráčala ako vždy, ladne a vzpriamene, ako tanečnica z ČLUKu, vravieval Laco. Až zmizli medzi neónmi na vysvietenom Picadilly. Evičku

som najbližšie stretla až v septembri v Bratislave. Pochovávali sme Milana. Bolo nás veľa. Z Prahy prišlo prezidentské lietadlo s kamarátmi, s ktorými si dvadsať rokov pomáhali žiť v pravde.

Kadečo veselého a milého, čo sme s Milanom zažili, všeličo múdreho, čo povedal a dobrého, čo nám urobil, sa sem nedostalo. Neporozprávala som, ako sme mu s Lacom v sedemdesiatom šiestom predvádzali východné Slovensko, náš rodný Prešov i Košice aj s návštevou v rómskej osade u Lacovho spuluvážňa Jula, ktorý ho vo svojich dojemných listoch tituloval milý pán prefoser. Ani to, ako sme sa vedeli takýmito prezývkami či podobnými hlúposťami donekonečna vzájomne nahaňovať. A ako sme na spiatočnej ceste z východu prenocovali v hotelíku za Lučencom, sedeli na terase a hľadeli na krajinu z Jiráskovho Bratstva. Milan potom odkiaľsi vytiahol a po prvý raz nám prečítal kapitolu z Obnovenia poriadku, tejto statočnej a dôstojnej odpovede na hrozbu otupenia a na pocit bezmocnosti i na kľavé, ťažké ruky, ktoré si na volante rýpadla a pri lopate odvykli od pera aj od písacieho stroja. Čítal nám kapitolu o súde, ktorá hovorila o nás o všetkých a končila sa slovami: ťažko

dakedy pochopím, ako mohol Franz Kafka, ktorého nikdy nesúdili a žil v starom mocnárstve úplne obyčajným životom, vedieť dačo o údele človeka v dobe, keď sa v jeho starej vlasti bude obnovovať poriadok. Keď skončil, pokašľávali sme od dojatia. Eva si potajomky utierala slzy. Aj v predtuče ďalších úderov doby.

Neodpustila som si však, pociťovala by som ako nevdák, keby som neporozprávala nakoniec aj to, ako sa Milan rozlúčil s mojím mužom Lacom: v januári 1981, keď po dvoch rokoch a dvoch mesiacoch v emigrácii v mníchovskej nemocnici zomrel na rakovinu, poplakali sme si - ja aj Julka s Milanom. Po telefóne. Bol totiž jediný z Československa, koho som cez roky emigrácie z času na čas zavolala: vedela som, že sa nezľakne, že sa nebojí dodatočných výčitiek eštébákov. Potom, keď Vilo Prečan došiel z Hannoveru na Lacov pohreb, ukázal mi nekrológ, ktorý mu Milan ešte v ten večer po telefóne z Bratislavy do Nemecka nadiktoval. Na cintoríne ho prečítal kolega, hlásateľ zo Slobodnej Európy. Boli to najkrajšie, najcitlivejšie slová, najpresnejšia charakteristika, akú o mojom mužovi za jeho života i po jeho smrti napísali. Ani nemal lepšieho priateľa v ťažkom poslednom desaťročí svojho života.

KORNEL FÖLDVÁRI A E. KALINOVÁ, MÁJ 1999

IVAN KLÍMA

OPTIMISTICKÉ REFERÁTY

MILANA ŠIMEČKY

MILAN ŠIMEČKA'S OPTIMISTIC
PAPERS

Český denník 1990

Býlo to někdy začátkem sedmdesátých let, Ludvík Vaculík navrhl, abychom se my - jeho přátelé, kteří jsme si ce psali, ale nesměli stejně jako on publikovat, čas od času sešli, a hned také navrhl místo konání: v Brně na chatě u nějakého Milana Šimečky.

Milana Šimečku jsem neznal. Přijelo nás tehdy sotva deset, chatu jsme dosáhli zachováající při tom všechny zásady přísného utajení. Náš hostitel byl muž statné postavy, měl laskavý hlas a ukázal se jako vlídný a pozorný člověk. Trochu mě překvapil, když nás všechny vyzval, abychom poreferovali o tom, co právě píšeme a jak žijeme. Vyhověli jsme mu, a on potom přednesl nadšenou, řekl bych obrozenecky zapálenou řeč o české literatuře, o významu toho, že pokračujeme ve své práci.

Ohromilo mě, že znal prakticky všechno, co jsme v té době napsali a co kolovalo sotva v několika desítkách rukopisů. Pro každou z knih našel něco chvály, která mi připadala až nad-

It was some time in the early seventies, when Ludvík Vaculík suggested that we - his friends who wrote, but, like him, could not get our work published - should get together once in while. He also proposed the place: a country house near Brno, owned by one Milan Šimečka.

I did not know Milan Šimečka. About ten of us arrived, having made our way to the country house while adhering to all rules of secrecy. Our host was a man with a large frame and a kind voice who quickly turned out to be a generous and attentive person. He surprised me a little when he called on each of us to first report on the projects we were working on and what our lives were like. We responded to his call. And then he delivered an invigorating, passionate speech about Czech literature and about how important it was that we continue with our literary work. I was stunned that he already knew practically everything we had written to that point, works that we had circulated around only in a few dozen manuscripts. He found something to praise in each of our books and, even though his praise seemed somewhat exaggerated to me, it made me feel good and encouraged me. Afterwards, I read his wise commentaries regularly and was delighted with his incisive analysis of the Husák regime, as he presented it in his *Restoration of Order*. I realised that not only was he kind and attentive, he was also a wise and courageous man.

We all met on a regular basis four times a year, always on the first day of spring, summer, autumn, and winter. Some of us came from the Czech side and -thanks to Milan - some came from the Slovak side. We met in various parts of the country, at least once a year in Slovakia, staying mostly in rented country houses. Sometimes we even stayed in vacation resorts that belonged to some official organisation or another that would rent them out to us without knowing what they were doing. There were about thirty of us by then.

nesená, ale pochopitelně mě potěšila a povzbudila. Pak už jsem pravidelně čítal jeho moudré fejetony a byl jsem nadšen jeho brilantní analýzou Husákova režimu, jak ji provedl ve svém Obnovení pořádku. Pochopil jsem, že je nejen vládný a pozorný, ale také moudrý a statečný člověk.

Scházeli jsem se všichni pravidelně jednou za čtvrt roku vždycky první jarní, letní, podzimní a zimní den. Přibývalo nás ze strany české a díky Milanovi i ze strany slovenské. Scházeli jsme se na nejrůznějších místech republiky, nejméně jednou za rok na Slovensku, většinou ve vypůjčených chatách, někdy dokonce v ubytovnách, které patřily nějaké oficiální organizaci, jež nám je, nevědouc co činí, propůjčila. Bylo nás už kolem třiceti, někteří z přátel občas chyběli, jiní se nemohli dostavit, protože jako třeba Václav Havel, trávili nuceně léta ve vězení anebo jako Jiří Gruša či Karol Sidon byli vyhnaní ze země. Milan Šimečka s výjimkou necelého roku, kdy i jeho posadili do vyšetřovací vazby, nechyběl nikdy. Byl totiž nejdůležitějším účinkujícím našich schůzek. Naše setkání měla velice volný program, někdy jsme na nich četli něco ze svých prací, projednávali různé naše současné svízele a problémy, jindy podpisovali nějakou petici či společný dopis, jednali o tom, jak pomoci někomu, kdo se ocitl v mimořádné nouzi, nebo se prostě těšili ze vzájemné přítomnosti. Jeden bod však byl pevný, nepominutelný: optimistický referát Milana Šimečky. Milan v něm probral současnou politickou situaci u nás a ve světě a nezvratně vyvodil, že vývoj, jakkoliv se to povrchnímu pohledu jevílo právě opačné, se ubírá dobrým směrem, změna poměrů je logická, a není síly, která by ji mohla zadržet. Budeme všichni už brzy žít ve svobodné a demokratické společnosti, a samozřejmě, naše knihy stejně jako všechny potřebné knihy budou vycházet. Pro své referáty musel Milan snést mnoho výtek a výsměchu, nejčastěji mu se svou brilantní logikou a téměř encyklopedickou pamětí odporoval druhý Milan - Milan Uhde. Pamatuju se na jedno takové setkání na Brněnské přehradě, dodnes vidím ty dva ozářené světlem - zřejmě jsme zapálili oheň - jak spolu zápolí. Druhý Milan rozdrtil Šimečkovy argumenty, až z nich nezbylo nic než pouhá víra, že vše se v dobré

Some of our friends were occasionally absent. Some of them, like Václav Havel, could not come because they were serving time in prison, while others, like Jiří Gruša and Karol Sidon, had been expelled from the country. With the exception of one year, when he was taken into custody, Milan Šimečka was always there. He was the most important participant at our gatherings. The meetings had a rather open agenda. Sometimes we read parts of our work or discussed a range of our current troubles and problems. Sometimes we would prepare a petition or a joint letter or come up with a way to help those colleagues who found themselves in extraordinary need. And sometimes, too, we simply rejoiced in one another's presence.

One thing, however, was constant and unforgettable: the optimistic reports of Milan Šimečka. In them, Milan analysed the contemporary political situation here and in the world. Invariably, he would conclude that, regardless of how dire things looked at first glance, the situation was moving in the right direction: a change in our political situation was unavoidable, there was no force that could prevent it. All of us, he proclaimed, would soon live in a free and democratic society and, of course, our books, like all other books that are needed, would then be published. For such optimistic assertions, Milan endured no small amount of criticism, sometimes even derision. Most often, this came from the other Milan, Milan Uhde, who opposed Šimečka with his own brilliant logic and his almost encyclopaedic mind. I remember one such meeting on the Brno Dam, even today I can see the two of them lit up with light - we must have made a fire - as they argued together. The other Milan would systematically squash Šimečka's arguments, so that nothing remained but mere faith in the notion that, somehow, everything would turn out well in the end. But it was precisely that faith that we all needed. And so we always looked forward to our next quarterly meeting and to Milan's next optimistic report.

When he was unexpectedly released from prison in 1982, by happy coincidence, our regular meeting was taking place. Milan

obrátil. Nicméně právě tu víru jsme potřebovali a na příští schůzce jsme se všichni těšili na nový Milanův optimistický referát.

Sotva se v roce osmdesát dva vrátil z vězení, odkud ho nečekaně propustili, konala se shodou okolností naše pravidelná schůzka. Milan se vrátil skoro slepý, díky humánním vězeňským podmínkám přišel prakticky o zrak, vrátil se šťastný - jeho uvěznění, stejně jako náhlé propuštění (k soudu nikdy nedošlo) jen potvrdovaly, jak nás přesvědčoval, jeho optimistické předpovědi. Všichni se dožijeme toho, a nebude to dlouho trvat, naše schůzka se bude konat ve Vladislavském sále. U vědomí toho, co právě protrpěl, přijali jsem jeho prognózu bez námitek. Po Vladislavském sále jsme netoužili, jestli tehdy někdo uvěřil v možnost tohoto neuvěřitelného proroctví, se neodvažuji tvrdit, ale spíše nikoli. A sám Milan? Na předposlední schůzce, prvního letního dne letošního roku, jsem mu gratuloval k mezinárodní novinářské ceně, kterou právě obdržel, a zároveň jsem mu za nás všechny poděkoval za to, že nám téměř po dvacet let čtyřikrát do roka dodával naději. Řekl jsem: přeli jsme se s tebou, smáli jsme se ti, ale čekali jsme na tvoji řeč a ta nám pak čtvrt roku pomáhala žít a pokračovat v práci aspoň s troškou víry v její smysl.

Milan tehdy vstal, poděkoval a pak se svěřil. Lhal jsem vám, kamarádi, lhal jsem vám, teď už to můžu přiznat, sám jsem často nevěřil, že to dopadne tak, jak jsem vám sliboval.

Milan se dočkal, že to, co prorokoval, se stalo skutečností. Dočkal se, že se aspoň začalo to, co sliboval a v co pomáhal jiným věřit, i když sám v nitru duše pochyboval. V šedesáti letech nemocný a poloslepý, ačkoli jistě toužil pokračovat ve své spisovatelské práci, přijal jednu z nejdopovědnějších funkcí v této zemi. Přijal ji, protože to považoval za svoji povinnost. Nepochybuji o tom, že ji vykonával s pravdivostí a s poctivostí, s níž konal vše, co kdy konal. Naposledy jsem ho viděl tři dny před tím, než zemřel - byl totiž první podzimní den. Milan přijel a pronesl k nám svoji první pesimistickou řeč. Snad věděl, že už nepotřebujeme, aby nám dodával víry ani dalších sil, a nebo ještě spíš byl sám už na konci posledních sil, a nebo ještě spíš byl sám už na konci posledních sil vlastních. Rozdával je po celý život

returned to us almost blind - owing to our country's "humane" prison conditions - but he returned happy. He believed that his imprisonment, just like his sudden release (his case was never brought before the court), only confirmed his optimistic predictions. We would all live to have our meetings in the Vladislavský Hall at Prague Castle and, he vowed, it would not be long before this came to pass. Aware of what he had just gone through, we accepted his prediction without resistance. We did not long for the Vladislavský Hall. Whether anyone then believed in the possibility of this incredible prediction, I dare not to say. But most likely no one did. And Milan himself?

At our meeting on the first summer day of this year [1990], I congratulated Milan on the international journalism award that he had just received and took the occasion to thank him, on behalf of all of us, for giving us hope four times a year for almost 23 years. I said: "We quarrelled with you, we laughed at you, but we always eagerly awaited your next talk. In the intervening months, this expectation helped us to endure and to carry on working with some hope that it was not all in vain."

Milan then got up, thanked me, and then confided to us: "I lied to you, my friends. I lied to you. Now I can confess that often even I did not believe things would turn out the way I was promising you they would".

Milan lived to see many of his predictions become reality. He lived to see at least the beginning of what he had been promising for so long, and in which he had helped others to believe - even though he himself may have had his private doubts. By this time, he was in his sixties, ailing and blind. Even though he surely longed to continue to be a writer, he was nominated for one of the most responsible offices in this country. He accepted because he regarded it as his duty. I do not doubt that he performed this public service with the same sincerity and honesty as he did everything else in his life.

The last time I saw Milan was three days before he died - it was the first day of autumn.[1990] It was also the first time that Milan delivered a pessimistic report. Perhaps he believed that we no longer needed to be

- dobrý, vlídný, laskavý a ve své podstatě křehký člověk, a rozdal je všechny. O málokom jiném bych se odvážil tvrdit tak jako o něm, že se obětoval druhým.

EDA KRISEOVÁ

Písané pre / written for Nová Přítomnost and K&K

Po několik let jsem vídala Milana Šimečku nejméně čtyřikrát do roka na našich pravidelných kvartálních schůzkách spisovatelů. Konaly se na různých tajných místech v Čechách a na Moravě, někdy i na Slovensku. Nevynechatelnou součástí programu byl vždycky Milanův referát.

Rozebral politickou situaci, upozornil nás na změny, uměl vyčíst z *Rudého práva* informace tak, jak to neuměl nikdo z nás, usuzoval podle pořadí a umístění zpráv, uměl přečíst záhadné šifry z různých přívlastků před podstatnými jmény, z pořadí slov ve větách, i z malých odchylek v chování sovětských i našich soudruhů. Přichystal si vždycky jakési optimistické poselství, které se týkalo budoucnosti.

given hope and strength. Or, perhaps, this good, decent, kind, yet, in essence, frail man, having provided so much hope and strength his entire life, had already given it all away. There are few people I would dare say this about, as I do now about him: Milan sacrificed himself for others.

For several years, I used to see Milan Šimečka at least four times a year at our regular quarterly meetings of writers. They took place in a variety of secret places throughout the Czech Republic, in the Morava region, and, sometimes, in Slovakia. Milan's report was always a compulsory part of the program.

He would analyse the political situation and warn us of the dangers implied in any new policy changes. He could decipher the information published in the Communist Party daily, *Rudé Právo*, like none of us could. He made evaluations on the basis of the order and placement of news items; he could read the mysterious codes in the various attributes in front of proper names; and, from the word order in particular sentences, he could detect tiny clues to aberrations in the behaviour of the Soviets or our own comrades. He would always deliver some kind of optimistic message about the future. He predicted the fall of the Soviet Union and of Communism long before it actually happened. We laughed at such predictions because we did not even dare to hope for something like that, never mind prepare ourselves for such momentous change. But Milan Šimečka was preparing for it and he reminded us of our responsibility. I think that he believed in the idea that the writer is the conscience of the people.

Předpovídal nakonec dlouho před tím, než se to stalo, pád Sovětského svazu i komunismu. My jsme se tomu smáli, protože jsme si netroufali v něco takového doufat, anebo dokonce se na to připravovat. Milan Šimečka se na to připravoval a připomínal nám naši odpovědnost. Myslím, že zastával názor, že spisovatel je svědomí národa. Po jeho optimistickém referátu měl koreferát Milan Uhde. Ten nám všechny iluze, které jsme si snad mohli vytvořit rozboural, smetl a vzal. Jeho prognózy bývaly vždycky černější, než přítomnost. Bojovali pak spolu ušlechtilé slovem a nikdo z nich nevyhrál. My ostatní jsme tomu přihlíželi s velikým zájmem a toto klání se stalo rituálem, který jsme vždycky vyžadovali. Často na Milana Šimečku myslívám. Co by asi řekl tomu, co je? A předpověděl by nám něco dobrého?

Teď mě napadlo, že o Milanových referátech nás bude psát víc. Přidám tedy něco. Šli jsme spolu jednou na podzim lesem někde v okolí Malacek. Dodnes nevím, jak se ta vesnice jmenovala, sešli jsme se tam několikrát a já tenkrát to jméno radši nevěděla. Za zády nám zapadalo slunce, před námi byla paseka, kterou na konci ohraničovala hradba borovic. Byly ohnivě červené. Zastavila jsem se a povídám: Podívej, jaká je to krása a Milan se také zastavil a řekl: Já to nevidím. Pak mi řekl, že má glaukom a že s tím nechtěl nikoho obtěžovat.

Jednou jsme Milana přijeli se dvěma přáteli navštívit. Zůstali jsme přes noc u něho na Pražské, byl sám doma. Byla to nejpodivnější návštěva v mém životě. Mluvili jsme jen na ulici. Jakmile Milan zavřel dveře bytu, nepromluvili jsme ani slovo, i ráno jsme si jen ukazovali. Byt měl přímý odposlech a prý, kdyby slyšeli češtinu, hned by si pro nás přišli. Mluvit tam mohl jen Ludvík Vaculík, protože ten uměl po slovensky.

Někdy si myslím, že Milan umřel tak brzy proto, aby se nedožil rozpadu Československa. To by asi nepřežil.

After Šimečka's optimistic reports, Milan Uhde would present his response. Uhde's analysis would seek to sweep away all and any illusions that Šimečka may have instilled in us and Uhde's predictions always seemed far bleaker than reality would warrant. Afterwards, Šimečka and Uhde, each with great skill and conviction, would engage in a verbal battle that neither would win. The rest of us followed along with great interest, such that their encounters became a ritual requirement of every subsequent gathering. I often think about Milan Šimečka. What would he have to say about what is going on today? Would he predict something good for us?

It just occurred to me that others might also write about Milan's famous reports. So I'll add something more. Once in the early winter we walked through a forest somewhere in the vicinity of Malacky. Even today I don't know the name of that village. We had met there secretly several times and I trained myself not to know its name. The sun was setting behind us. In front of us was a pasture bordered on the end by a thick stand of pine trees. They were a fiery red. I stopped and said: "Look, how beautiful." Milan stopped as well and said: "I can't see it." And then he told me he had glaucoma but he did not wish to burden anyone with it.

Once I came to visit Milan with two friends. We stayed overnight at his place on Prague Street. He was alone at home. It was the oddest visit in my life. We talked only in the street. As soon as Milan shut the door of his flat, we did not utter one single word, and in the morning we were only motioning to ourselves. The flat was bugged all the time and if Czech had been heard, they would have come for us immediately. Only Ludvík Vaculík could speak aloud because he was fluent in Slovak. Sometimes I think that Milan died so quickly so that he would not live to see the break-up of Czechoslovakia. He could not, perhaps, have survived that.

JOLANA KUSÁ DO ŠPANIELSKA

Písané pre / written for Nová Prítomnosť and K&K

Milan bol veľmi vítaným spoločenským partnerom. Hodil sa dobre na každú príležitosť. K narodeninám povedal skvelú analytickú reč, ktorá priniesla gratuláciu priamo z podstaty analyzovaného života oslávenca. Ten sa cítil ako stred vesmíru, pretože si tak múdro riadi svoj život a skvele sa stará o rodinu a veci verejné, ako to povedal Milan.

Ak rodina dumala, na akú školu si má dieťa podať prihlášku, aby to nebolo niečo úplne iné, ako chcelo a aby aj bola šanca, že sa tam dostane, aspoň minimálna, Milanovi zaiskrili oči a po hodine bolo všetko jasné. Naša staršia dcéra by v živote nebola uvažovala o Fakulte hygieny a preventívneho lekárstva. Len sám Pánbožko a Milan vie, ako sa stalo, že sa ta prihlásila a po istých peripetiách ju aj nakoniec prijali.

Neviem dodnes povedať presne, či sa mu páčilo byť strojcom osudov, alebo to bola až skoro obsesia nenechať veci plynúť, vziať osud do ruky. Viac ako ktokoľvek cítil zodpovednosť.

Myslím, že preto sa stal aj tým optimistickým prognostikom. Akoby mal pocit že, keď sa k osudu bude správať ako k takému, akým by sa mal stávať, on sa takým aj stávať bude. Asi ako to myslí Kierkegaard s ľuďmi. A mal pravdu. Aj sa tak stalo, ale až keď mu už všetci šediví od únavy a veku nadávali, len čo svoju pravidelnú optimistickú prognózu začal prednášať. Potom si ale zasa rýchlo posadali a našpičovali uši, aby im ani slovo neušlo.

Mal pocit, že je osobne zodpovedný za to, aby všetko na svete šlo tým najlepším mož-

ným spôsobom. Keď sme plánovali tretieho spoločného Silvestra, navrhol, aby každý niečo napísal a Silvester bude plný nášho zábavného a múdreho čítania. Zďaleka sme plán búrlivo privítali a zblízka vysvitlo, že Kusí chystali potravu pre telo a Šimečkovci písali. Zvlášť Peťo nás veľmi pobavil štúdiou o dezoxyrbonukleových kyselinách. Milan sa s úľubou prizeral ako všetci v úžase počúvajú, ničomu nerozumejú, až som sa ozvala fundovanou otázkou a rozvinuli sme diskusiu. Svojho času som z biológie robila štátnicu. Veľmi sme prispeli k nálade. Skončili sme u mitochondrií.

Malý Milan, ktorý sa dnes volá Martin M., prečítal svoj svižný fejtón, ktorý rázne končil do riti. Otec Milan sa tešil bez rodičovských mindrákov.

Eva nepísala nič, lebo je angličtinárka a nechcela nás privádzať do rozpakov, alebo nejak podobne sa to ospravednilo.

Zlatým klincom bol ale, samozrejme, Milanov futuristický fejtón. Ani neviem presne, či to bol fejtón, dávno som ten výtvar nevidela. Príbeh bol o tom, ako jeho priateľ M. Kusý oslavuje šesťdesiatku a prišla s ním robiť interview novinárka z akýchsi prestížnych svetových novín. Kládla mu otázky o jeho diele, disidentskej minulosti, o poctách a prijatiach u verejných činiteľov a tak podobne. Odohrávalo sa to v našom dome, ktorý mal v tom čase ďalšie poschodie, všetky dcéry boli študentkami prestížnych škôl, ktorási sa práve vrátila z USA. Manželka, žiaľbohu nemohla nič k tomu dodať, pretože bola práve na sociologickom kongrese v Riu de Janeiro, zato Bibina, naša fenka

sa vo svojom zrelom veku predvádzala v najlepší svetle.

Musím povedať, že dodnes si pamätám tú vôňu sviečky a ihličia, na ktorú mám zavesený pocit stiahnutého hrdla z tých nádherných obrazov, ktoré, ako sme dobre vedeli, zostanú krásnym snom. Príbeh gradoval tým, že novinárka bola čoraz viac nadšená, otázky boli stále intímnejšie, aj blok odkladala, či záznamník vypínala. Trochu tajomstva a tušenej erotiky, no, čo viac si ešte možno želať.

Keďže bol Silvester, tajne sme si každý asi vraveli, čo keby? Muselo to tak byť, lebo sme boli blažení ako deti, keď čakajú Ježiška. Aj keď v kútiku duše vedía, že to nebude bicykel.

Jubileum, na ktoré bol fejtón určený, medzičasom prešlo. Náš dom nemá ďalšie poschodie, ale trochu sa rozšíril do záhrady. Bibina, žiaľ, nežije. Ja som sa nedala na sociológiu, možno preto som nebola v Riu, ale cestujem kade tade. Jubilant mal aj pocty, aj interview. Celý fejtón je dosť popisný, z hľadiska faktov. Teda z hľadiska súčasných faktov.

Ibaže súčasným faktom chýba čosi, čo mal fejtón Milana Šimečku. Nevieť presne, čo to je. Vzájomný záujem, láskavosť, vášnivé zaujatie za človeka, za vec, za dielo.

Ja viem, povieť si, literatúra a život. Vždy to tak je. Lenže ja si pamätám viac Milana ako fejtón. U Milana to bola akási tvorivá ľudská sila, ktorou tvoril vlastný život a niesol aj životy druhých ľudí. To, čím sa stával súčasťou ich životov. Ako keď napísal našej mladšej: Milá Daďa, za chvíľu pôjdeš do školy. Určite už vieš čítať..

A Daďa na celý život pochopila, aké dôležité je učiť sa, aby rozumela knihám a svetu a ľuďom. Aká je to radosť a akých má k tomu vhodných rodičov, čo jej s tým pomôžu, zvlášť otca.

Vyštuďovala politológiu.

Keď sme oslavovali naposledy pred novembrom 89, už takí vyčerpaní čakaním a domovými prehliadkami, šediví a unavení, vytiahol Milan ťažký kaliber: na budúci rok pôjdeme k moru do Španielska, už to všetci potrebuje-me, slnko, piesok, červené víno, cítite to?

Odvtedy sme mali málo času. Nestihli sme povedať, čo sme povedať mali, a Milan ani nestihol svoje Španielsko. Pre seba nebol dobrým prorokom.

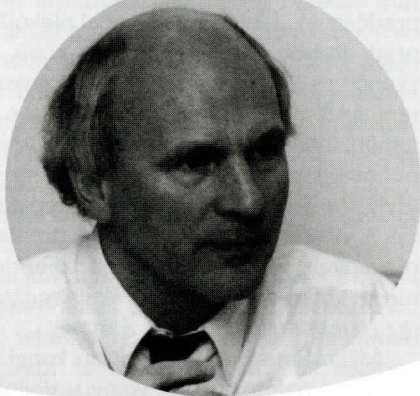
Máme málo času na seba navzájom. Aspoň na tú dovolenku do Španielska sa budúci rok vyberieme, všetci, ktorí dožijeme.

FRANTIŠEK MIKLOŠKO

Čas stretnutí, Kalligram 1996

Milana Šimečku som poznal ešte z čias komunizmu. Bol človekom otvoreným k sebe i k druhým. Ešte pred novembrom 1989 som ho často počul nahlas si klásť otázku: „Ako to, že ako mladí ľudia sme si nevšimli, že v päťdesiatych rokoch ľudia zmizli a my sme sa tvárili tak bezstarostne?“

Mal rád starého Paľa Čarnogurského, hľadal cestu ku kresťanskému disentu.

Premýšľal o viere a pamätám si, ako mi raz povedal, že sa pokúša modliť. Odišiel na Pražský hrad robiť poradcu prezidentovi Havlovi a tam náhle 24. septembra 1990 zomrel na infarkt. Chýba tu a často si naňho s úctou spomínam.

ALMA MÜNZOVÁTAKMER PO DESIATICH ROKOCH...
AFTER ALMOST TEN YEARS...*Písané pre / written for Nová Prítomnosť and K&K*

Pre mnohých mladších meno Milan Šimečka skamenelo do názvu nadácie. Pri toľkých menách, čo sa hrnú zo všetkých strán, ťažko rozlíšiť, ktoré si treba zapamätať. Čo dýchalo životom, myslelo, milovalo, padá do minulosti, do kníh, do pamätníkov, alebo do zabudnutia. Meno Milan Šimečka patrí k tým, ktoré by taký osud nemal stihnúť.

Ešte neuplynulo desať rokov od jeho smrti veľmi náhle, veľmi nečakanej a azda zbytočne predčasnej. Jeho život sa začal niekoľko rokov pred druhou svetovou vojnou roku 1930 a skončil sa 24. septembra 1990 krátko po zrušení systému, ktorému sa spočiatku s oduševnením upísal. Neskoršie narodení majú vždy pohotovo pripravený pohrdlivý úsmev pre omyly starších, pre ich klamlivé predstavy a ilúzie a vtesnávajú často ľudí do hotových, pripravených kategórií ochotne zabúdajúc, že medzi krajinami existuje škála možností, nezanedbaných. Aj nimi a znova.

Milan Šimečka dozrieval po konci najhroznejšej nejnelútošnejšej vojny v dejinách ľudstva, jeho vlasť oslobodila Červená armáda a nový štát sa k nemu ako sirote správal láskavo. Navyše ako sám kdesi napísal, spisovatelia a umelci, ktorých obdivoval a miloval, sa v predvojnovom Československu prihlásili vo veľkej väčšine k myšlienke socialistickej premeny sveta. Preto nečudo, že sa k nim pridala aj on. Trvalo roky, kým pochopil (a nie najprv na vlastnej ko-

For a great number of young people, the name of Milan Šimečka has become synonymous with the foundation that bears his name. Being bombarded with a great number of names from all corners, it is hard to distinguish which one is worth remembering. All that used to pulse with life, thoughts, love, inevitably falls into the past and is either remembered through books and recollections or becomes forgotten. The name of Milan Šimečka belongs to those names that should not be forgotten.

Not quite ten years have passed since his sudden, unexpected, and sadly premature death. His life began in 1930, a few years before the Second World War, and ended on September 24, 1990, soon after the fall of a regime that he had, at first, so emphatically embraced. Those born more recently often sneer at the mistakes, false beliefs, and illusions of those born earlier. The younger generation judges the older according to preconceived understandings of the past. They forget or ignore that between any two extremes there always exists a wide range of possibilities.

Milan Šimečka matured at the end of the most horrific war humankind ever experienced. His homeland was liberated by the Soviet Red Army and the new regime treated him with the kindness reserved for orphans. In addition, as Šimečka once wrote somewhere, the vast majority of writers and artists in pre-

ži, ale vlastnou, nepodkupnou jasnou hlavou), že teoretická konštrukcia komunistickej vízie, zrodenej pôvodne z humanistickej tradície osvietenstva, sa stala popraviskom - a to azda vtedy, keď sa osvietenská viera v rozum oddelila od humanizmu, podriadila sa mocenskému princípu a osud ľudského individua budúceho abstraktnému spoločenstvu.

Vo svojej 1967 vydanéj knihe o kríze utopizmu napísal: „Mnohé z utopických schém mali podobu starostlivo prepočítaného matematického modelu. No napriek všetkej starostlivosti existovala v utopických modeloch jedna neznáma a tou bol človek... Skutočný, historicky daný človek jednoducho do utopických systémov nezapadal...“ Dost' zavčasu pochopil, že aj socialistická prestavba a prevýchova zapadajú do utopických predstáv a systémov a sú v neriešiteľnom rozpore s veľkou nepostihnuteľnou neznámou v paralelograme síl, z ktorých sa skladá pohyb dejín, s človekom. Pochopil, že utópia zostáva utópiou, aj keď operuje vedeckými teóriami, že sa stáva zhubnou a zdegenerovanou, keď sa mení na každodennú prax, videl totiž, ako sa apoštoli menia na inkvizítora a masa na dav.

Milan Šimečka žil v čase, keď sa historický pohyb v kľúčovom okamihu dostal kyvadlovým efektom do imaginárneho streda, kde sa naskytla možnosť reflektovať obe krajnosti, medzi ktorými onen pohyb osciloval v celom tomto končiacom sa storočí. Mám na mysli obidve totalitné diktatúry cítiac už na krku hrozivých dych diktatúry fundamentalistov.

Milana Šimečku sa na určitý čas zmocnila fascinácia z predstavy o schopnosti človeka svet poznávať a týmto poznaním ho meniť smerom k vopred definovanému dobru. Jemnou vnímavosťou, vlastnou i cudzou skúsenosťou pochopil, že triesky lietajúce pri rúbaní hory nedokazujú ani potrebu rúbania, ani prítomnosť správnych rubačov, teda, že politika vyňatá z ľudských dimenzií, politika ako autonómna paradigma je neprijateľná a že princíp je čoraz nezlučiteľnejší s detailmi života. Videl, do akej miery je v organizme moci zakódované jej zneužívanie a do akej miery potrebujú nositelia moci záštitu dobrovoľných hlásateľov myšlienky poklesnutej na ideológiu. A keď nie dobrovoľne, tak násilím.

war Czechoslovakia whom he admired had given their allegiance to the project of the great communist transformation. It is not surprising that he joined them. It took a number of years before he realized - not through his any bitter personal experience but through his own unrepentant reasoning - that the communist project had become the burial place of that very enlightened humanism which had once inspired it. This twist took place at the moment when the enlightened faith in reason split from humanism, when the question of power and governance prevailed and the fate of humankind became secondary to the pursuit of an ideological abstraction.

In a book on the crises of utopia, Šimečka wrote: "a great number of utopian schemes have had the form of a carefully calculated mathematical model. Nevertheless, despite all the cautious calculation in every utopian model, there was one unknown and that was the human being... . A real human being anchored in history simply did not fit into utopian constructions...". He had come to realise that the socialist transformation and its societal re-education belong to the category of utopian visions and systems that stand in deep contradiction to the great, unfathomable whirlwind of human history. He realised that utopia remains utopia, even when supported by scientific theories, and worse, that these theories become malignant and degenerate when ordering day-to-day affairs. He saw how apostles turned into inquisitors and masses into a mob.

Šimečka lived in an age when the march of history had reached a crucial turning-point. From this juncture, he could see the full scope of the extremities characteristic of our own century, whether in the form of totalitarian dictatorship, fascist populism, or zealous fundamentalism.

For a while, Šimečka was fascinated by the idea that human beings can not only comprehend the world but that they can also shape its future according to a previously conceived ideal. Through astute reflection and through his own and others experience, he realized that politics stripped of the human dimension is increasingly incongruent with day-to-day

Milan Šimečka si popri filozofickom záujme a štúdiu, popri schopnosti abstraktného myslenia zachoval zmysel pre konkrétne, pre prax a najmä pre človeka v nej, pre jeho malé dejiny v rámci veľkých, čo patrilo k jeho obľúbeným a originálne rozvedeným myšlienkovým celkom hodným ďalších úvah. Za svoje poznanie bol ochotný niesť aj dôsledky a kto žil v tejto časti sveta vie, aké dôsledky prinášali so sebou úradne neschválené myšlienkové pochody a odmietnutie ich odvolať. Šimečka nepoznal rozpor medzi poznaním a konaním, čo sa inak a lapidárne dá nazvať aj mravným postojom. Imperatív etiky mu zakazoval používať hlavu na nemé prikyvovanie, a nie na myslenie.

Keď tak premýšľam, pod aký všeobecný pojem by som ho zaradila, vracia sa mi neodbytné slovo hrdina. Používam ho nie bez určitých zábran z hmlistej ošúchanosti tohto pojmu a šírky jeho záberu. Zahŕňa hrdinov ako Achilles a Cid až po hrdinov akčných filmov, ktorí z koní presadli na rýchle autá, a zároveň aj hrdinov našich všedných čias, mnohých bezmenných. A všetkých tých historických aj súčasných spája neotrasiteľný príkaz ísť za svojou hviezdou, ctou, slobodou, láskou.

(Viem, hrdina, aspoň literárny a romantický, musí za svoju ideu zomrieť krásnou hrdinskou smrťou, kým je mladý a statný a spisovatelia sa zaslúžili, že sa na nich nezabudlo. V našej triezvej prítomnosti, preplnenej vizuálnymi a verbálnymi informáciami, to má hrdina ťažké, lebo nežije v bájnnej jednoznačnosti a výlučnosti svojho osudu, ale aj všednému dňu.)

Toho hrdinu vidím v tom, že je obdarený talentom a charakterom a v súlade s tým žije, vidím ho v pohotovosti vziať na seba zodpovednosť za to, čo sa deje, ale aj za to, čo by sa diať malo a nedeje, a nie je ochotný mlčky vyčkávať, ako to dopadne, radšej sa vzbúri a búri. (Prostriedky vzbury sú podmienené dobou: kopija či písací stroj, proti inkvizícii alebo Štb). Nedať sa sposlušniť, aj keď mnohí to pokladajú za výstredné donkichotstvo.

Hovorím stále o Milanovi Šimečkovi a jeho dôslednom odmietaní rezignácie ako životného postoja.

Bral slovo za slovo, vracal mu jeho pôvodný neznásilnený zmysel, cítil sa zaviazaný kaž-

experience. He saw to what degree the mechanism of power is prone to abuse and to what degree the power-holders need ideologists who turn ideal into ideology.

Besides his philosophical interests and inquiries, Šimečka was also practically oriented and always concerned with the fate of ordinary human beings in the reality of the everyday. He was fascinated with the "little" history of the average person, as opposed to the "big" history of the mighty and powerful. This was his favourite and quite original intellectual perspective. Šimečka possessed the magical ability to talk to everyone, literally everyone, to listen with great interest, and to pose incisive questions. He was amazed by the variety of views and perceptions that others held. His passion for life was mirrored in his permanent interest in the human condition, in his insatiable curiosity about ordinary human beings living their "little" histories.

He was also ready to bear the consequences for his deeds. Whoever has lived in this part of the world knows the price that communism demanded from one holding heterodox views, especially if one refused to repent. For Šimečka, knowledge and action were not, and could not be, contradictory. The ethical imperative compelled him to use his head not for nodding but for thinking.

When reflecting upon Šimečka's place in our history, the word that comes to mind - and refuses to go away - is hero. I use this word with a certain reservation - since hero has come to have so many different connotations and can refer to anyone from Achilles and El Cid to Humphrey Bogart. In between, we have the heroes of everyday life, many of them poorly known, many even nameless.

What all of these historical and current figures have in common is that they possess the gifts of courage, compassion, and honesty. They conduct themselves accordingly to their convictions but are ready to take responsibility - both for what is happening and for what should be happening but is not. They are not content to wait passively for a better outcome but instead take action towards shaping the outcome that is most just, sometimes at the expense of their personal comfort and safety.

dé jedno nielen zvažovať, ale aj odkrývať, ak sa použilo na zahalovanie myšlienok, skutočností, pravdivosti.

S tým súvisela aj jeho očarujúca schopnosť s každým, ale naozaj s každým sa pozhovávať, so záujmom počúvať a dávať skúmavé otázky vyvierajúce z jeho neraz až detského údivu, čo všetko sa môže vyskytovať. Jeho záujem o život sa odzrkadľoval v trvalom záujme o cudzie skutočnosti. O rozhovor s mnohými drobnými existenciami žijúcimi svoje malé dejiny. Ale bol aj schopný a pripravený stretnúť sa so sebou samým nielen v samote väzenia. Kto si prečítal jeho Listy z väzenia, od príhovorov rodine a priateľom až po úvahy o povahe skutočnosti vydolované z nútenej samoty a proti a napriek nej, neskoršie fejtóny, úvahy, analýzy, komentáre, zistí, že Šimečkovu premýšľanie je nepodkupne presné, každému zrozumiteľné, múdre a láskavé. Preňho ľudský príbeh predchádza teóriou. Každý prozumieme originálnemu pohľadu v Obnovení poriadku, smutne zlostným denníkovým záznamom v Konci nehybnosti, keď Milan Šimečka už počul praskot v práchnivejších štruktúrach systému, hoci mnohí definitívne strácali akúkoľvek nádej. Bol milý a chápaný, priateľský a tolerantný a preto sa neodvažujem napísať, že jeho knihy by mali byť povinným čítaním pre budúcich historikov, politológov, novinárov a vôbec pre každého, kto chce vedieť niečo o dobe, v ktorej žije - a nielen preto, že minulosť vrhá dlhé tieň do dneška. Často si v duchu poviem, čo by asi na to či ono, na toho či onoho povedal Milan Šimečka. Bolo by to iste výstižné, aj smutné a vždy s úsilím pochopiť. Aj nepochopiteľné. Ale asi by aj dnes narazil na hranice svojej tolerancie, tak ako v časoch, keď sa jasne vyslovenými myšlienkami vzpriechil veľkým dejinám takým nežičlivým k jeho malým. Veľmi chýba.

The ends and means of such heroic action are conditioned by the available resources and the prevailing circumstances: a javelin or a typewriter, against inquisition or against secret police.

Milan Šimečka held to the conviction that one must not succumb to resignation and despair, but must resolutely challenge it. This spirit of rejecting resignation shaped his intellectual endeavours. He took words seriously, always seeking to give them back their original, unmolested meaning. He felt the need not only to weigh and examine the meaning of each word but also to expose any attempt to use words to cover up reality or obscure truth. He was also ready to confront himself and not only within the confines of prison walls. Whether one is reading his Letters from Prison, his intimate conversations with his family and friends, or his more studied reflections on the state of society which emerged from his solitary years in prison, or his later essays and commentaries, it becomes clear that Šimečka's observations are steadfastly accurate, intelligibly formulated, and filled with compassion. Everyone now understands the originality in his book, The Restoration of Order, and his sorrowful and indignant chronicle, The End of Immobility. In each of them, Šimečka detected the barely visible but telling signs of the decomposition of communism, and inspired hope at a time when hopelessness seemed more appropriate.

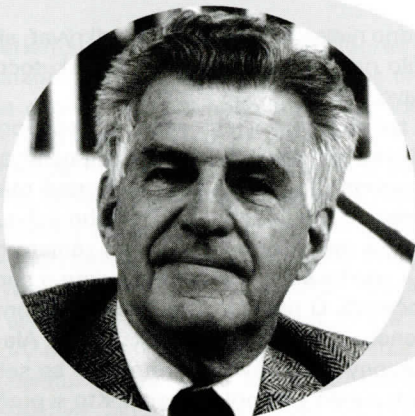
Šimečka was a kind, compassionate, tolerant and amiable man. He was also a humble man.

And for that reason, I hesitate to suggest that his books should be compulsory reading for future historians, political scientists, journalists. Šimečka's writings offer the younger generation a rare opportunity to reconnect to a past that - however recent - has been too quickly forgotten. More than that, Šimečka's life and work is a vivid illustration of just how consequential the "little" history of one man can be to the "big" history of our world. He is very much missed.

H. GORDON SKILLING

OSOBNÁ SPOMIENKA A PERSONAL REMINISCENCE

Písané pre / written for Nová Prítomnosť and K&K

Je pre mňa ctou, že môžem mojím príspevkom vzdať hold Milanovi Šimečkovi, jednej z najväčších postáv moderných českých a slovenských dejín a môjmu blízkeho osobnému priateľovi. Iní autori budú nepochybne hovoriť o jeho diele - jeho bibliografia má okolo dvesto titulov. Dovoľte mi preto, aby som sa obmedzil na niekoľko osobných spomienok na stretnutia s týmto nevšedným človekom, ktoré sa po mnohé roky odohrávali v Bratislave i v Prahe.

Prvýkrát som sa s Milanom stretol v roku 1975, päť rokov potom, čo ho prepustili z Vysokej školy múzických umení v Bratislave. Predtým bol dlhé roky členom komunistickej strany, prednášal marxizmus-leninizmus a neskôr filozofiu a napísal niekoľko prác o utópiách. Po vylúčení z komunistickej strany a po odchode z fakulty roky pracoval ako bagrista - vtedy sa zblížil so svojimi kolegami - obyčajnými robotníkmi, a to v rozhodujúcej miere ovplyvnilo jeho myslenie. Hovoril mi o tom, ako si robotníci vedia zariadiť, aby nemuseli príliš veľa pracovať, a ako nenávidia Gustáva Husáka. V týchto rokoch nepísal práce určené na publikovanie, napísal však mnoho listov svojmu blízkeho priateľovi Vilémovi Prečanovi, ktoré neskôr vyšli v Nemecku.

Keď sme sa v roku 1977 opäť stretli, Milan bol nezamestnaný a s vervou písal pre samizdat. Tak trochu konšpiratívne sme sa stretli na veľkom parkovisku pri rieke pod bratislavským hradom. Uvítal, že som udržiaval tesný kontakt

It is an honour to participate in paying tribute to Milan Šimečka, one of the great figures of modern Czech and Slovak history, and my dear personal friend. I am sure that others will comment on his written work - there are some two hundred items in his bibliography. May I therefore limit myself to some personal reminiscences of my meetings in Bratislava and Prague over many years with this remarkable person.

I first met Milan in 1975, five years after his dismissal as lecturer at the Faculty of Music in Bratislava. Prior to that he had been a communist for many years and had lectured on Marxism-Leninism and later philosophy, and had written several major works on utopias. During the years after his purge he had worked as an excavator - this had brought him into close touch with ordinary workers on the job and had a decisive influence on his thinking. He reported to me on the workers' ability to avoid doing much work and on their hatred of Gustáv Husák. During those years he had not written for publication but had penned many letters addressed to his friend, Vilém Prečan, and later published in Germany.

When I saw him again in 1977 Milan was unemployed and busily engaged in samizdat writing. We met somewhat conspiratorially in

s jeho priateľom Prečanom v Nemecku. Neskôr mi raz pri obede na Kalinovej chate slávnostne, aj keď zo žartu udelil Rad bieleho leva (vyznamenanie, ktoré som po vyše desiatich rokoch skutočne dostal od prezidenta Havla). Milan mi povedal, že nepodpísal Chartu; mal pocit, že ako Čech žijúci na Slovensku by ju nemal podpisovať. Duchom bol, samozrejme, chartista a udržoval úzke kontakty s českými chartistami z Prahy a Brna. V Bratislave boli s Mirom Kusým takmer jedinými predstaviteľmi opozície, ale Milan už vtedy písal jeden provokatívny samizdatový článok za druhým, vrátane knihy Obnovení pořádku, ktorá je brilantnou analýzou reálneho socializmu a politiky normalizácie za Husákovho režimu. Ako raz povedal, „explózia slobodnej kultúry“, ktorej významnou súčasťou boli aj jeho práce, bola „účinnou zbraňou proti lži, útlaku a hlúposti“.

V nasledujúcich rokoch sme sa stretávali pravidelne, viac alebo menej verejne, v Rybárskom cechu - reštaurácii pod hradom, v slovenskej kolibe v Ľapčatoch, mimo mesta, v reštaurácii vo veži nového mosta cez Dunaj a často aj v jeho byte na Pražskej ulici. Niekedy ho z Prahy upozornili na skorý príchod Byrona, ako ma nazývali. Inokedy som sa zjavil nehočákvane, akoby som práve prišiel, ako hovorieval, električkou zo svojho bytu v Toronte.

V roku 1978 sme sa rozprávali o jeho názoroch na disidentskú činnosť. Milanovi sa nepozdávala predstava, že by Charta 77 mala byť politickejšia; bol presvedčený, že pokojné postupovanie krok za krokom povedie k malým zmenám k lepšiemu. Pyšne mi ukazoval koláž s motívom ukrižovania od Jiřího Koláře, ktorú mu pražskí spisovatelia udelili za najlepšiu knihu roka, Obnovení pořádku. Vycestoval do Prahy, aby si ocenenie prevzal, ale na stanici ho čakala polícia a musel sa vrátiť späť. Keď som mu povedal, že knihu chcú vydať v zahraničí, vložil si hlavu do dlaní a uprene sa zadíval von z okna. Bol na svoju knihu hrdý; ako priznal, bola to „jediná vec, ktorá dávala jeho životu zmysel“, bál sa však následkov. Jeho milovaná žena Eva prijímala Milanovu disidentskú činnosť s výhradami a bála sa následkov, ktoré by mohli poznamenať Milanov život i život jeho rodiny. Keď ho vzápätí odsúdili na tri-

a big parking lot on the river under the Castle in Bratislava. He welcomed me as a close link with his dear friend, Vilém Prečan, in Germany. Later on, at a picnic table at the Kalinas' dacha he solemnly but jokingly bestowed on me the Order of the White Lion (an honour which I actually received more than ten years later from President Havel). Milan told me that he had not signed Charter77, he felt that it was not appropriate for him, a Czech living in Slovakia, to sign. Of course, he was a Chartist in spirit and kept in close touch with the Czech Chartists in Prague and Brno. In Bratislava, with Miro Kusý he was almost alone as an oppositionist, but he had already begun to write what was to be a steady stream of provocative samizdat articles and books, including The Restoration of Order, a brilliant study of real socialism and the policy of normalization under Husák. As he once said, "the explosion of free culture" of which his writing was an important part, was "an effective weapon against lies, oppression and stupidity".

In the years that followed we met regularly and more or less openly - in a fish restaurant under the Castle, in a Slovak chalet in the Carpathians, outside the city, in the restaurant in the tower of the new bridge across the Danube, and often in his apartment on Pražská street. Sometimes he was warned from Prague of the impending arrival of Byron, as I was called. Sometimes I turned up unexpectedly, as he said, as though I had just taken a street car from my home in Toronto.

In 1978 we talked of his views of dissident activity. Milan did not sympathize with the idea of making Charter 77 more political and believed that a quiet, step by step approach would bring about small changes for the better. He showed me with pride the collage of the crucifixion by Jiří Kolář which the writers of Prague had awarded him for the best book of the year, The Restoration of Order. He had journeyed to Prague for the award but had been seized by the police at the station and forced to return. When I told him of the plans for publishing it abroad he put his hands to his head and gazed out of the window. He was proud of his achievement - "the one thing

násť mesiacov väzenia, bolo to pre ňu zdrvivúce. Zatelefonoval som mu niekoľko hodín po prepustení z väzenia - chcel som ho privítať doma, ale bol taký rozochvený, že takmer nedokázal hovoriť po anglicky. Jeho mladší syn nasledoval otcov príklad a tiež písal pre samizdat.

V osemdesiatych rokoch sme mali dve pamätné stretnutia. V roku 1984 sa odohralo čosi, čo nazval zázrakom - znovu sme sa stretli s Jiřinou Šiklovou v pražskom byte našej blízkej priateľky Lisy Rudinger. Neskôr v tom istom roku prišiel s Evou a manželmi Kusými na chatu Eviných rodičov neďaleko Brna. Rozprával mi o svojich zážitkoch z väzenia a o svojej novej práci - pracoval ako dokumentarista. „Neboli sme skutoční disidenti, ba ani sme nežili politikou“, povedal mi vtedy. Vravil, že sa iba napriek všetkým ťažkostiam pokúšali tešiť zo života. Jeho očakávania boli ešte stále veľmi skromné. Neočakával veľkú zmenu - a iste neočakával revolúciu ani žiadnu utópiu. Ich nezávislá činnosť bola aktom morálneho odporu voči režimu a jeho „civilizovanému násiliu“, ako sa vyjadril.

Keď sme sa v roku 1987 opäť stretli, hovoril, že veci sa začínajú meniť - nie v dôsledku mocenských politických bojov, ale v dôsledku sociálneho vývoja, ktorý napokon povedie k zmenám na vedúcich postoch a v politike. Milan s Evou pricestovali do Prahy, keď sme s mojou ženou Sally oslavovali zlatú svadbu - päťdesiate výročie nášho sobáša. V Starej radnici a na obede v Obecnom dome sa zišlo 20-25 disidentov vrátane Václava Havla. Po obede mi povedal, že táto udalosť bola preňho tou najkrajšou udalosťou za posledné dlhé roky a že mu vohnala slzy do očí. Po obrade pri pohári vína v historickej reštaurácii pri Starej synagóge žartom vyhlásil, že to bola v istom zmysle historická chvíľa - „akési zmierenie medzi nami a režimom“!! Prorocky predpovedal, že o tri roky to bude ešte lepšie a že Vilém Prečan tu bude sedieť s nami.

A potom v roku 1990 skutočne nastala zmena. Stretli sme sa v jeho pracovni na Pražskom hrade, kde pracoval ako prezidentov poradca. Kráčali sme po „chodbách moci“, ako som ich nazval - a on so smiechom odvetil, že by to bol dobrý názov pre jeho nasledujúcu knihu. Keď

which gave meaning to his life“, he confided, but feared for the consequences. His dear wife, Eva, accepted his dissident activity with reserve and was afraid of the effects it would have on the life of Milan and the family. His subsequent imprisonment for thirteen months was devastating for her. I called him a few hours after his release from prison to welcome him home and he was almost too shaken to speak in English. His younger son followed his example and wrote in samizdat.

During the eighties we had two momentous rendezvous. In 1984 we had what he called “a miracle”, a reunion with Jiřina Šiklová in the Prague apartment of our dear friend, Lisa Rudinger. Later that year he came up from Bratislava, with Eva and both the Kusý's, to the ‘chata’ of Eva’s parents near Brno. He told me of his prison experience and of his new work as a documentarist. “We were not really dissidents, or even political people“, he told me, they did try to enjoy life in spite of hardships. His expectations were still modest. He did not expect great change, and certainly did not look either for revolution or a utopia. Their independent activity was an act of moral defiance of the regime and its “civilized violence” as he called it.

When we met again in 1987 things were already beginning to change, he said, as a result not of power political struggles, but of social development which would eventually bring about changes in leadership and in policy. Milan and Eva came to Prague for the celebration of our 50th golden wedding anniversary in ‘Staroměstská Radnice’ and dinner in the ‘Obecný dům’ - both of which were attended by some 20 to 25 dissidents, including Václav Havel. This occasion, he said after the dinner, was the most wonderful event for many years, it had brought tears to his eyes. After the ceremony, over a glass of wine at the historic Old Synagogue Restaurant, he said jokingly that it had been a kind of historic moment, “a reconciliation of us and the regime“!! In three years, he predicted prophetically, things would be still better and Vilém Prečan would be sitting here with us.

Then in 1990 things had indeed changed.

SKILLING V ŠIMEČKOVEJ PRACOVNI NA PRAŽSKOM HRADE, LETO 1990
SKILLING IN ŠIMEČKA'S OFFICE AT THE PRAGUE CASTLE, SUMMER 1990

sme neskôr obedovali spolu s Vilémom a Helenou Prečanovcami a s Jiřinou Šiklovou v Levom dvore, všetci hovorili o tom, že po páde komunizmu ľuďom chýba samostatnosť a ochota pracovať. Milan nostalgicky spomínal na zlaté disidentské časy a zdalo sa, že vo svojej vysokej funkcii sa necíti doma - vrazil, že by bol radšej zostal nezávislým kritikom v Bratislave. Prácu poradcu prijal zdráhavo až keď mu Havel povedal, že sa riadi Dalajlámovou radou, aby sa pri výbere svojich poradcov vyhýbal tým, čo majú osobné ambície a dôveroval iba tým, čo ich nemajú. Milan najprv rozdelenie Československa neočakával, ale začínal si ho uvedomovať v celej jeho vážnosti. Zaoberal sa týmto problémom predovšetkým teoreticky. Bol presvedčený, že osemdesiat percent Slovákov chcelo zostať v spoločnom štáte s Čechmi. Prezident sa rozhodol zriadiť prezidentskú kanceláriu na Bratislavskom hrade, aby Slováci cítili, že je ich prezidentom. Žiaľ, nestačilo to a ani Milan, ani prezident nemohli o dva roky neskôr rozdeleniu nijako zabrániť.

Netušil som, že na tomto obede sme sa stretli posledný krát - o mesiac nato neočakávane zomrel. Mal ísť do Vancouveru prednášať na University of British Columbia a cestou sa zastaviť u mňa v Toronte. Jeho tragická smrť znamenala pre mňa stratu veľkého osobného priateľa a pre prezidenta stratu múdreho poradcu. Dnes žije iba v našich spomienkach a v spomienkach mnohých ďalších ako odvážny a múdry človek (a ako človek s veľkým zmyslom pre humor), ktorý prispel k pádu komunizmu v Československu - a keby žil, možno by ešte významnou mierou prispel do života oboch slobodných krajín.

Z anglického originálu preložila **Lubica Hábová**

We met at his office in the Castle, and walked down "the corridors of power", as I called them - a good title for his next book, he said laughingly. Later at lunch in the Lion's Court with Vilém and Helena Prečan, and with Jiřina Šiklová, all were obsessed with the fact that after the fall of communism people lacked independence and a readiness to work. Milan waxed nostalgic about the golden days of dissidence and did not seem to feel at home in high office - he would have preferred, he said, to have continued as an independent critic in Bratislava. He had reluctantly accepted the job only when Havel had told him of the Dalai Lama's advice. In choosing his advisers, he had said, Havel should shun those who had personal ambitions but trust only those who had none. At first Milan did not expect separation of Czechs and Slovaks but had come to realize its full seriousness. The problem was foremost in his mind. He was convinced that eighty percent of Slovaks wanted to remain in a union with the Czechs. The President had decided to establish an Office of the President in the Bratislava Castle to give Slovaks the feeling that he was their President. Alas, this did not suffice, and neither he nor the President could do anything to prevent partition two years later.

Little did I know that this lunch with him was to be our last meeting before his sudden and unexpected death one month later. He was to have journeyed to Vancouver for a lecture at the University of British Columbia and was to have stopped off for a visit with me in Toronto. His tragic death was for me the loss of a great personal friend, and for the President, of a wise counsellor. Now he lives only in our memory and the memory of many others as a man of courage and of wisdom (and of great good humour) who contributed much to the fall of Communism in Czechoslovakia and had he lived, might have made other notable contributions to the life of the two liberated countries.

ZUZANA SZATMÁRY SZATMÁRY O ŠIMEČKOVI

Písané pre / written for Nová Prítomnosť and K&K

Leto sa v Bratislave zvykne rozľaľovať bez ohľadu na režim a dobu. Vždy je nejaká doba. Vraciam sa z nočnej a potom z celodennej služby v polepšovni na dolniakoch, podvečer sa skočím okúpať na Zlaté piesky, zozadu a zadarmo. Na rohu Obrancov mieru, Pražskej a Malinovského stretám mamu, ktorá napriek lepeniu obálok v zatuchnutom úrade a napriek režimu žiari a poteší ju, keď sa za ňou s uznaním obzrie hoci aj orgán Verejnej bezpečnosti. Otec natiera v Slovnafte zábradlia, opálený ako kočovný Cigán. Stojíme obe v rade na zmrzlinu na zastávke trolejbusu. Vysoký štramák a vyfachaný fešák pred nami nás pozýva a kupuje tri porcie. Mama mi predstavuje Šimečku.

S obdivom a rozkošou sa zúčastňujem galantnej a koketnej debaty manuála-filozofa a herečky-baliarky kníh, sú neuveriteľní, horúca križovatka sa mení na rakúsko-uhorský Prešporok a títo dvaja zužitkovávajú v čarovnej konverzácii všetko, čím boli predtým a čím neprestali byť. Šarm a komplimenty sa sem-tam jemnými prstíčkami dotknú aj mňa. Odvtedy som si nikdy nekúpila dávkovanú zmrzlinu.

Hrozno je kyslé a tak som sa s otcom naučila piť s kávou tuzemský rum. To si obaja môžeme dovoliť v každej kaviarni. Podarilo sa mi konečne ako-tak slušne zamestnať. Veľká výhoda je, že v inžiniersko-projektovej organizácii mám prístup ku xeroxu, čo je v tých časoch potrebný unikát. Šedivo mrholí, svetla sú slabé a otec ma otravne poučuje o konšpirácii pri rozmnožovaní. Mám pocit, že už neznesiem celoživotné kontrolovanie, preverovanie a poučovanie, nedôveru. Učitelia, rodičia, zamestnávateľia. Ak vraj dôverujú, tak preverujú. Prichádza Milan Šimečka a otec hovorí, ako mi treba zdôrazniť a ešte inak vysvetliť, čo mám a čo nemám robiť. Šimečka chvíľu počúva, pozrie na mňa a usmeje sa: „Netreba jej nič hovoriť, vie, čo má robiť, dôveruj jej. Ja jej dôverujem.“

Drnčí pokladňa, stromy sa v daždi nehýbu, nevidno na druhý breh Dunaja, o piatej musím vstávať do práce. Prvýkrát v živote mi niekto povedal, že mi verí.

Malý brat mojej kamarátky Mangy, Samko Abrahám, prekvapujúco preletel železnú oponu a prišiel domov na návštevu z Kanady. V tradične pohostinnom dome na Suvorovovej ulici sa jeho mama prekonáva, šedivosť a nuda znormalizovaného mesta zívajú cez veľké okná na prepchatý stôl. S udivenou zdvorilosťou počúvam o svetovom intelektuálnom ruchu, o akýchsi nových trendoch v myslení, o knihách, ktoré nikdy neprečítam. Malý brat poriadne vyrástol, odprevádza ma za roh na Fučíkovú, kladie mi otázky. „Poznáš Milana Šimečku? Chcel by som sa s ním stretnúť. Mohla by si povedať otcovi, dalo by sa to zariadiť?“ „Nie, vôbec nie,

ani neviem, o kom hovoríš, opýtam sa.“ Samko sa čuduje, „...to nie je možné, vieš ty vôbec, aké veci píše?“ a ja krútim hlavou. Nemám žiadny pocit, iba nezmyselne hovorím, nie, nepoznám. Lebo sľub je ako oltár, vystavený bohu.

•

Đuro Špitzer, môj otec, bol od Milana Šimečku omnoho starší. Napriek tomu som pri ich rozhovoroch mala vždy opačný dojem. Otec o mame často tvrdil, že na jej šťastie nikdy nedospela, on však popri „starom Milanovi“ pôsobil ako chalan, rozčúľil sa, vyletel, sporil sa. Mala som párkrát možnosť počúvať drásajúce rozhovory o vine a zodpovednosti za ich komunistickú minulosť. Leitmotívom týchto rozhovorov bez šťastného konca bolo v zime roku 1989 a nasledovných niekoľko mesiacov toto: „Nemôžeme ísť do funkcií, nemáme právo nikomu radiť. Búrali sme kapitalizmus a budovali komunizmus. Ako by sme teraz mohli s čistým svedomím búrať komunizmus a budovať kapitalizmus?“

Hľadanie viny a zodpovednosti pôsobilo na mňa v ich vlastnej interpretácii ochromujúco a deptajúco, lebo v tom čase ich oboch okiadzali a uctievali. Milan Šimečka bol predsedom našej nadácie a denne som bola svedkom jeho kontinuálnej zvedavosti na ľudské osudy, zábery, úmysly. Akoby sa neustále chcel ešte čosi dozvedieť, akoby títo opytovaní mali čomusi poslúžiť. Múdry je ten, kto sa učí od každého človeka.

•

Otec mal na mňa vždy obrovské nároky. Intelektuálne, športové, charakterové, študijné. Priznať, že niečo neviem alebo nevládnem, bolo neodpuštitelné. Prvý muž v mojom živote, ktorý bez ostychu priznal, že niečo nevie a zvyšoval hodnotu toho druhého svojimi otázkami, bol Šimečka. Na cestách do Prahy ma naučil, že nie je hanbou nevedieť a nie je hanbou pýtať sa.

Pred vynúteným a vyproseným odchodom Milana Šimečku na Pražský hrad k prezidentovi Václavovi Havlovi sa okolo jeho syna, „malého Milana“, môjho priateľa a mňa kopili a rojili možnosti, funkcie a pozície, posty v zahraničí. Stále som mala pocit, že všetko je akýsi omyl, že také nebýva, že zase niekto povie, že sme outsidersi, veď nič poriadne nevieme. „Starého Milana“ kváril choroba a on aj môj otec akosi neradostne a bokom, nedvojak, sem-tam vykročili z navčicenej pózy nezávislých šarmanťákov. Pochybovali veľmi vecne a môj otec neustále otravoval: „Po eufórii príde pomsta.“ V nadácii na Staromestskej si „starý Milan“ pred odchodom do Prahy posadil pred seba „malého Milana“ a mňa a s prekvapivým unaveným pátosom, nejako sa tam ocitol náš kamarát Miloš Žiak, povedal: „Odchádzam proti svojej vôli, ale vy nikam nechodte, Slovensko vás bude potrebovať.“ Ako osprostený pajác som rovnako pateticky prikývla. V roku 1999 mi do talk-show v septembri v rádiu Twist zavolał dôchodca Julio: „A vy čo ste urobili pre Slovensko?“

•

Majitelia mŕtvych zahájili po absurdnej pražsko-hradnej smrti Milana Šimečku šimečkovský boom. Môj otec niekoľko ráz utrúsil, že dúfa, že po jeho smrti to nebude tak prešpitzerované, ako vykladači Šimečku prešimečkovali slovenskú intelektuálnu skutočnosť. „Nerád by som po smrti liezol niekomu tak na nervy, ako mi po smrti lezu na nervy Šimečka a Tatarka.“

•

Stalo sa, že ktosi stratil perlu. Nech sa ocitla kdekoľvek, zostane perlou, ale vlastník neprestáva oplakávať stratu. Podobne smrť spravodlivého je citeľnou stratou pre dobu, do ktorej patril. /Talmud/.

JIŘINA ŠIKLOVÁ

VZPOMÍNKA NA MILANA ŠIMEČKU THE MEMORY OF MILAN ŠIMEČKA

Písané pre / written for Nová Prítomnosť and K&K

Za sklem knihovny v jídelně mám velkou černobílou fotku Milana Šimečky. Silné brýle na očích, pravou ruku rozevřenou, trochu atypicky v saku a s kravatou. Proč ne, bylo to již po převratu, v září 1990, přesně čtyři dny před jeho smrtí. To ale nevěděl ani on, ani my. Diskutovalo se o národnostních otázkách a prvních signálech o možném rozdělení Československa. Milan byl z toho nešťasten. Přestože psal svoji habilitaci o utopiích, sám byl idealista a utopista a moc reálně na zemi nestál. Nechtěl nikdy dělat politiku a přesto ji - vlastně proti své vůli - dělal.

Scházeli jsme se občas na jeho chalupě v Cyrilově. Základ tvořila parta těch, co jsme kdysi byli společně ve vězení. Další se připojili. Milan dovedl sdružovat lidi, a na každém setkání si dokonce připravil jakýsi program, kladl nám otázky a my se museli k jeho otázkám vyjádřit. Tím rozpoutal diskusi. Pamatuji se na jednu z těch otázek, které skoro vždy opakoval. Představte si, že nastane svoboda a vy budete mít k dispozici tři minuty v rádiu nebo televizi. Co řeknete? Jste na to připraveni? Na svoji odpověď si již nevzpomínám, ale Milanovu si pamatuji. Za nejdůležitější považoval říci lidem, že za to, co zde se stalo se

I have a big black-and-white photograph of Milan Šimečka behind the glass of the bookcase in my dining room. He is wearing thick eyeglasses, his right hand is outstretched, and, somewhat atypically, he is dressed in a jacket and tie. And why not? For the picture was taken soon after the changes, at our meeting in September 1990, exactly four days before he died. Of course, neither he nor we knew it then. A discussion was underway at that time about the national question and about the first signs of the possible break-up of Czechoslovakia. This prospect made Milan unhappy.

Milan was an idealist and a utopian, his feet were never firmly planted on the ground. He should have known better, perhaps, because he had written his doctorate about the false promise of utopias. He never wanted to get involved in politics and yet was involved in it despite himself.

We used to meet occasionally at his country house in Cyrilov. The core group comprised those who had been imprisoned together in the past. Others joined us. Milan had a real talent in bringing people together to talk: he prepared the agenda for each meeting, and drew up a list of questions that he would then make us answer. This is how he started each discussion. I remember one question that he often repeated: "Let's imagine freedom comes and you will have three minutes at your disposal on the radio or on the television.

ŠŤASTNÍ OPĚT SPOLU / A HAPPY REUNION IN JUNE 1984 IN PRAGUE: ŠIKLOVÁ, SKILLING, ŠIMEČKA

společností, s hospodářstvím, s morálkou lidí, nemohou jenom Rusové, tedy Sověti, ani jenom nomenklatura, ale především my sami, tedy naše společnost, Češi a Slováci. Obával se, že lidé budou mít snahu vše svěst na druhé, sami se stylizovat do role obětí. Předvídal, přestože nebyl prognostik, docela dobře.

Ludvík Vaculík v jedné takové Milanově anketě řekl, že by se napřed přesvědčil, že je to skutečně „life“, tedy jasně necensurované vysílání, a tedy, že již zde opravdu existuje svoboda. Pak by prý mikrofon přenechal někomu jiného, protože by to znamenalo, že censura byla zrušena, moc ÚV KSČ padla, a tak prý politiku mají dělat politici, a ne spisovatelé. Milan s tím ale nesouhlasil. Když jsme se všichni vyjádřili, měl pro nás Milan Šimečka ještě jednu odměnu. Tedy ne pro všechny, jenom pro ty, kdo dobrovolně umyli nádobí. Kdo nádobí uklidil, mohl se podívat na dlaždičky, jimiž byla pokryta stolička vedle dřezu, na kterou se nádobí pokládalo. A tam byla krásná dlaždička s portrétem J. V. Stalina a Klementa Gottwalda. Portréty jsme se potěšili.

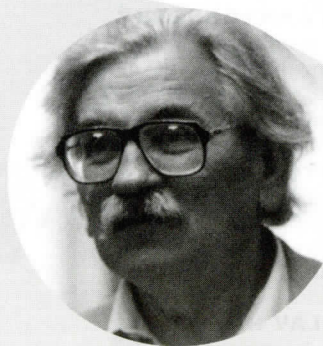
What would you say? Are you prepared for that?" I cannot remember my answer but I remember Milan's. He considered it most important to say that all that had happened to our society, our economy, our moral life under communism was not only the responsibility of the Russians, then Soviets, or the nomenklatura, but also – and above all – our own responsibility, the responsibility of our society, the responsibility of average Czechs and Slovaks. He feared that people would blame others for everything and clothe themselves in the role of victims. Though he was not a professional forecaster, his prediction was pretty accurate.

Ludvík Vaculík's response to the question was that he would first check to see that the broadcast was live and uncensored, to ensure that freedom really existed. He would then leave the microphone to someone else, since that would signify that censorship was abolished, that the rule of the Central Committee of the Communist Party was over, and that writers could now safely leave politics to the politicians. Milan did not agree.

After we all said what we thought, Milan Šimečka had another surprise for those of us who volunteered to wash up the dinner dishes. Whoever helped put away the dishes was allowed to take a look at the tiles that covered the seat of the chair next to the sink. And there were a pair of beautiful tiles bearing the portraits of J. V. Stalin and Klement Gottwald. Those portraits delighted us.

LUDVÍK VACULÍK HLEDÁNÍ V PÍSKU

Písané pre / written for Nová Prítomnosť and K&K

Byl to Vladimír Blažek z Brna, který v kterémsi roce počínajícího „obrodného procesu“ pravil, že mě seznámí s člověkem, jehož musím znát, protože je v čemsi souladný se mnou a v nečem jiném je kontrapunktický. A setkali jsme se všichni tři, já, on a Milan Šimečka, v Kroměříži. Vladimír byl takový skladebný člověk: cítil, čeho, koho je třeba, aby skladba byla dobrá, uplná. A to se potvrdilo. Milan potom byl opěrným prvkem naší společnosti: představoval v ní budoucnost.

Ve skupině okolo *Obsahu* se sešli i lidé, kteří by se k sobě v normálních poměrech sotva dostali: protože lidé se shlukují pro příbuznost. My jsme drželi všichni pohromadě přes rozličnost. A to znamená vlastně, že nás spojovala jakási lidská vlastnost, jež převažuje nad ideologií, dokonce nad názorem. Milan byl analytik, který v deprimujícím chaosu událostí, událostí většinou bez pohybu, uměl najít prvek vývoje, slibný moment. Tehdy, v těch sedemdesátých a dalších letech se toho opravdu málo dělo, všecko bylo jakoby opakem dění: kamenělo. Myslím, že Milanova politologická metoda sa zakládala nikoli na faktech a jejich výběru, ale ... na jeho povaze. Prostě to, co jiný viděl beznadějně, on potřeboval drobně přeskládat, obrátit, podrobit otázce, aby přece jen našel zrno budoucnosti. Jako zlatokop, který přeosivá a propláchně tuny písku pro šupinku zlata. Také zlatokop a nezlatokop se vlastně liší po-

vahou, letorou, zatímco terén je pro oba stejný.

Ale vnímal jsem Milana také jako otce synů a manžela své ženy. Po setkání, cestou domů, večer před usnutím a podobně, vracela sa mi jeho gesta, slova i jejich tón, a provokovala mě ke srovnávání s mými: působila na mě nabádavě. Mám říct, proč mi ho bylo líto? Někdy ho ve vzpomínce vnímám jako děcko, většího kluka. Myslím, že životu víc dával, než dostával, a mezi dlužníky jsem i já. Když umřel, nejprve jsem to jaksi neuznával ani. Myslel jsem na něho často. Teď, co už na něho vzpomínám málo, je v tom pocit viny: něco jsem měl já víc dělat, dávat...

ŠIMEČKA A VACULÍK, 1978

JÁN ČARNOGURSKÝ

politik, právnik a predstaviteľ kresťanského disentu pred r. 1989; Predseda vlády SR (1991-1992), t.č. minister spravodlivosti SR / *politician, lawyer and before 1989 a representative of Catholic dissent in Slovakia; Prime Minister of Slovakia (1990-1991), currently the Slovak Minister of Justice - PRIVATE*

VÁCLAV HAVEL

politik, dramatik a signatár Charty 77, prezident ČSFR (1989 až 1992), od roku 1993 prezident ČR / *Politician, dramatist and before 1989 a political dissident; President of Czechoslovakia (1989-1992), and of Czech Republic since 1993*

IVAN KADLEČÍK

spisovateľ, žije v Pukanci / *Slovak writer, proscribed during the Communist era*

AGNEŠA KALINOVÁ

novinárka, pôsobila v Kultúrnom živote a rádiu Slobodná Európa / *Journalist, was an editor of the most prominent Slovak cultural journal of the 1960s, Kultúrny život, in the 1970s and 1980s worked for Radio Free Europe*

MARTIN KANOVSKÝ

filozof a kultúrny antropológ, Univerzita Komenského, Bratislava / *Philosopher and cultural anthropologist, teaches at Comenius University, Bratislava*

IVAN KLÍMA

spisovateľ, Praha; signatár Charty 77 / *Czech writer, before 1989 a political dissident*

EDA KRISOVÁ

spisovateľka, Praha; signatárka Charty 77 / *Czech writer, before 1989 a political dissident*

JOLANA KUŠÁ

psychologička, Centrum poradenských a psychologických služieb, editorka spisov M. Šimečku / *Psychologist, editor of collected works of Milan Šimečka*

MIROSLAV KUSÝ

filozof a politológ, signatár Charty 77 / *Philosopher and political scientist, before 1989 a political dissident*

MARK LILLA

učí politické vedy na New York Univerzity / *Teaches politics at New York University and is a member of a school of Social Science at the Institute for Advanced Study in Princeton*

FRANTIŠEK MIKLOŠKO

politik, bývalý predseda NR SR, t.č. poslanec NR SR / *Politician, Chairman of Slovak Parliament (1990-1992), currently a Member of Slovak Parliament*

ALMA MÜNZOVÁ

prekladateľka filozofie a beletrie z nemčiny / *translator of German philosophy and poetry*

MARTHA NUSSBAUM

americká filozofka / *Ernst Freund Professor of Law and Ethics at the University of Chicago*

MIROSLAV PETŘÍČEK

filozof, Praha/ *A prominent Czech philosopher*

VILÉM PREČAN

historik, dlhoročný riaditeľ Ústavu pro soudobé dějiny, Praha; vzbudoval Čes. dokumentační středisko nezávislé literatury Scheinfeld-Schwarzenberg, SRN / *historian, former director of the Institute of Contemporary History, Prague; Co-founded Czechoslovak Archives of Independent Literature in Scheinfeld-Schwarzenberg, Germany*

RICHARD RORTY

americký filozof (jeho profil najdete v K&K 3-4/1998) / *Philosopher, Stanford U., California; (his profile is in K&K 3-3/1998)*

H. GORDON SKILLING

kanadský politológ, autor najdôležitejšej knihy o roku 1968 v Československu, *Prerušená revolúcia*

(jeho profil najdete v K&K 3/96) / *Canadian political scientist, author of the most important book, Interrupted Revolution, dealing with the 1968 reforms in Czechoslovak (his profile is in K&K 3-3/1998)*

ZUZANA SZATMÁRY

Riaditeľka Nadácie Charta 77, v roku 1993 bola vyhlásená za ženu Európy; / *Director of the Charta 77 Foundation in Bratislava; in 1993 was named the Woman of Europe*

JIŘINA ŠIKLOVÁ

sociologička, Univerzita Karlova, Praha; signatárka Charty 77 / *Sociologist, teaches at Charles University, Prague; before 1989 a political dissident*

LUDVÍK VACULÍK

spisovateľ, Praha; signatár Charty 77 / *Czech writer, before 1989 a political dissident*

PETER ZAJAC

literárny vedec a politik, t.č. poslanec NR SR / *Literary critic and politician, currently a Member of Slovak Parliament*